

BISERICA ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Ecclesiastică.

A

SĂNTULUI SINOD AL S-TEI BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXE
ROMÂNE.

ANUL AL XXI-lea, No. 2.

M A I.

TABELA MATERIILOR

	Pag.
1 Recensemintul din timpurile lui Quiriniu și Tetrarchului Abilenei Lysania.	121
2 Invățătura Sf. Atanasie despre mântuire.	131
3 Serbarea Duminicii. Istoricul ei.	151
4 Origina și numirile predicii	167
5 Credința în bine	183
6 Bourdaloue	190
7 Iisus Christos și mărturiile Iudeilor și ale pă- gânilor.	194
8 Biserica Sărindar	206
9 Silvestru Bălănescu Episcop Eparchiei Hu- șilor între anii 1886—1896	218
10 Instalarea P. S. Episcop de Roman	224
11 Bisericesci	226
12 Raport.	229
13 Donațiuni	235

BUCUREȘTI

TIPO-LITOGRAFIA CARȚILOR BISERICEȘTI

1897

RECENSEMINTUL DIN TIMPURILE LUI QUIRINIU

ȘI

TETRARCHULUI ABILENEI LYSANIA ¹⁾.

II.

Al doilea sincronism al Evangelistului Luca este amintirea despre Tetrarchul Abilenei Lysania.

Acest Evangelist pentru a precisa timpul când Ión Botezătorul predica botezul penitenței și când Iisus a venit la el, spre a se boteza, pentru a începe activitatea sa mesianică, dice: «In al cincî-spre-șecilea an al Impărăției Cesarului Tiberiu, domnind asupra Iudeei Pontiu Pilat, și fiind tetrarch al Galileei Irod, iar Filip, fratele său fiind tetrarch al țării Ituriei și Trahonitei, și Lysania fiind tetrarch al Abileei, în timpul arhierilor Anna și Kaiafa,

¹⁾ Urmare, veđi Bis. Ortodoxă anul XXI No. 12 pag. 54.

«fu cuvîntul lui Dumneșeu către Ión fiul lui Zaharia.....
«Iar Iisus era ca de trei-șeci de anî 1)»....

Evangelistul dar, pentru a fixa și mai bine această dată istorică, deosebit de amintirea Cesarului Tiberiu, a procuratorului Iudeei Pilat, a lui Irod, Filip, etc., *afirmă că atunci, tetrarch al Abilenei, era un óre carele Lysania*

În această afirmare a Evangelistului, Strauss vede cel mai mare anachronism. Față de ea, el scrie următoarele: «La «trei-șeci de anî după nascerea lui Iisus Christos, Evangelistul Luca, afirmă că domnia, un óre-carele Lysania, «carele fusese ucis cu trei-șeci de anî înainte de nascerea «lui Christos; o mică greșală de șese-șeci anî 2)».

Strauss, confundă două persoane cu acelaș nume, Lysania, care n'au trăit, nici în același timp, nici în aceeași localitate. Iosif Flavie amintesc despre un Lysania, care trăia în adevăr cu 60 anî înainte de timpul când Ión predica pe malurile Iordanului; dar acesta, nu este tetrarchul Abilenei, despre care vorbeste Evangelistul, ci tiranul Chaldei, de la pólele muntelui Liban 3).

Acésta este persóna pe care Strauss o indentifică cu aceea menționată de Evangelistul Luca. Iar pentru a ataca mai cu succes pe scriitorul sacru, invocă autoritatea scriitorului Ebreu Iosif Flavie. Asupra acestui argument adus de Strauss, în sprijinul afirmării sale, Walon face următoarea observațiune foarte dréptă și judiciósă: «Iosif Flavie «este raportat ca autoritatea istorică erudită și hotărîtore «contra evangeliilor; examinată însă de aprópe, se constată că nu coprinde nimic contra celor șise de Evangelistul Luca 4)».

1) Comp. Luca III, 1 și următoarele.

2) Strauss Nouvelle vie de Jésus. trad. Neffetzer et Dollfus Tom. II pag. 20 21.

3) Iosif Flavie Ant. Jud. XIV, 7, 4.

4) H. Wallon, L'autorité de l'évangile pag. 415.

În adevăr istoria dinastiei lui Lysania al Abilenei, așa defectuos cum este cunoscută, extrasă după medaliile și inscripțiunile, și complectată cu mărturiile scriitorilor vechi, justifică cu prisosință, cele zise de Wallon. Din ea se va învedera, că Evangelistul a fost în deplină cunoștință de fapte și nu a făcut nici un anachronism. Iar Strauss și Iosif Flavie, sunt departe de a putea ataca adevărul istoric afirmat de Evangelistul.

Primul rege cunoscut în dinastia Lysaniilor, acela care pare a fi ahiar fondatorul acestei dinastii, este un óre-carele Ptolemeu, fiul lui Mena. Ptolemeu era un șef religios, un fel de șeick al Arabilor nomazi din împrejurimile Damascului, cari trăiau din jafuri și prădăciuni. El viețuia pe la anul 85 înainte de era vulgară ¹⁾. Către anul 76, înainte de această eră, Alexandra văduva lui Alexandru Janneu, regele Iudeilor, trimise pe fiul său Aristobul, pentru a scuti Damascul de invadările acestora, dar nu avu nici un succes ²⁾.

La anul 63, când Pompeiu a intrat în Syria, Ptolemeu era deja stăpânul Chalchidei ³⁾. Pompeiu a devastat și a supus ținuturile lui Ptolemeu, dar i a lăsat în stăpânirea sa micul său regat, după ce i-a luat sume însemnate ⁴⁾. Ultimii ani ai acestuia fură pângăriți prin tot felul de crime ⁵⁾. El muri pe la anul 39 sau 40 înainte de Iisus Christos, lăsând ca succesori pe fiul său Lysania, acela pe carele, după părerea lui Strauss, Evangelistul Luca l'ar fi socotit de contemporan al lui Ión Botezătorul. Pe acest Lysania, Iosif Flavie îl numește *dinast* ⁶⁾, ca și pe tatăl său; iar

1) Iosif Flavie Ant. Jud. XIII, 15, 2.

2) Iosif Flavie Ant. Jud. XIII 16, 3.

3) Iosif Flavie Ant. Jud. XIV 12.

4) Iosif Flavie Ant. Jud. XIV, 3, 2.

5) Iosif Flavie Ant. Jud. XIV 7, 4.

6) Iosif Flavie ibidem.

nu *tetrarch*. Istoricul Iudei, nu întrebuițează expresiunile *tetrarchia lui Lysania*, ca numire geografică, de cât numai după mórtea fiului lui Ptolemeu ¹⁾.

Acest Lysania n'a domnit mult timp, căci Cleopatra reșina Egiptului, care aspira să domnescă asupra Syriei, a uneltit prin Antoniu, pe la anul 64 înainte de Christos, mórtea acestuia. Ea dar concade cu anul 60 înainte de Ión Botezătorul. După mórtea lui, Cleopatra obține mare parte din ținuturile acestuia.

Lysania avea sub stăpânirea sa nu numai Chalchida dar și Abila Anti-Libanului. Ptolemeu, în geografia sa o numesce *Abila lui Lysania* ²⁾, probabil după numele dinastului, spre a o deosebi de altă cetate cu acelaș nume, a Decapolei. De la numele acestei cetăți, vine numele tetrarchului, întrebuițat de Evangelistul Luca. Ruinele acestui mic oraș s'au găsit; așa în cât astă-zi, prin ajutorul monumentelor epigrafice, s'a stabilit cu certitudine cele relative la el. Era situat pe calea de la Balbec la Damasc, pe una din cele mai frumoșe pozițiuni ale Libanului, a-nume acolo unde riul Barada ramificându-se, părăsesce valea Jebdani pentru a se îndrepta și a uda cu apele sale marele oraș al Arabiei. Vechia Abila pórta astă-zi numele de *Soua-ouadi-Barada = târgul ouadi Barada*. Este departe 11 ore de Balbec și șese ore de Damasc. Orașul actual este incongiurat de livezi, situat pe terase suprapuse de asupra nivelului rîului Barada, într'o vale strîmtă, dominată de înălțimi stîncóse, cari n'au altă eșire, de cât aceea de a lungul rîului. Cele mai însemnate ruini ale vechii Abile și numeroșe grote sepulcrale, se găsesc de cea-l-altă parte a rîului.

Afară de Chalchida și Abila, Lysania fiul lui Ptolemeu,

¹⁾ Iosif Flavie Ant. Jud. XVIII 6, 10.

²⁾ Ptolemeu V. 14. Iosif Flavie Ant. Jud. XIX 5 1.

poseda încă Balbecul (Eliopolis), Panea (Cesarea lui Filip) și șesul care se învecina cu lacul Merom (Bahrel-houlé). Pe monedele cari pórta numele lui Lysania, se află un chip cu coróna pe cap; iar pe revers, inscripțiunea: „*Luî Lysania tetrarchul și arhiereul* (Λυσανίου τετραρχου και αρχιερέως). Palas de asemenea este reprezentată în picioare ¹⁾. Ele sunt însă fără dată și din această cauză nu se scie ale căruia Lysania sunt. Unii cred că ar fi ale lui Lysania, contimporanul lui Tiberiu, despre care vorbește Evangelistul; alții, că ar fi ale lui Lysania, fiul lui Ptolemeu ²⁾.

Cleopatra, regina Egiptului, nu se putu bucura mult timp de posesiunile lui Lysania cel ucis de Antoniu; căci doi ani după mórtea lui Lysania (anul 32 înainte de Christos) Zenodor fiul acestuia a cucerit Batanea, Trahonitida, și Horanul ³⁾. Acestui Zenodor monedele îi dau titlul de tetrarch și pe revers pórta imagina Cesarului.

În anul 23 înainte de era noastră, Zenodor a pierdut Batanea, Trahonitida și Horanul. Ele a fost date de Cesarul August lui Irod cel mare; ⁴⁾ și-a rămas însă Chalchida, Abila și Balbecu ⁵⁾. Din timpurile lui Zenodor sunt cunoscute și foarte multe medalii. Pe ele pórta titlul de tetrarch și sunt datate din anii 280, 282 și 287 ai erei se'euclide, cea ce concade cu anii 32, 30 și 26 ai erei noastre ⁶⁾.

¹⁾ D. Sestini Lettere e disserta numismatiche Tom. VI pag. 8 și 9. T. E. Mionnet Description des medailles antiques Greques et Romains Tom. VIII pag. 119 și 120.

²⁾ Schenkel Bibel-lexicon art. Abilene Tom. I pag. 29.

³⁾ Iosif Flavie Ant. Jud. XV, 10, 1, 2.

⁴⁾ Iosif Flavie Ant. Jud. XV 10, 1, 2.—Bell. Iud. XX, 4.—Strabon XVI. 2, 20. Dion Cassiu LIV, 9.

⁵⁾ Iosif Flavie locurile citate.

⁶⁾ Eckhel Doctrina nummorum veterum Tom. III pag. 496 și 497. Münter De rebus Ituraeorum pag. 38—39. L'abbé Belley, Observation sur les medailles du tetrarque Zenodore, dans les Memoires de l'Academie des Inscriptions 1761 Tom. XXVIII pag. 545—556. E. Renan ibid. 1867 Tom. XXVI pag. 63.

Zenodor a murit în Antiochia la anul 19 în. de Iisus Christos ¹⁾. August a dat lui Irod cetatea Panea și ținutul lacului Merom; a lăsat însă descendenților lui Lysania și Zenodor, vechiul patrimoniu al părinților lor, adică, Chalcida, Abila și Balbecu.

De la Zenodor înainte, afară de amintirea, ce o face Evangelistul Luca, despre tetrarchul Lysania, nici unul din scriitorii vechi nu mai amintesc nimic, despre această dinastie. Din fericire însă epigrafiia suplinesece această lacună. In anul 1737, celebrul voiajior engles Richard Pococke, a descoperit în ruinele Abilei o inscripțiune, care făcea parte dintr'un mic templu Doric. Textul acestei inscripțiunii coprins în: *Corpus inscriptionum Graecorum* ²⁾, este decisiv în favoarea afirmărilor Evangelistului Luca. Din coprinsul inscripției, se constată că, în timpul lui Tiberiu, exista un tetrarch al Abilenei cu numele Lysania și cum monumentul acesta numit: *Nimfeu eliberat de tetrarchul*

¹⁾ Iosif Flavie Ant. Jud. XV 10, 2, 3.

²⁾ Textul acestei inscripțiunii cu părțile cele mai importante restabilite, este următorul:

Ἐπερ τῆς τῶν κυρίων Σεβαστῶν
σωτερίας καὶ τοῦ σύμπαντος
αὐτῶν οἴκου, Νυμφαῖος
Λυσανίου τετράρχου ἀπελεύθερος
τὴν ὁδὸν κτίσας ἄστροτον οὔσαι καὶ
τὸν ναὸν οἰκοδομήσας, τὰς περὶ αὐτὸν
φυτείας πάσας ἐφύτευσεν
ἐκ τῶν ἰδίων ἀνχλωμάτων.
Κρόνω κυρίῳ καὶ..... σὺν
Εὐσεβίᾳ γυνικί.

Traducțiunea este următoarea: „Pentru mântuirea Auguștilor stăpânitorii și a întregii lor familii, Nymfeu eliberat de Tetrarchul Lysania a făcut calea care era nepietruită și a zidit templul, făcând toate plantațiunile cele de pe lângă ele cu propriile sale cheltueli.

Stăpânitorului Cronu și....., împreună cu Eusebia femeea sa.

Lysania“, s'a găsit chiar în Abilea, tetrarchul despre care se face mențiune în el, trebuie să fie un tetrarch al Abilenei.

Maî mult chiar, acest tetrarch, *Lysania*, este acela, despre care vorbește Evangelistul Luca, și nu fiul lui Ptolemeu, mort cu 60 ani înainte de timpul, când s'a botezat Iisus de Ión. Cum că despre acest din urmă *Lysania* este vorba în inscripțiune, se constată din chiar primele ei rânduri, unde se țice: «*Pentru mântuirea stăpânitorilor Auguști*». Acești *Auguști* sunt Tiberiu și Livia. Insuși Renan recunoște că nu pôte fi vorba despre o altă epocă, ca de exemplu, de timpurile lui Marcu Aureliu și Veru, când se întrebuița aceiași formulă; căci pe atunci dispăruse orî-ce urmă despre *Lysani* tetrarchi.

De altă parte, formula: Τῶν κυρίων Σεβαστῶν=Auguștilor stăpânitori, nu pôte să fie anterioră domniei lui Tiberiu, căci înainte de timpurile acestuia, nu exista, în același timp, două persoane din familia imperială, care să pörte numele de Auguști. Livia nu purta acest nume, pe când trăia soțul ei, ci numai după mörtea acestuia, luă numele de Iulia și titlul de Augusta. Inscripțiunea dară trebuie să dateze dintre anii 14 (anul morții lui August) și 29 (anul morții Liviei), ceia-ce concade cu epoca precisată de Evangelist.

Din acest monument prețios, se maî constată și faptul, că dinastia *Lysaniilor*, n'a dispărut de o dată cu Zenodor, ci a avut încă tetrarchi, din numărul căroră este și tetrarchul *Lysania*, contimporanul lui Tiberiu, despre care amintesc Evangelistul Luca.

Töte aceste date, sunt confirmate prin o altă inscripțiune, aflată în fragmente la Balbec. Două din părțile ei fură descoperite de același Pococke, pe la jumătatea secolului trecut. În 1823 Brocchi a găsit o a treia parte, pe care a copiat'o, fiind sigur că aparține aceleiași inscripțiunii, din care erau cele două fragmente ale lui Pococke. Aceste copii fură restabilite pentru întâia óră de P. Ryllo în 1837

și publicate de P. Patrizi în comentarul său asupra Evangeliilor. Acela însă care a arătat adevărata valoare și importanță a acestei inscripțiuni fu Saulcy. Acesta studiend fragmentele de mai sus în 1851, chiar la Balbec, a găsit un al patrulea fragment, și s'a convins că în el era vorba despre Zenodor și Lysania ¹⁾. De la Saulcy inscripțiunea a devenit din nou obiectul ocupațiunii epigrafiștilor. În țările noastre, în special, s'a ocupat de ea Iohn Hogg și Renan ²⁾. Inscripțiunea se compune din două rinduri al căror text restabilit este următorul:

.....Συγάτηρ Ζηνοδόρου Λυσανίου τετράρχου καὶ Λυσανία....
καὶ ταῖς υἱαῖς μνήμης χάριν εὐσεβῶς ἀνέθηκεν.

«Fiica a ridicat spre amintire pióasă acest monument lui Zenodor fiul lui Lysania tetrarchul și lui Lysania și fiilor săi.

Sensul dar al acestei inscripțiuni este, că o femeie, al căreia nume este necunoscut, fiică a unei persóne, al cărui nume lipsesce din inscripție, a ridicat acest monument lui Zenodor, lui Lysania tetrarchul și unul alt Lysania și fiilor acestuia. Din inscripțiunea de mai sus am vădut că după Zenodor a fost unul despre care menționéză Evangelistul Luca, Lysania tetrarch al Abilenei și acelaș fapt istoric se confirmă și de coprinsul acestei inscripțiuni.

Mulți cred că acéstă inscripțiune ar fi fost o piatră mormântală, pusă pe mormântul familiei lui Lysania tetrarchul, cel menționat de Evangelistul Luca, fiind că tetrarchia, carei acest principe 'i-a dat numele său, nu exista înainte de timpul domniei lui Tiberiu; și numai acéstă epocă concade cu timpul despre care vorbește Evangelistul. Decí Lysania din inscripțiune, este Lysania, tetrarchul Abilenei, succesorul lui Zenodor.

¹⁾ F. de Saulcy Voyage autour de la mer Morte, Tom II pag. 613—615.

²⁾ Renan Memoires de l'Academie des Inscriptions part. II pag. 70—79.

Adevărul istoric, extras din aceste monumente atât ce hotărâtor în favoarea celor afirmate de evangelistul Luca, este recunoscut de însuși Renan. El dice: «Admițând această prelungire a familiei lui Lysania, fiul lui Ptolemeu, se explică mai bine expresiunile *de tetrarchie saũ regatul lui Lysania*, întrebuițate de Iosif Flavie. Lysania fiul lui Ptolemeu, nu a domnit de cât cincisău șese ani. Pentru ca numele său, să rămână numele unei țări până la anul 52 al erei vulgare, adică. 86 de ani după morțea sa, nu este cu puțință, de cât numai admițând, că familia sa s'a continuat în întregul acest interval de timp 1)».

Pentru a precisa și mai bine faptele, Wallon observă: «În timpurile lui Lysania fiul lui Ptolemeu, Abilena nu era partea esențială a ținuturilor stăpânite de el. Pentru ca numele acestui oraș, să fie pentru Iosif Flavie sinonim cu acela ce *tetrarchia lui Lysania*, a trebuit ca Abilena să fie partea principală și capitala tetrarchiei acestui rege; ceea ce presupune alte timpuri și nu epoca lui Lysania fiul lui Ptolemeu. Resultă dar, evident, că cele afirmate de Evangelistul Luca, despre existența tetrarchului Lysania, cu reședința în Abilena, contemporan cu Tiberiu, sunt cu totul probate și adevărate 2)».

Cestiunea dar, despre existența tetrarchului Lysania, în epoca precisată de Evangelist, fiind confirmată istoricesc prin atestațiunea scriitorilor clasici și a monumentelor epigrafice, și lucidată astă-zi cu totă claritatea, nimeni nu se poate indoi, că Evangelistul a confundat datele istorice și a făcut anachronisme. Precum Quiriniu era legat al Syriei, în timpul când, din ordinul Cesarului August, se făcea marea recensământ al imperiului, în care timp s'a născut

1) E. Renan Memoires de l'Academie des inscriptions part. II pag. 78.

2) Wallon De la croyance due a l'Evangile pag. 401 și următoarele Compr. și Renan locul citat pag. 80.

și Mântuitorul, de asemenea în al cincî-spre-șecilea an al împărăției lui Tiberiu, atunci când Iisus, fiind în etate ca de trei-șeci de ani s'a botezat de către Ión, tetrarch al Abilenei era Lysania fiul lui Zenodor.

Evangelistul Luca dar, în cele două locuri ce aș format obiectul acestui studiu, departe de a face anahronisme, el ne comunică adevărate sinchronisme, persoane contemporane, confirmate istoricesce prin scrierile autorilor clasici și documente epigrafice.

D.

INVETAȚATURA SFÂNTULUI ATANASIE DESPRE MANTUIRE:

(Veđi Biserica Ortodoxă Română, No. 1).

Din cele ce am arătat în numărul precedent rezultă, că Iisus Christos trebuie să ne serve nouă în tot momentul ca un ideal către care trebuie să tindem în viața acésta și purtarea noastră să se asemene, pe cât este posibil, cu a sa, căci numai ast-fel vom proba că suntem fiii lui și ne-am folosit de exemplele date de dînsul.

Sunt foarte numeroase bine-facerile făcute de Mântuitorul prin venirea sa în lume. În acésta privință Sf. Atanasie se exprimă ast-fel: «Așa de numeroase și așa de mărețe sunt faptele pe care le a îndeplinit Mântuitorul prin incarnarea sa, că, dacă cine-va ar voi să le socotéscă ar face tot așa ca și acela care privind marea cea nemésurată, ar dori să'i socotéscă valurile. Căci după cum este imposibil să privești cu ochiul tóte valurile mării, de óre-ce valurile cele noi, care tind a pătrunde tot înainte, te fac să perđi percepțiunea numărului, așa s'ar întâmpla și aceluia care ar vrea să socotéscă tóte faptele, pe care le a făcut Christos. avênd corp, căci n'ar putea să le percépă cu mintea, și mai repede ar dispăre de cât ar rămâne în minte. De aceea este mai bine să nu vorbim despre tóte, căci nici

măcar o parte din acestea n'ar putea să fie lăudate în mod demn».

Procesul dezvoltării și al ridicării naturii umane sub influența predominantă a naturii divine s'a complectat prin înălțarea la cer, așa că de acum natura umană este divinizată. Sub aceste cuvinte Sf. Atanasiu înțelege participarea omului la viața divină, cu deosebire la nemurire și poate chiar la atributele divine ca d. e. omni-scienția. Peste tot el atestă înălțarea la cer a naturii umane. În ce privește pasajul din act. I, 7. Atanasiu mărturisește, că Christos, după ce a înviét, n'a mai ținut că Fiul nu scie timpul și ora judecării, ci numai Apostolilor nu li se cuvine să scie, căci natura sa omenescă înviase deja, fusese liberată de mörte și divinizată și de aceea la înălțare nu mai vorbea în felul naturii umane influențat fiind de carne, ci conform naturii sale divine ¹⁾.

Prin întruparea Mântuitorului și prin exemplele date de dînsul omenirea din punctul de vedere moralo-religios a fost renăscută în totul. Prin păcat se formase un abis între Dumnezeu și omenire, un abis, care în decursul timpului crescuse foarte mult și care nu putea să fie înlăturat de cât prin incarnațiunea Fiului lui Dumnezeu. El a restabilit comunitatea omenirii cu Dumnezeu și istoria transformării moralo-religiösă a lumii prin Mântuitorul și învățătura sa, nu este alt-ceva de cât întinderea mai departe și restabilirea comunității omenirii cu Dumnezeu în persoana lui Iisus Christos ²⁾.

Intręga omenire a dobândit în Christos un nou strămoș, un al doilea Adam, care a liberat de corupțiune pe toți aceia cari nu s'au depărtat de la dînsul, pe aceia cari au venit în lume prin Adam, i-a liberat de păcat și de mörte,

¹⁾ Voigt Athanasius pag. 140.

²⁾ Sträter Die Erlösungslehre pag. 162.

dându-le cunoștința de Dumnezeu, sfințenie, viață și în fine tot ceea ce pierduse Adam prin căderea sa în păcat. Mântuitorul a dat omenilor mai mult chiar de cât aceea ce pierduse Adam. Schimbăciunea era caracteristica tuturor ființelor create din nimic și Adam împreună cu întreg neamul său ar fi fost schimbăcios chiar dacă, Adam n'ar fi păcătuit. Neamul omenesc după prima creațiune era nesigur contra atacurilor diavolului și a îngerilor săi, tocmai pentru că voința omului era schimbăcioasă. Christos, cel de al doilea Adam, era cu totul neschimbăcios, pentru că era Fiul lui Dumnezeu «pectare non potuit» și în această neschimbăciune el este prototipul neamului omenesc, mântuit printr'însul. După cum șarpele său diavolul a încercat în zadar viclenia sa față de dînsul, tot asemenea a comunicat și el neamului său în spirit puterea, ca față de diavolul să rămâie neschimbat în posesiunea darurilor mântuirii; în această privință, din punctul de vedere metafisic, neamul omenesc cel nou stă mai pre sus de cât cel vechi, pentru că opera mântuirii întrece pe cea a creațiunii. Sf. Atanasiu țice: «Pentru că natura creaturilor este schimbăcioasă și acțiunea omenilor nu este constantă, ba chiar de mai multe ori se întâmplă că cel bun în prezent mai târziu se schimbă și devine un altul, așa că cel drept momentan în scurt timp e descoperit ca nedrept, cîn această cauză era necesar cine-va neschimbăcios, ca prin această omeni în natura cea neschimbăcioasă a dreptății Cuvîntului să poséde un exemplu și un prototip al virtuții. Pentru că primul om, Adam, fu schimbăcios și prin păcatul său veni mórtea în lume, de aceea cel-l-alt Adam trebui să fie neschimbăcios, ca ast-fel, când șarpele va începe din nou atacul său, șiretenia sa să nu reușéscă și șarpele, prin voința lui Dumnezeu cea nemutabilă și neschimbăcioasă, să nu pótă nimic contra omenilor. După cum prin greșala lui Adam a venit păcatul peste toți omeni, tot așa prin in-

carnarea Cuvîntului și prin victoria sa asupra șarpelui, ómenii aũ fost pătruñși de o ast-fel de putere în cât fiecare póte să ñicã: «*Noi nu suntem în nesciință de planurile Satanei*» (2 Cor. II, 11) ¹⁾.

Sf. Spirit are și el o parte însemnată în opera mântuirii. Fără dînsul n'ar fi posibil nici o comunitate cu Dumneđeũ. Sf. Spirit unesce creațiunea cu Fiul; prin grația lui tóte lucrurile aũ parte în Fiul ²⁾. «Cine ne ar uni pe noi cu Dumneđeũ, ñice el, dacã n'am avea Spiritul Domnului. Nu este nimic, care să nu se lucrezẽ prin Cuvîntul în Spiritul cel sfînt». «Cuvîntul, Fiul lui Dumneđeũ, s'a unit cu carnea, a devenit om complect ca ast-fel ómenii uniși cu Spiritul să devinã un Spirit. El însuși este așa dar Θεός σαρκοφόρος și noi suntem άνθρωποι πνευματόφοροι. Dupẽ ce el a luat pe cel dintãiu din substanța ómenilor, din neamul lui A lam, care este chipul seũ de sclav și a devenit om, ne a dat nouẽ din substanța Tatãlui pe cel dintãiu al Sf. Spirit, ca ast-fel noi toți să devenim fiii lui Dumneđeũ, ca și Fiul lui Dumneđeũ. El însuși adevãratul și substanțialul Fiũ al lui Dumneđeũ ne pórtã pe toți în sine, ca ast-fel noi toți să purtãm în noi pe unul Dmneđeũ. Sf. Spirit este nedespãrțit de Cuvîntul». «In timp ce noi, dupẽ Ef. I, 17, ne luminãm prin Sf. Spirit, Christos este care luminẽzã în el; în timp ce, dupẽ I Cor. 12, 13, suntem adãpați cu Spirit, Christos este pe care noi îl bem; pentru cã el este Fiul lui Dumneđeũ și noi, dupẽ Ioan I, 12, care primim Spiritul, devenim prin el copiii și fiii lui Dumneđeũ; pentru cã Fiul, dupẽ I Cor. 1, 24, este înțelepciunea lui Dumneđeũ, Spiritul este Spiritul înțelepciunii și noi devenim înțelepți într'insul; pentru cã Fiul este vieța și Sf. Spirit este Spiritul seũ, noi vom cãpãta vieța în Spiritul Sfînt

¹⁾ Voigt Atanasius pag. 157.

²⁾ Ritter. Geschichte der Christlichen Philosophie II, pag. 60.

după Rom. VIII, 11; pentru că noi am căpătat viață în Sf. Spirit, se ține, că Christos trăește în noi». Așa dar Tatăl locuiește în noi, pentru că Sf. Spirit este Spiritul Fiului și pentru că Fiul locuiește în noi; iar locuința și existența Fiului în noi să îndeplinească prin Sf. Spirit. El ne sfințește pe noi prin Sf. Spirit, după cum sfințește și natura sa umană; tot prin Spiritul Sfânt ne îmbracă în nestricăciune și unesce pe oameni în o singură comunitate prin legătura iubirii. Ceea ce este Cuvîntul său Fiul lui Dumnezeu pentru Iisus din Nazaret, tot așa este și Sf. Spirit pentru toți oamenii și aceeași acțiune pe care a avut-o Cuvîntul asupra lui Iisus, o are și Sf. Spirit asupra tuturor oamenilor, cari sunt părtași la mântuire, pentru că Cuvîntul și Sf. Spirit sunt în totul *ὁμοῦσοι* aș aceeași substanță și viață divină. În Iisus din Nazaret se află și Sf. Spirit împreună cu Cuvîntul și amândouă lucrează asupra celor ce se mântuiesc ¹⁾).

În ce privește adorațiunea aceasta se cuvine lui Iisus Christos atât după natura sa divină, cât și după cea umană, pentru că ambele aceste naturi Sf. Atanasiu arată că sunt neseperate.

În epistola *ad Adelphiim* susține și probază Sf. Atanasiu că lui Iisus Christos în întreg i se cuvine adorațiunea: «Noi nu adorăm o creatură ca păgânii și arianii, ci adorăm pe Dumnezeul creațiunii care s'a întrupat. Cu toate că carnea este în sine o parte din creațiune, totuși era carnea pe care a luat-o Dumnezeu și noi nu adorăm acest corp, socotindu-l ca separat de Cuvînt, nici nu separăm pe Cuvînt de carne când îl adorăm, ci știind că Cuvîntul a luat corp omenesc, și după încarnare îl recunoștem ca Dumnezeu. Cine ar fi așa de nebun să țină Cuvîntului: Desparte-te de carne, ca să te adorez; sau cine ar fi așa

¹⁾ Voigt Atanasius 160—162.

fără Dumneșeu ca, din cauza cărnei, să i ădică lui împreună cu Iudeii cei nebuni: «Pentru ce ădică că ești Dumneșeu, când tu ești om?» «Nu adorăm ore corpul c-l sfint și demn de adorare al lui Dumneșeu, care a fost anunțat de archangelul Gabriel, a fost format de Sf. Spirit și a fost haina Cuvintului? Intinșend mâna cea de carne a tamăduit pe cei bolnavi de friguri; vorbind cu glas omenesc a deșteptat pe Lazăr din morți; întinșend mâinele pe cruce a sfărămat pe principele aerului și ne a liberat cal a către cer» ¹⁾.

Cuvintul a înălțat natura sa umană la vieța trinitară a lui Dumneșeu, pe când cei-l-ălți ómeni nu sunt în stare să atingă o ast-fel de înălțime, de ore-ce ei nu pot să trecă peste marginile dintre absolut și creaturi, căci alt-fel și ómenii ar deveni Dumneșei. Ei însă nu pot fi ómeni și Dumneșei în același timp, în felul acesta numai Iisus Christos a putut să devie; la om substanța predominantore este cea de creatură, pe când la Christos este cea divină. Omul participă la vieța divină, însă până la ce grad se ridică acestă participare a celor mântuiți, nu se póte sci. Pute-reabsolută, sciința absolută, preșența peste tot, aceste nu le póte dobândi omul Dumneșeu—omul, Iisus Christos, nu se află în posesiunea acestor atribute prin natura sa omenescă primordială, ci prin unitatea în el a omului cu Cuvintul, unitate care e proprie numai lui. Dacă cineva, plecând din punctul de vedere al unirii naturei umane cu cea divină, pune pe cei mântuiți pe o tréptă egală cu Mântuitorul, ajuuge saú la panteism saú la ebionitism, căci atunci este nevóit ca saú să ridice peste măsură natura umană a celor mântuiți către cea divină, saú să cobóre peste măsură natura divină a Mântuitorului către cea umană ²⁾.

¹⁾ Sträter Die Erlösungslehre, pag. 138.

²⁾ Voigt. Die Lehre des Athanasius pag. 164.

Prin întruparea Cuvîntului, omenirea a fost înălțată iarăși către Dumnezeu, însă numai într'un mod obiectiv. Acesta se vede clar din următoarele: «Corpurile noastre sunt înrudite cu corpul Mântuitorului». Pentru că acestea «sunt ast-fel ca și corpul Domnului, de aceea dobândim noi din plinitatea sa și avem în acel corp rădăcina pentru învierea și mântuirea noastră». «Pentru că Cuvîntul care a devenit om a primit Spiritul Sfînt și noi 'l-am primit pe acesta, cari am dobândit putere de la Cuvîntul. De Cuvîntul se țice, că el a fost sfințit întru cât el a devenit om și lui îi aparține corpul, care a fost sfințit. De la dînsul am început noi să dobândim ungerea și sigiliul». «Christos avea toate ca Cuvînt; ca om însă a primit Spiritui Sfînt și ast-fel posedă ómenii în el și prin el principiul dobândirei Sf. Spirit». «Fiul luă corp pentru ca să facă pe ómenii proprii de a dobândi mântuirea». «Pe când toți erau pierduți din cauza greșalei lui Adam, corpul lui Christos a fost cel dintăi mântuit și liberat, pentru că devenise proprietatea Cuvîntului și apoi vom fi noi mântuiți, ca unii cari avem același corp; căci în acest corp Christos este conducătorul nostru către imperiul ceresc». Din acestea se vede că numai posibilitatea mântuirii ne este dată nouă de Mântuitorul și la mântuire nu ajungem de cât urmând conform esemplului și învățăturilor lui Iisus Christos.

Să trecem acum la învățătura Sf. Atanasiu despre sacrameinte și anume despre sacramentul botezului și al eucharistiei.

Sacrameintele sunt nisce acțiuni, cari posedă în sine puterea de a ne comuniea grația divină; ele nu sunt ca virtuțile numai nisce condițiuni pentru atingerea acestui rezultat, ci au puterea prin sine însuși. Așa prin sacramentul botezului fie-căruia din noi ni se comunică în adevăr Sf. Spirit. Botezul se îndeplinesce în numele Tatălui, al Fiului

și al Sf. Spirit prin punerea mâinilor preotului, deci în numele adevăratei Trinități și nici de cum numai în numele uneia din persoanele Sf. Trăimii. Acel care a primit botezul și a dobândit Spiritul cel Sfânt se naște de a doua oară și se află în starea în care era Adam înainte de căderea sa în păcat. Botezul este baia renașterii și credincioșii devin printr'ânsul *homines spirituales*. Ca condițiune neaparat trebuincioasă pentru ca botezul să aibă efectul dorit, trebuie ca atât cel care se botează, cât și acel care administrează botezul să aibă credință nestrămutată în Sf. Trăime, precum și în învățăturile pe care le învață Biserica pe baza cuvintelor Mântuitorului. «Cine scote ceva din Trinitate, ȳice Sf. Atanasiu, și e botezat numai în numele Tatălui, sau numai în numele Fiului, sau fără Sf. Spirit în numele Tatălui și al Fiului, acela nu dobândește nimic, ci rămâne gol și nesfințit». În combaterea arianilor Sf. Atanasiu probază de ce e necesară invocarea Sf. Treimii și nu numai a unei persoane dintr'ânsa. El se exprimă ast-fel: «Pentru ce la îndeplinire (τελειωσις), anume la botez este invocat împreună cu Tatăl și Fiul? A se pretinde că Tatăl nu e de ajuns, ar fi o profanare. Dacă e de ajuns, pentru ce e necesitate încă de Fiul la creațiune sau la baia cea sfântă? Căci ce comunitate există între Creator și creatură? De ce la îndeplinire e numită creatura cu Creatorul? Trebuie să fim uniți cu Dumnezeu, pentru ce atunci o creatură? Trebuie să fim uniți cu Fiul, care, după părerea voastră, este o creatură, atunci și numele Fiului este de pristos la botez. Dumnezeu care 'l-a făcut pe El Fiul, poate și pe noi să ne facă fii. Dacă Fiul este o creatură și pentru că creaturile intelectuale au aceeași natură, ele atunci nu vor putea dobândi nici un ajutor de la una din ele, pentru că toate au nevoie de grația divină». «Fiul este invocat de o dată cu Tatăl nu pentru că Tatăl n'ar fi de ajuns, dar cu toate acestea nu fără temei; ba ce e mai mult

trebuie să fie invocat, pentru că e Cuvîntul lui Dumnezeu și înțelepciunea și radiatiunea Tatălui, grația dată de Tatăl e distribuită în Fiul. Tatăl și Fiul aparțin împreună ca lumina și radiarea. Dumnezeu, nu pentru că avea nevoie, ci pentru că este Tatăl, a creat prin înțelepciunea sa pămîntul și a făcut totul prin Cuvîntul său, tot ast-fel a consolidat el în Fiul grația băii sfinte». «Pe care Tatăl îl botéză, pe acela îl botéză și Fiul și pe care Fiul îl botéză, acela e sfințit de Sf. Spirit».

În diferitele sale scrieri, vorbind despre botez, Sf. Atanasiu arată cum botezul ne nimicesce păcatele; ca bae a renascerei ne liberéză de blestemul, care apasă asupra născerei noastre și ne transportă iarăși în starea de grație în care se afla Adam înainte de păcat; după cum noi murim în Adam pentru că suntem din pămînt, tot asemenea devenim vii în Christos, când suntem renăscuți de sus din apă și spirit, pentru că carnea, este ridicată peste caracterul său pămîntesc, prin Cuvîntul care a devenit om pentru noi; noi primim pe Sfîntul Spirit; când noi, conform poruncilor lui Christos, suntem botezați nu în numele Creatorului și a creaturilor, ci în numele Tatălui, Fiului și Sf. Spirit, dobândim demnitatea de fii adoptivi ai lui Dumnezeu. Botezul este baza necesară a mântuirii și a credinței noastre, el este pentru fie-care primul mijloc necesar spre a deveni părtaș comunității divine, dobândite prin Iisus Christos¹⁾.

În ce privește păreriile Sf. Atanasie relativ la sacramentul eucharistiei scriitorii moderni, cari s'aŭ ocupat cu cercetarea scrierilor sale, diferă unii de alții. Fie-care dintr'ânșii caută să probeze că Sf. Atanasiu a susținut învățătura propriei confesiunii la care aparțin ei și de aici atât luteranilor și zvingliani, cât și catolicilor aŭ interpretat cuvintele Sf. Atanasiu așa cum le convenea mai bine²⁾.

¹⁾ Sträter. Die Erlösungslehre Athanasius pag. 184.

²⁾ Scriitorii cari aŭ scris în această privință sunt: Möhler, Voigt, Sträter, Atzberger și Harnack.

Voigt la sfârșitul interpretărilor ce el face cuvintelor Sf. Atanasiu relative la eucharistie se exprimă în modul următor: Învățătura Sf. Atanasiu despre eucharistie e pe deplin clară, așa de clară ca totă învățătura sa despre mântuire. Eucharistia este pentru dînsul tot așa de bine o serbare simbolică, întru cât reinprospătează sacrificiul Domnului, pe cât de altă parte este serbarea primirii unei grații reale, serbarea a însăși comunicarea Domnului către ai săi. Este această comunicare curat spirituală, ea reese totuși din Dumne-deu-Omul cu totul transformat prin urmare și din partea sa corporală și influențază asupra transformării întregii naturi omenesci a credincioșilor săi, decî și asupra corpului lor ¹⁾).

Prin urmare Voigt în conclusiunile sale se deosibesce și de luterani și de calvini și de catolici. Se deosibesce de catolici și luterani, căci interpretează învățăturile Sf. Atanasiu, arătând că el susține că Domnul în eucharistie nu ne dă nouă natura sa umană reală, ci pe cea înaltă ideală, presentă în tot-d'auna în Cuvînt. Se deosibesce de calvini, căci de și recunoște chemarea Sf. Spirit însă nu'l socotesce ca mijlocitor între Mântuitorul și credincioșii săi, care să transporte puterea sacramentului de la acela la aceștia, ci numai din punctul de vedere al Trinității, după care nu se pôte socoti unul fără cel-l-alt.

Renumitul scriitor catolic Möhler în scrierea sa asupra Sf. Atanasiu în ce privesce părerile acestuia în privința eucharistiei se exprimă ast-fel: Intregul pasagiu despre eucharistie sună în modul următor: «El vorbește despre mîncarea corpului său; fiind că vedea că mulți se supăraseră, și se el: Acésta vè supără? Dar când veți vedea pe Fiul-omului că se va înălța acolo unde se afla mai 'nainte? Spiritul vivifică, carnea însă nu folosește nimic. Cuvintele

¹⁾ Voigt Die Lehre des Athanasius, pag. 179.

care le am spus către voi sunt spirit și vieță». Și aici a vorbit din ambele puncte de vedere despre dînsul, despre carne și despre Spirit. Spiritul îl deosibesce de corp pentru ca ei să credă și să învețe despre el nu numai ce să vede, ci și ceea ce nu se vede, că aceea ce spune el nu e corporal ci spiritual. Căci pentru căți ar fi ajuns corpul ca mîncare așa că el să pótă să fie nutrimentul întregii lumi? Acesta este motivul pentru care el menționează de înălțarea la cer a Fiului-omului ca să-i facă pe ei să nu cugete la carne și să pótă învăța, că carnea menționată este o mîncare cerescă coborîtă de sus și un nutriment spiritual dat de dînsul. Ceea ce eu v'am spus, ȃice el, este spirit și vieță. E, ca și cum ar fi ȃis: aceea ce se vede și se dă pentru vieța lumii este carnea pe care o port, însă acesta și singele sėu se dă în mod spiritual ca nutriment de către mine, așa că pe calea spirituală se comunică fie-căruia și devine tuturor o garanție a învierii către vieța eternă. În modul acesta întorse Domnul pe Samaritencă de la cele corporale și numi pe Dumneȃeu un spirit. Tot ast-fel privesce și Proorocul pe Cuvintul care a devenit carne și ȃice: «Spiritul chipului nostru este Domnul Christos; ca nu cine-va după aparență să credă că Domnul este numai om, ci, cȃnd aude cuvintul Spirit, să recunoscă că e Dumneȃeu în carne».

Unii aȃ conchis din acest pasagiu, că, de ore-ce Atanasiu vorbesce de mȃncarea spirituală a corpului și sȃngelui lui Christos la eucharistie el înțelege sub cuvintul spiritual ceea ce s'a susținut de către Zvingli și Calvin. Atanasiu însă a fost departe de acesta. El voesce numai să ȃică, că sub carnea și sȃngele ce să dă la eucharistie se primesce nu numai carne și sȃnge, ci Divinitatea unită cu omenirea, partea omenescă divinisată în Christos. Acesta reiese cu totul lȃmurit din sfirșitul pasagiului arȃtat mai sus: «Ca nu cum-va să se socotescă după aparență că Domnul ar

fi numai om, ci, când cine-va aude cuvîntul «Spirit», să recunoscă pe Dumnezeu încarnat». Cu atât mai mult Sf. Atanasiu presupune că în eucharistie se află de față Christos întreg, ca toți să creadă acesta și astfel atinge el scopul său. De aceea ține: «Și aici pronunță el amîndouă despre sine, Spiritul și carnea (Dumnezeirea și omenirea). Spiritul îl deosebesce de corp (Dumnezeirea de omenire) ca nu cum-va ei să creadă și să învețe numai ceea ce se vede (omenirea), ci și ceea ce nu se vede (Dumnezeirea), că că aceea ce el ține nu e corporal, ci spiritual (că el dă nu carnea, ci Divinitatea sa unită cu acesta, prin care se face posibil ceea ce alt-fel ar fi imposibil)». Când Atanasiu ține: «Pentru căți ar ajunge ca mîncare corpul» el voesce prin acesta să spue numai, că Christos n'a înțeles ca corpul său să fie împărțit între dinșii în mod material, căci așa au înțeles Iudeii pe Domnul, ci voesce să atragă atențiunea asupra acestui fapt, că partea spirituală întregă o primesce, când cine-va o primesce după cum corpul lui Christos cu Divinitatea este un spirit. Pentru acest motiv Sf. Atanasiu pune o greutate deosebită pe înălțarea lui Christos la cer, despre care amintise Mântuitorul, căci cu înălțarea lui Christos s'a îndeplinit gloriificarea omenirii și divinițarea sa. «Mîncare cerescă», «nutriment spiritual», «comunicare spirituală» însemnă de aceea ceva cu totul alta, de cât ceea ce s'a țis mai târziu «spiritual». După cum Divinitatea lui Christos însemnă «spirit», și atunci și omenirea, cu care acea s'a unit, tot așa și sub «spiritual» trebuie să se înțelgă Divinitatea în Christos și divinitatea unită cu omenirea.

Cele spuse mai sus se clarifică cu deosebire din un alt pasagiu, unde Atanasiu ține: Mântuitorul ne a învățat în rugăciunea sa să ne rugăm în această vieță pentru pâinea esențială (άρτον ἐπουσιον), acesta va să țică, pentru cea viitoare, a cărei primă parte o primim deja în vieță. El însuși

ține: «Pâinea pe care voiți da este carnea mea pentru viața lumii». Căci carnea Domnului este un spirit viu, fiind că acesta se primesce de la un spirit vivificator; și ceea ce se naște din spirit, spirit este». Aici numește Atanasiu pe Christos în întreg «Spirit», pentru că omenirea prin Spirit a fost primită (acesta va să țină de la Divinitatea Fiului, căci astfel explică el concepțiunea Mântuitorului). Aici se vede însemnătatea mâncării spirituale a corpului și sângelui lui Christos.

Din pasagiul: «Acesta este corpul meu», scote Atanasiu o probă contra lui Paul de Samosata. Acesta pretindea că Christos ar fi numai om, prin care a vorbit Cuvântul lui Dumnezeu, ca și prin Profeți. El nega că Cuvântul Domnului s'a întrupat, adică că a devenit o persoană cu omenirea. Atanasiu remarcă însă: «Paul de Samosata trebuie să se îndrepteze și să asculte de Cuvântul lui Dumnezeu, căci Mântuitorul ține: «Acesta este corpul meu»; el nu ține, Christos (adică omul numai) este un al ul de cât Cuvântul, ci cu mine este el, și eu cu el». Sub cuvintele: «Acesta este corpul meu». Atanasiu a înțeles așa dar adevărata natură omenescă unită cu cea divină. Într-o es-punere a sa despre relațiunea Dumnezeirii cu omenirea în Christos se confirmă, după care acesta în orice privință trebuie considerat ca unitatea amândouă, ca Dumnezeu-om ¹⁾.

Tot în sensul lui Möhler se exprimă și Sträter ²⁾. Din cuvintele Sf. Atanasiu despre eucharistie el deduce, că noi trebuie să înțelegem, că prin eucharistie avem un folos îndoit: unul curat spiritual constând în participarea, care se îndeplinește în Sf. Spirit, la viața divină dobândită de Christos pentru omenire; altul însă adevărat și real al îndoitului naturii a lui Iisus Christos în mâncarea eucharistică,

¹⁾ Möhler. Athanasius der Grosse pag. 561—564.

²⁾ Sträter die Erlösungslehre, Athanasius pag. 185.

ca o anticipațiune reală a comunității ceresci cu Mântuitorul și cu Dumnezeu.

Aceste două folose nu par ca separate unul de altul, ci strâns unite.

În un fragment din o scriere a Sf. Atanasiu (?), editat de Angelo Mai, se vorbește și de transsubstanțiere: «Diaconii aduc pâinea și vinul și le pun pe altar. Înainte de rugăciune ambele sunt numai pâine și vin după ce însă s'au pronunțat marile și minunatele rugăciuni, pâinea devine corpul și vinul sângele Domnului nostru».

În ce privește starea celor morți Sf. Atanasiu nu arată nicăieri în scrierile sale în mod lămurit acesta. El recunoște că morțea, pe baza îndoitei naturi a omului, face ca sufletul să se ducă în imperiul morților, iar corpul să putrezască în pământ. Mai departe însă nu arată ce însemnătate i a mai rămas morții asupra celor mântuiți, de ore-ce morțea a fost învinsă de Christos; nici asupra aceluia, care fiind deja morți înainte de venirea Mântuitorului n'au putut să fie părtași la mântuire. Cu privire la cei dintâi el se exprimă numai în mod general, că sufletele lor după morțe, iaș parte ca Lazăr la o viață fericită. «Când sfinții, ȳice el, după amărăciune, după întristare și suspin se despart din această viață, atunci ei devin părtași ai bucuriei, ai plăcerii și ai veseliei divine». Relativ la cei de al doilea, se pare că Sf. Atanasiu admite, că prin coborîrea lui Christos la cei morți li s'au oferit și lor posibilitatea de mântuire. Întręga operă a mântuirii nu se completează însă de cât prin a doua venire a Mântuitorului. De astă dată el va apare în tötă splendorea și puterea sa divină, în majestatea sa proprie, cu divinitatea sa și cu natura sa umană transformată și va veni nu pentru ca iarăși să sufere, ci pentru ca să comunice tuturor fructul morții sale pe cruce, adică ca pe toți să'i învieze din morți și să'i ridice la nesticăciune și acesta în puterea Sf. Spirit, care va forma

din nou corpurile transformate de multă vreme în țărână. Mântuitorul nu vine pentru ca să fie din nou judecat, ci pentru ca în puterea sa divină, să judece pe toți după faptele lor bune sau rele. Ședând pe scaunul său va judeca și pe cei vii și pe cei morți. Nici un apărător nu va susține pe cel păcătos. Aceia cari aici au negat pe Domnul, țice Sf. Atanasiu către Arianii, nu va putea să cheme în ajutor pe nici unul din aceștia, prin care a fost înșălat. Cei buni vor dobândi imperiul ceresc, cei răi însă focul etern și întunecul cel mai din afară. Urgia Domnului va lovi cu deosebire pe cei de altă credință și pe eretici pentru că n'au voit să înțelegă cuvântul său. La judecată vor învia și păgânii, însă nu pentru ca să dobândescă viața eternă și fericirea cerescă, ci pentru ca să se cufunde în iad și acesta nu din cauza păcatului înăscut, ci «pentru că ei înșiși și-au înmormintat sufletul în păcatele lor, mergând către păcat și nutriend sufletul lor cu orî-ce nutriment, după felul pasărilor de pradă, care din înălțime sboră în jos către corpurile morțe».

Înainte de a doua venire a Mântuitorului, va apare Antichrist, care este răutatea încorporată. El se va lupta cu sfinții și îi va învinge, va bajocori pe Dumnezeu, dându-se drept Christos, ca să poată schimba timpul și legea. Peste tot arată Sf. Atanasiu erezia ariană ca înainte mergătoare a lui Antichrist, pentru că ei scoteau pe Christos ca pe o creatură și îl bajocoreau.

Acei cari în viață au urmat conform învățăturilor Mântuitorului și au murit în această credință, vor ajunge la deplina comunitate cu Dumnezeu și acesta atât în ce privește sufletul lor, cât și natura lor umană și se vor bucura de cea mai înaltă și eternă fericire. Ei vor fi liberi de totă durerea și stricăciunea și ca templul Cuvântului vor rămânea plini în eternitate de viața divină netrecătoare, fără ca prin aceasta să înceteze vre o dată marginile dintre ei

și Dumneșeu. Vișta trinitară eternă a lui Dumneșeu se va oglindi numai în ei ca creaturi. Subștanșta necesară, care este în Dumneșeu din eternitate, va afla numai o imitare în ômeni pe baza naturii lor de creaturi.

Atanasiu deosebesce un imperiu divin al lui Christos și unul omenesc; primul etern, cel de al doilea având un început și un sfârșit și acesta este opera mântuirii. Cuvintul a devenit om și ast-fel a început imperiul său pă-mintesc, pentru ca să învingă pe toți inamicii omului; victoria sa este victoria noastră. Cu îndeplinirea victoriei sale asupra păcatului și consecinșilor sale supunerea noastră către Dumneșeu e concentrată într'însul. Pentru că Christos este capul tuturor credincioșilor și supunerea e transmisă lui ca reprezentantul neamului nostru. Indată ce el își va îndeplini scopul urmărit, acășta pozișione a sa va înceta, pentru că noi nu mai avem nevoie de domnia sa spre a învinge pe inamicii noștrii, nici de mijlocirea de supunere către Dumneșeu. Dumneșeu devine atunci nemijlocit regele nostru și el nu va mai conduce acest regat prin Fiul său, care a devenit om, ci prin Fiul său ca Cuvint al său. Sf. Atanasiu în acășta privinșta se exprimă ast-fel cu privire la 1 Cor. 15, 24—28: «Apostolul vorbeșce despre supunerea lumii, care s'a efectuat în carnea lui Christos, căci asupra imperiului său s'a exprimat Daniel, când șice, că imperiul său nu se va sfârși (3, 33). Tot așa șice și Luca (1. 33), Ingerul Gabriel a vorbit către Feciôră despre Domnul. Apostolul Pavel se exprimă contrar, adică că imperiul său are sfirșit; căci «el trebuie să domnășcă până va pune pe toți vrășmașii săi sub picioarele sale». Tot ast-fel șice și David: «Domnul șice către Domnul meu: Pune-te de a drășta mea, până ce eu voiș pune pe vrășmașii ței așternut picioarelor tale». Cuvintele: «Pune-te» însemnășza un început; cuvintele: «Până ce voiș învinge pe vrășmașii ței» arată un sfirșit. Când lui 'i se vor supune toșii, atunci

și Fiul va deveni supus aceluia, care 'i a supus toate, ca Dumnezeu să fie totul în toate; acesta va să țină, când noi vom fi toți supuși Fiului, când am devenit membrele sale și prin el fit ai lui Dumnezeu, atunci se va supune el pentru noi Tatălui, ca cap pentru membrele sale. Căci câtă vreme membrele sale n'au devenit supuse, el însuși, capul lor, nu este încă supus Tatălui, pentru că așteptă membrele sale. Dacă el însuși ar fi unul dintre cei supuși, s'ar fi supus de la început Tatălui și n'ar fi făcut acesta la sfârșit. Noi suntem, cari se supun în el Tatălui, noi suntem, cari domnim într'însul, până când toți inamicii noștri vor fi puși sub picioarele noastre. Din cauza inamicilor noștri Domnul cerului a devenit asemenea nouă și a luat Tatălui sevă, după carne, tronul lui David pentru ca pe acesta să'l rezidescă și să'l înalțe, pentru ca toți să domnescă în el și să predea iarăși Tatălui imperiul omenesc ridicat și Dumnezeu să fie totul în toate» ¹⁾.

Ast-fel Sf. Atanasiu ne arată starea în care se afla omul înainte de păcat, adică îndată după creațiune și la ce decadență ajunsese după căderea în păcat. Pedepsa păcatului nu s'a mărginit numai în Adam ci s'a întins asupra tuturor creaturilor. Posibilitatea de a se mântui rămăsese însă omenilor și Dumnezeu încercă în mai multe chipuri ca să'l mântuască, dar nici contemplarea naturii, nici legea, nici profeții nu a putut produce efectul dorit, căci omul continuă a fi sub stăpânirea păcatului și a morții și a înota în corupțiune. Mântuirea deplină nu putea să vie de cât de la acel, care crease lumea și de aceea însuși Fiului lui Dumnezeu a trebuit să ia corp omenesc, să sufere mórtea pentru omenire și ast-fel să mijlocescă pentru noi la Tatăl. Triumful Cuvîntului lui Dumnezeu îl arată Sf. Atanasiu

¹⁾ Voigt. Die Lehre des Athanasius pag. 181—188; Hermann Sträter. Die Erlösungslehre des heiligen Athanasius pag. 194—197.

prin următoarele cuvinte: «Când au început oamenii să părăsască adorarea idolilor? Când au încetat oracolele Grecilor și ale întregului pământ și și-au pierdut puterea lor? Când a fost înlăturată înșelăciunea și nebunia demonilor? Când a început să fie sfărîmată arta și școala magiei? În genere, când s'a prefăcut în nebunie înțelepciunea Elinilor? Când? De cât atunci de când s'a arătat pe pământ adevărata înțelepciune, de când puterea lui Dumnezeu, Cuvîntul, stăpînul tuturilor lucrurilor s'a ridicat d'asupra demonilor. Acum oamenii de pe întregul pământ părăsesc cultul cel himeric al idolilor și își iașu refugiul lor în Christos, îl adorază pe el ca Dumnezeu și ajung prin el la cunoștința Tatălui, pe care nu-l au cunoscut. Și ceea ce este mai minunat, de și se află diferite și aprópe nesfirșit de multe religii și fie-care țară își are idolii săi proprii, totuși Christos singur este adorat de toți ca unul și același și ceea ce neputința idolilor nu a putut să eșecute, căci ei au cășligat pentru sine numai pe locuitorii cel de aprópe, acésta a realizat Christos, care nu numai pe vecini, ci pe locuitorii întregului pământ și a făcut să-l adóre pe el ca pe singurul și neschimbatul Domn și prin el pe Dumnezeu Tatăl. Acum a încetat înșălăciunea demonilor. Când omul face numai semnul crucii gonesce de la dînsul înșelăciunile demonilor. Să vie acel care voesce să probeze acésta și să se servéscă la înșălăciunile magilor de semnul crucii, care e bajocorit de toți; numéscă numele lui Christos și va vedea numai de cât cum demonii se înfricoșează de acésta, cum oracolele amuțesc și totă magia și conjurațiunea dispore. Nóptea idolilor se cufundă. După cum când apare sórele, întunericul nu mai are nici o putere, tót ast-fel de la venirea Cuvîntului lui Dumnezeu, întunericul idolesc și păgân nu mai are nici o putere și toți păcătoșii pămîntului sunt luminați de învățătura sa»

Iar mai departe vorbind despre principiile filosofilor anticii și despre snperioritatea învățăturilor creștine față de

dînsele, ȃice: «Cine nu vede minunea cĂ, pe cĂnd  n elep ii Grecilor prin numeroasele lor scrieri n'au putut sĂ convingĂ asupra nemuririi nici mĂcar cĂi-va din locuitorii  arilor vecine  i sĂ' l îndrumeze spre vieța moralĂ, Christos numai prin cuvinte simple  i prin omenii, cari nu erau oratori, a convins a a de multĂ lume sĂ despre uiascĂ m rtea, sĂ se gĂndescĂ la nemurire, sĂ despre uiascĂ bunurile trecătoare, sĂ- i îndrepteze privirea lor spre cele eterne, sĂ socotescĂ de nimic gloria pĂmintescĂ  i sĂ tindĂ numai cĂtre cea cerescĂ?.....  n elep ii greci au scris multe în mod artistic  i elocin e, care a fost însĂ consecin a? Sofismele lor au avut putere de convingere numai at t c t ei au trăit, ba chiar  i în acest timp cestiuunile în care se credeau mai tari au provocat certe între d n ii. Cuv ntul lui Dumne eu din contra s'a predicat cu pu ine floricele oratorice  i totu i a întunecat pe cei mai ingenio i sofis i. DacĂ Christos este om, cum a putut el sĂ  ntr cĂ, un singur om, puterea tuturor idolilor? DacĂ este un fermecĂtor, cum se face cĂ un singur fermecĂtor a sfĂrimat  ntr ga fermecĂtorie? DacĂ este un demon, cum gonesce demonii? DacĂ, a a dar, Mântuitorul nu este nici om, nici fermecĂtor, nici demon  i totu i a sfĂrimat prin divinitatea sa ficțiunile poe ilor, înțelepciunea filosofilor,  i  n elĂciunea spiritelor rele, atunci reiese de la sine, cĂ acesta este în adev r Fiul lui Dumne eu,  n elepciunea  i puterea TatĂlui. Operile sale nu sunt opere omenesci, ci mai pre sus de natura omenescĂ,  i cĂ sunt adevărate opere ale DivinitĂţii, se constata at t din ele  nsĂi, c t  i din compara ia cu operile omenesci» ¹⁾).

Cu aceste cuvinte apostrof zĂ Sf. Atanasiu pe pĂg nii, care negau divinitatea lui Iisus Christos, conving ndu-i de netemeinicia teoriilor lor filosofice.

¹⁾ B hringer Die Kische Christi II pag. 113—115.

Așa dar, Cuvîntul a venit în lume pentru ca să readucă adevărata cunoștință de Dumnezeu și pentru ca să distrugă păcatul. El a venit pentru ca să ne redea nemurirea.

Iisus Christos a sfărîmat puterea diavolului; prinr'însul am recăpătat reconcilierea cu Tatăl și am devenit iarăși fii ai săi; prin el ne am unit cu Sf. Spirit. El a venit în lume pentru ca să stabilizească dragostea și unitatea între omenî. Tote acestea le a efectuat prin puterea sa divină, căci după cum prin Adam s'a răspândit în lume corupțiunea și mórtea, tot asemenea și prin Iisus Christos am dobîndit mântuirea și nemurirea. Adam este reprezentantul omenirii cădute, iar Christos al omenirei mântuite și după cum prin acela blestemul s'a răspândit peste toate creaturile, tot așa prin Christos fericirea ¹⁾.

Din cele arătate pînă aici se vede marea însemnătate pe care a avut'o Sf. Atanasiuș în lămurirea cestiunilor celor mai grele și importante pentru Biserică. Cu toate acestea meritele cele mari ale sale nu constau numai în apologia creștinismului, în care în adevăr dă probă de o speculațiune profundă și de o știință vastă, ci mai mult în luptele gigantice, pe care le a condus contra ereticilor și în operele sale scrise spre acest scop. Aici 'și a arătat el tótă forța spiritului său, cultura sa teologică și lumescă, precum și căldura convingerii și ast-fel a reușit să învingă pe inamicii săi. Aparițiunea Sf. Atanasiuș în aceste timpuri grele prin care trecea Biserica a fost de cel mai mare folos. El a înlăturat neghina din griul lui Christos și a contribuit la întărirea edificiului fundat de Mântuitorul și discipolii săi.

M. P.

¹⁾ Möhler. Athanasius der Grosse pag. 163.

SERBAREA DUMINICII.

ISTORICUL EI¹⁾.

—=—

V

În numărul trecut al acestei reviste am terminat acest studiu început cu întrebarea: *Să vedem acum pentru ce anume serbaă cei d'întăi creștini Duminica și cum o serbaă?* Voiă căuta deci să răspund la aceste întrebări.

Cei d'întăi creștini după datele ce avem serbaă acéstă și pentru faptul, *că în ziua acésta a înviat din morți Domnul nostru Iisus Christos*. Duminica era considerată ca un fel de Paști ce se repeta o dată în săptămână. De aceea și caracterul de bucurie ce s'a dat acestei serbători: ea era o și de bucurie pentru creștini. În timp ce în alte zile creștinii 'și făceaă rugăciunile stând în ge-

¹⁾ Veđi „Biserica Ortodoxă Română“ anul XX No. 12 pag. 3 18.

nunchi, în acéstă ȃi și le făceaũ stând în picioare. Domnul, cu numele căruia s'a numit acéstă ȃi, a dat tutulor prin învierea sa petrecută în acéstă ȃi dreptul și curagiul ca să stea drepți înaintea lui Dumneȃeu și să uite ast-fel păcatul îngropat cu Christos. În acéstă ȃi nu era permis de asemenea să se postescă, căci erau alte ȃile pentru post și penitenȃ. Și de aceea atunci când s'a hotărît să se serbeze Vinerea ca ȃiua în care a murit Iisus și Mercurea ca ȃiua în care s'a decis arestarea Lui a ieșit mai bine la ivelă deosebirea cu care trebuia să se serbeze Dumineca. Toți scriitorii bisericesci ne spun motivele pentru ce nu trebuie să se facă rugăciunile Dumineca stând în genunchi și de ce să nu se postescă. Așa *Tertulian*: «*Nu e cuviincios de a posti și a se ruga cine-va în genunchi în ȃiua Duminicii*»=(Die dominico ieiunium nefas ducimus vel de geniculis adorare) ¹⁾. *Sf. Iustin Martirul* la rindul său dă adevăratele motive pentru acésta: «Fiind că suntem datorî ca neîncetat să ne aducem aminte de două lucruri și anume, de căderea în păcat și de harul lui Christos, cu a căruî putere ne am sculat din cădere, apoi atunci plecarea genunchilor în timp de șease ȃile e semnul căderii noastre în păcat. Faptul însă, că noi nu ne plecăm genunchile în ȃiua Duminicii însemnă învierea, prin care dupre ȃarul lui Christos ne am liberat și de păcate și de mórtea cea prin El». *Petru*, Archiepiscopul de Alexandria, care a trăit în veacul al III-lea se exprimă astfel: «Dumineca o petrecem ca pe o ȃi de bucurie, pentru cel ce a înviat în ea. În acéstă ȃi nu ne am obișnuit să ne plecăm genunchii» ²⁾. Se vede însă, că nu se observa

¹⁾ Tertul. de Cor. mil. C. III.

²⁾ Veđi încă și Irineu: „Τὸ δὲ ἐν κυριακῇ μὴ κλίνειν γόνυ, σύμφωνα ἐστὶ τῆς ἀνστάσεως.... ἐκ τῶν ἀπνοστολικῶν δὲ χρόνων ἡ τοιαύτη συνήθεια ἔλαβε τὴν ἀρχήν. (Frag. de Paschate).

pretutindeni acest obicei, adică de a nu îngenunchia și de a nu posti Duminica, căci avem mai multe prescripțiuni din partea diferitelor concilii în privința acésta. Așa Conciliul întâi ecumenic din Niceea hotărăște următoarele prin canonul 20: «Fiind că sunt unii cari plăcă genunchele Duminica și în zilele Cinci-decimeii, apoi pentru ca întru tótă parichia (sau întinderea creștinătății) tóte să se păzescă de o potrivă, s'a socotit de Sf. Sinod, ca rugăciunile să se aducă lui Dumneșeu stând». Acésta se mai repetă și de către *Sinodul Trulan*: «Pentru ca să nu fim în nesciință cum să se păzescă acésta, noi arătăm credincioșilor, că în ziua Sâmbetei, după intrarea de séra a preotului în altar, după datina primită, niminea să nu-și plece genunchile până în séra Duminicii următoare, în carea, după intrarea în timpul aprinderii luminilor, iarăși plecând genunchile, astfel înălțăm rugăciuni către Domnul. Căci nóptea de după Sâmbătă, luându-se de înainte mergătoare a învierii Mântuitorului nostru, de aici începem cântarea într'un mod spiritual și serbarea o aducem din întunec la lumină, așa că din acest timp tótă nóptea și ziua serbăm învierea». Reproduc aici și un canon al Sf. Vasile cel mare, care se ocupă cu acésta chestiune. Iată cum se exprimă Sf. Vasile: «Drepti stând facem rugăciunile întru una a Sâmbetei (Duminică); dar cuvîntul nu toți 'l scim. Că nu numai ca unii ce am înviat împreună cu Christos și suntem datorii a căuta cele de sus, în ziua cea de înviere de darul cel dat nou, prin starea cea de la rugăciuni ne aducem aminte, ci că și se vede că este icónă al vécului celui ce se așteptă. Pentru aceea și început fiind a zilelor, nu întâia de Moisi, ci una s'a numit. «Că s'a făcut, dice, séra și s'a tăcut diminéță di una». Ca una ce acéstași se mai întorce de multe ori. Decî acéstași este și una și a opta, pe aceea cu adevărat una și adevărată a opta, de

care și Psalmo-cântătorul, în ore-carî suprascrieri de psalmî a făcut aducere aminte, prin sineși o arată pe starea cea după timpul acesta, pe ziua cea neîncetată și neînserată, pe cea nemoștenită, pe vécul cel nesfirșit și neîmbătrânit. De nevoie este dară ca rugăciunile întru acéstă și stând a le împlini învață biserica pe fiii săi, ca cu désa aducere aminte de vieță nesfirșită, să nu ne lenevim despre merindcele cele către mutaréa aceia. Incă și tótă Cincî-đecimea este semn de aducere aminte a învierii ce se așteptă în vécul (viitor). Că aceea una și întâia, de șapte orî înșep-tindu-se împlinesce sêptémănele cele șapte a sfințitei Cincî-đecimî. Că începênd din cea întâia, întru acéstași sîrșesce, prin cele asemenea ce's în mijloc desvêlindu-se de cincî đeci de orî. Pentru aceea și se potrivește vécului cu asemănarea, precum în circulara mișcare de la aceleași semne începênd ca și la aceleași încheind. Întru care chipul cel de diminêță al rugăciunii ne a învățat legiuirile bisericii a-l cinsti mai mult, din curată aducere aminte, ca cumutând mintea nóstră de la acest de acum la cele viitóre. Și în fiesce-care încă plecare de genunche și sculare cu lucrul arătăm, că prin păcat în pămînt ne am aruncat și prin iubirea de ómenî aceluî ce ne a zidit, însuși la ceriú ne am chiebat» ¹⁾.

Aceleși observațiunii și prescripțiunii le găsim și relativ la postire în timpul Duminicii. Iată cum se pronunță Canonul 64 al Sf. Apostoli: *«Dacă vre-un cleric s'ar afla postind în ziua Duminicii saú Sâmbăta, afară de una numai, să se caterisescă. Iar de va fi mirén să se aturisescă* ²⁾». Conciliul din Gangra și cel din

¹⁾ Veđi *Pidalionul*, pag. 95—96.

²⁾ Câte-va din tâlcuirea acestuî canon: Decî pre lângă pricina cea chiar din lăuntru pentru care nu postim Sâmbăta, care este precum am đis, odihna ziditorului a tóte și pentru acésta însă nu postim, ca să nu se socotescă că ne unim cu ereticii... Iar Dumineca nu postim.

Cartagena hotărăsc și ele în privința acésta. Așa conciliul din Gangra prin canonul 18 se exprimă: «*Dacă cine-va pentru părută nevoință ar posti Duminica, anatema fie!*». Acelaș lucru hotărăsce și conciliul din *Cartagena*. Conciliul al VI-lea ecumenic confirmă încă cele hotărite prin canonul 64 apostolic și anume ca să se caterisescă clericul ce ar posti în ziua Duminicii, iar mirenul să se afurisescă. Iată și cuvintele lui Ambrosiū, episcopul Milanului prin care ne arată de ce nu se postesce Duminica: «*Eū nu pot posti în ziua Duminicii; că noi și pe manichei cu dreptul 'i osindim pentru că postesc în acéstă di. A stabili post în ziua Duminicii însămnă a nu crede în învierea lui Christos ¹⁾*». Duminica este o di de bucurie. Omul creștin trebuie să se bucure în Domnul în acéstă di lăsând la o parte ori și ce muncă corporală. Caracterul de veselie al acesteï di stă în contradicere cu greutatea muncii corporale. Acésta o afirmă în nenumărate rânduri *Tertulian* cu argumente saū cu motive din N. Testament, și nici de cum cu privire la porunca din V. Testament asupra Sabatului ²⁾. Acéstă concepțiune asupra Duminicii, adică de a o serba pentru sine însăși, iar nu cu privire la prescripțiunea V. Testament asupra Sabatului rămâne ca bine-primită mai multe vécuri. Conciliul din Laodiceea din 363 primesce acéstă blândă concepțiune ca adică creștinul să se obțină *pe cât posibil* de la lucru

pentru Învierea Domnului nostru și bucuria cea a totă lumea. Că Sâmbăta aduce pomenirea zidirii și a facerii ceï d'întâi a lumii ca una ce este sfîrșitul și pecetea ei. Iar Duminica pörtă chipul zidirii și a facerii ceï a doua ca un început al ei, iar mai vîrtos ca un început și al celei d'întâi zidirii". Peși Pidalionul fila 58.

¹⁾ Ambros. epist. 83.—Comp. încă: Epifaniu, Expos. fidei c. 22.

²⁾ Tertulian: De orat. c. 23, Die Dominico non ab isto tantum (scil a genuflectendo) sed omni auxietatis habitu et officio carere debemus, differentes etiam negotia, ne quem diabolo locum demus“.

(σχοτάζειν εἶγε δύναιτο οἱ χριστιανοί). Iată cum sună însuși canonul 29 al acestui conciliu: «Nu se cuvine creștinii a judaîsi și a serba Sâmbăta, ci a lucra aceștia întru această zi, iar Duminica protimisindu-o, de le ar fi cu puțință să serbeze ca creștinii. Iar de s'ar afla judaîști, fie anatema de la Christos». De ôre-ce tâlcuirea după Pidalion a acestui canon confirmă concepțiunea de mai sus asupra Duminicii, o reproduc aici. «Sâmbăta era sêrbetóre de odihnă a legii vechi, întru care Judeii serbeză și încetéză despre tot lucrul de mână. Iar Duminica este sêrbetóre de odihnă a darului celui nou al Evangheliei. Decî creștinii fii fiind al darului, acêsta cinstindu-o, pentru Invierea Domnului să o serbeze, *de vor putea*, iar pe aceea fiind a legii vechi, să n'o serbeze, ca să nu se judaîsescă și să cađă în anatematisarea sinodului acestuia și în vécul acesta și în cel viitor ¹⁾».

Tertulian de la care avem unicele date în cele d'întâi trei vécuri asupra lucrării saũ nelucrării în timpul Duminicii, se exprimă după cum am vedũt, ca să lăsăm la o parte afacerile comerciale și lucrarea manuală, fiind-că acestea pot să dea ocaziune la pecat, pot să facă ca diavolul să fie în apropierea noastră. În acêstă sfintă zi suflul trebuie să fie liber de orî-ce altă preocupățiune lumescă și să nu 'și îndrepte creștinul mintea și inima de cât către Mântuitorul nostru Christos. *Prin urmare în acest timp nu era altul scopul serbării Duminicii de cât serviciul divin însuși.* Pe lângă acêsta se cere ca să nu se lucreze pe cât posibil în acêstă sf. zi pentru ca să se pótă vedea cine e creștin și cine e evreũ. Atunci când s'a hotărit să se serbeze ziua întâia din cele șapte ale sêptămânii, s'a făcut acêsta pentru că în acêstă zi a înviat Iisus Christos. Prin acêsta s'a afirmat independența bisericii creștine față

¹⁾ Veđi Pidalionul fila 293.

de Iudaism, cum și libertatea în a înțelege prescripțiunile V. Testament, cu privire la Sabat. Față de spiritul și adevăratul conținut al acestei prescripțiuni, adică față de cererea unei zile de repaus după șese zile de muncă, creștinii s'aū ținut obligați și acesta cu drept cuvânt, fiind-că Sabatul e o instituțiune dată o dată cu creațiunea, e o instituțiune divină, care nu aparține lui Israil, ci întregii omeniri.

VI.

Cu marele împărat Constantin începe o nouă eră pentru serbarea Duminicii. Acest mare împărat cunósce importanța cea mare a acestei serbări pentru binele poporului și al țării. De aceea el publică în 7 Martie 321 o lege asupra Duminicii prin care opresce tot felul de lucrări juridice, neguțătoresci și manuale, afară de munca câmpului, căci era prea necesară. Spre a se cunósce mai bine meritul lui Constantin în această chestiune, cum și pentru istoricul serbării Duminicii trebuie să reproduc aici cele ce ne-a lăsat Eusebiu de Cesarea în această privință. Acest scriitor bisericesc are în cartea a patra din «*Vięta lui Constantin*» trei mici capitole în care se ocupă cu această chestiune și anume cap. XVIII, XIX și XX. Capitolul XVIII e intitulat, *lege pentru observarea Duminicii* și are următorul cuprins: «Constantin ordonă ca ziua Domuului, care e ziua mântuirii și cea mai întâi din toate zilele, să fie destinată rugăciunii. El dădu supravegherea palatului său diaconilor și celor-l-alți miniștri consacrați serviciului lui Dumnezeu. El învęță pre soldații și pre oficerii curții sale, să observe această zi și să facă rugăciuni plăcute lui Dumnezeu. Indemnă pre cât 'i fu cu putință și pre cei-l-alți supuși ai săi de a se deda la același exercițiu de pietate. Ordonă ca Sâmbăta și Duminica să fie sărbătorite în onórea

precum e probabil, a misteriiilor pre care Dumneđeũ a bine-voit sã le sãvirșescã în aceste ðile». Și cu tôte cã unii din soldații sãi nu erau creștinii, el 'i obliga pe toți de a se ruga în timpul Duminicii și a întocmit chiar el însuși o rugãciune pentru acești soldați. Capitolul XIX din scrierea lui Eusebiũ e intitulat, *rugãciune tãcutã de soldații pãgãni, Duminica*, și are acest coprins: «Constantin învațã pe toți soldații sãi de a observa cu respect ðiua Duminicii, care se numesce și ðiua sórelui și a luminii. El dãdu ðiua întrãgã celor ce îmbrãțișase credința, spre a se ocupa fãrã înterupere de rugãciune în locurile sfinte, unde credincioșii se adunã, iar celor ce nu primiserã încã cuvintul lui Dumneđeũ, le ordonã printr'o lege specialã de a se aduna într'un cãmp frumos și de a recita acolo cu toții împreunã la semnalul ce li se va da o rugãciune ce vor fi învățat'o mãi înainte pe de rost. El 'i învățã, cã nu trebuiaũ sã-și punã încrederea, nici în puterea trupului lor, nici în oșelirea armelor, ci în ajutorul lui Dumneđeũ, care e stãpãnul absolut al universului, autorul tuturilor bunurilor și împãrțitorul victoriei, pe care trebuie s'o cãrã de la el deschidẽnd ochii și întindẽnd mâinele cãtre dũnsul. Formula rugãciunii ce le prescrise era în latinesce». Traducerea acestei rugãciuni e tãcutã de Eusebiũ în grecesce și formezã cap. XX sub titlul de «rugãciunea prescrisã de cãtre Constantin soldaților sãi». Iatã și coprinsul acestei rugãciuni: «Recunoscem cã tu ești singurul Dumneđeũ. Mãrturisim cã tu ești Domnul nostru și implorãm ajutorul tãu. Numãi cu ajutorul tãu am cãștigat victoria și am biruit pre dușmanii noștri. Ți mulțãmim de harurile ce ne ai acordat în trecut și nãdãjduim continuarea lor și în viitor. Te rugãm cu toții de a ne conserva mult timp pre Constantiũ, împãratul nostru, în deplinã sãnãtate și în isbãndã cu prea pioșii principii, fiii sãi» ¹⁾. Prin urmare, din aceste prescripțiuni

¹⁾ Veđi, viața lui Constantin cel mare de Eusebiũ de Cesareea, traducere de Iosif Mitropolit Primat al Romãniei pag. 436—437.

se vede, că Constantin a oprit ca soldații să facă exerciții militare în timpul Duminicii, ci din contră să se ocupe cu rugăciunile, cu pietatea. Pe lângă acesta el mai publicase o lege prin care oprise ocupațiunea în timpul Duminicii și tutulor celor-l-alți supuși ai săi, afară de agricultori, cari după ascultarea serviciului divin puteau să se ocupe cu lucrarea câmpului și a viilor, pe motivul, că aceste lucrări prea depind de schimbarea timpului și omul muncitor trebuie să profite de timpul favorabil. Despre această ținută a lui Constantin față de serbarea Duminicii istoricul *Sozomen* ne spune, «Că a ordonat ca în ziua Duminicii, pe care jidovii o numiau întâia după Sâmbătă și pe care păgânii o consacraseră sórelui și în ziua dinaintea Sâmbetei să nu se pledeze, nici să se lucreze, ci să se aplice la rugăciuni și la serviciul lui Dumnezeu. El onoră ast-fel aceste două zile pentru că Mântuitorul murise în una și înviase în cea-l-altă» ¹⁾. Impărații următorii au moștenit aceleași dispozițiuni în privința serbării Duminicii. Unii din ei au luat măsuri și mai severe. *Valentinian* a oprit orî și ce judecată pentru datorii în zilele de Duminică, *Teodosiū Cel mare* a repetat această măsură în favoarea Duminicii, această *dies solis, quam dominicum rite dicere maiores* și fie-care contravenitor era desemnat ca un non modo notabilis, verum etiam sacrilegus ²⁾. Onoriū publică un decret în 409 prin care ordonă judecătorilor să se îngrijescă de sorta celor închiși și anume, ca în fie-care Duminică să viziteze închisorile și să întrebe pe arestanți, dacă sunt bine tratați sau nu. Se ordona încă, ca în această zi să li se dea o mâncare mai bună, să li se dea câte o bae etc., Judecătorii, cari nu-șf

¹⁾ *Sozomen*, ist. bis. trad. de Iosif Mitropolit Primat al României, pag. 16.

²⁾ Cod. Theodos. VIII tit. XII, 2. *Herzog*, Real-Encyklop. pag. 429.

îndeplineau datoria erau pedepsiți. Se atrăgea și atențiunea episcopilor ca să îndemne pre judecătorii să-și îndeplinescă această îndatorire.

Pentru ca creștinii să se ocupe numai cu cele spirituale în ziua Duminicii s'a oprit prin diferite canoane de către Conciliul, cum și prin decisiuni imperiale, ca în această zi să viziteze teatrurile și circurile. Conciliul din Cartagena prin canonul 70 cere următoarele: «Încă și aceea cu adevărat trebuie a o cere, ca privelisecele teatraliceșilor jucării Duminica și în cele-lalte luminate zile ale credinții creștinesci să se oprască. Mai ales, că în optimea sfintelor Pasci glótele mai mult la locul alergării cailor de cât la biserică se aduna. Să fie datorie a se muta zilele acestora cele rînduite, când s'ar întâmpla și să nu fie dator cineva din creștinii a se sili către privirile acestea». Reprezentările teatrale le a oprit și *Teodosiū cel mare* în 386 ¹⁾, iar *Teodosiū cel tînăr* ²⁾ a oprit sub aspră pedepsă ori și ce participare la reprezentările de teatre și de circ în timpul duminicii. O asemenea oprire s'a mai decretat și de către Impăratul Leon I ³⁾ în 469. Cu cele mai aspre pedepse sunt amenințați toți acei cari vor lua parte la asemenea reprezentări. Ba ce e și mai mult: s'a oprit chiar să se serbeze și ziua nasterii împăratului în timpul Duminicii și să se amâne pentru altă zi, ca astfel să nu se turbure liniștea piosă din Duminică ⁴⁾. Impăratului Leon (457—474) i s'a părut legea lui Constantin cel mare ca neîndestulătoare și de aceea a estins oprirea muncii în timpul Duminicii și asupra creștinilor de la țară și a motivat acesta prin compararea Duminicii cu Sabatul judaic

1) Cod. Th. XV, tit. V, 2

2) Ibidem XV. tit. V. 5.

3) Cod. Just. I. tit. XII. 11

4) Cod. Theod. XV. tit. V, 5.

și cu marea îndatorire a creștinilor de a consacra lui Dumnezeu cel puțin o zi în săptămână ¹⁾). Tote aceste măsuri s'au luat atât de către conciliu, cât și de către împărați pentru ca creștinii să'și potă îndeplini în zilele de Duminică datoriile lor religioase. Se vede, că mulți dintre creștinii obicinuiașii să ia mai bine parte la petrecerile lumesci și păgănesci, de cât să meargă la biserică spre a asculta serviciul divin. De aci și rigorea măsurilor luate de conciliu și de către împărați. Sinodul al 4-lea din Cartagina amenință pe acei cari părăsesc bisericile spre a lua parte la reprezentările teatrale cu îndepărtarea de la împărtășirea cu sf. taine. Asistarea la serviciul divin era o obligațiune *sine qua non* pentru creștinii primitivi. Unele si node nu numai că a oprit de la împărtășire pe acei creștinii, cari 'și neglijiașii asemenea îndatoririi, dar i-au dat chiar și anatemei. Așa canonul 80 al sinodului al VI-lea ecumenic sună ast-fel: «Dacă vre-un Episcop, sau preot, sau diacon, sau din cei ce se numără în cler, sau mirén, nici o nevoie grea având, sau lucru greu în cât a lipsi de la biserică sa mai mult: ci în oraș petrecând *în trei zile de Duminică* și în trei săptămâni nu s'ar împreună aduna. De va fi cleric să se *caterisască*, iar de va fi mirén să se depărteze *de la împărtășire*». Tot în același sens glăsuiesce și canonul 11 al sinodului din Sardica. Sinodul din Gangra prin canoanele 5 și 6 dă anatema pre toți cari ar fugi de biserică și nu s'ar aduna într'insa spre a asculta serviciul divin.

Acésta în ceea ce privește biserică din Orient. În Occident se luaseră aceleași măsuri. Așa un conciliu ținut în *Orleans* în 549 a hotărît ca în fie-care Duminică cei închiși să fie visitați de către un Archidiacon și să întrebe de nevoile fie-căruia și să se ia măsuri contra tratărilor lor

¹⁾ Leonis I. nov. 54.

neumane și un conciliu ținut tot în Orleans în 438 oprise lucrul în ziua Duminicii și agricultorilor. Iar un decret al unui sinod ținut în *Maçon* în 585 amenință cu aspre pedepse pe țărani și pe sclavi, cari s'ar ocupa cu lucrul pământului în ziua Duminicii (gravioribus fustium ictibus). Tot prin acest decret judecătorii cari ar turbura liniștea Duminicii sunt amenințați cu pierderea funcțiunii, iar clericii, cari se vor găsi în aceeași situațiune se vor pedepsi cu 6 luni închisore și cu degradare. Cu toate aceste măsuri severe Duminica se serba și aici ca o zi cu însemnătate curat creștină, fără vre o asemănare cu Sabatul V. Testament. Duminica se serba ca ziua Invierii Domnului prin care ne-am renăscut și ne-am eliberat de păcat (quae nos denuo peperit et a peccatis omnibus liberavit). Numai ici colea se privește Duminica ca un simbol al vechiului Sabat și de aceea trebuie să fie sfințită prin abținere de la orî și ce lucru manual. În sensul acesta curat creștinesc vorbesc mai toți părinții bisericesci din Occident, adică 'și argumentează părerile lor asupra serbării Duminicii, nu cu privire la a treia poruncă din legea mosaică. Augustin ne spune: «că Sabatul însemnează odihnă, Duminica însă înviere». (Psalm. c. 4), iar Grigorie cel mare adaogă: «Adăvăratul nostru Sabat e Domnul Iisus Christos însuși». (Epistol. XVI. 1) ¹⁾. În veacul al VIII-lea începe însă în observarea serbării Duminicii o tendință cu totul Judaisantă. Acesta atât în Occident cât și în Orient. Se vede însă că tendința acesta începuse să se manifeste cu mult mai înainte, căci deja Sinodul din Orleans ținut în anul 538 a declarat ca o superstițiune judaică cererea ca în timpul Duminicii să nu se *călărescă*, să nu se *umble cu trăsură*, să nu se *gătască bucate*, să nu 'și *curățe casa și corpul* etc.. Și dacă același conciliu opresce lu-

¹⁾) Herzog l. c. p. 429—30.

crul și de câmp în ziua Duminicii după cum am vorbit mai sus n'a făcut acesta întemeindu-se pe porunca V. Testament, ci pe trebuința de a lua parte la serviciul divin. Prin urmare se găseau oameni, cari voiau să aplice totă dispozițiunile mosaice cu privire la sfințirea Sabatului și asupra serbării Duminicii. Părerea scésta 'și face încetul cu încetul loc și se realizează în vécul al VIII-lea. Toți cari cereau abținere de la orî și ce lucrare se întemeiau și pe legea Sabatică ca o poruncă valabilă și pentru creștini. Nu se tăgăduia că Apostolii și bărbații apostolici au introdus serbarea Duminicii în amintirea învierii lui Christos, în același timp se afirma însă, că sfințitul dascăl al bisericii au transportat totă splendoréa Sabatului Judaic și asupra Duminicii și prin acésta legea sabatică temperată până la un punct óre-care a devenit temelie serbării Duminicii creștine. O asemenea feorie a fost formulată de un sinod ținut în *Friaul* în 796 ¹⁾, unde prin canonul 13 Duminica e numită *Sabbatum delicatum domini*, cu privire la cele șise de Isaia în cap. 58 v. 13 ²⁾. Tóte prescripțiunile, tóte hotărîrile ce se iaú relativ la serbarea Duminicii sunt întemeiate pe porunca din decalog relativă la Sabat, cum și pre alte șise din V. Testament. *Alcuin* observă asupra Sabatului judaic: «Cuius observationem mos Christianus ad diem Dominicum competentius transtulit ³⁾». Cu alte cuvinte serbarea Duminicii e continuarea serbării Sabatului.

¹⁾ Hefele, Conciliengeschichte III, 718.

²⁾ De vei trage piciorul tău din Sabat,
Nef c nd plăcerea ta în sf nta mea  i,
Și de vei numi desfătare Sabatul,
Đi sf nt  onorată a lui Iehova.
Și de o vei onora neurm nd căile tale,
Nef c nd plăcerea ta,
Nici bolborosind vorbe deșerte.

³⁾ Alc. Homil. XVIII.

«*Carol cel mare* (787) toate decesiunile severe ce a luat cu privire la sfințirea Duminicii le începe cu următoarea formulă: «Statuimus secundum quod et in lege Dominus praecepit». In același mod se proceda și în Orient. Așa a făcut *Leon Isaurul*, așa a făcut Leon VI-lea filosoful (884), când a înlocuit legea lui Constantin cel Mare, ca nefiind îndestul de severă.

Din cele spuse până acum reese lămurit, că Dumineca a fost instituită la început ca o serbare cu un caracter curat creștinesc. Era în mintea și inima Apostolilor și a părinților apostolici de a serba în mod deosebit și repetindu-se săptămânal ziua cea mai însemnată din viața Mântuitorului, adică ziua învierii Sale, ziua în care a sfărîmat porțile iadului, în care a rescumpărat omenirea din păcat. Acest fapt din viața Mântuitorului e temelie religiei noastre creștinesc. De aceea biserica cântă în această sfințită zi: Ziua învierii, să ne bucurăm popore, căci acesta este Pascele Domnului, care a trecut omenirea din mărte la viață și de pre pământ la ceri. Se adună deci creștinii în ziua Duminicii în biserică și ascultă acolo citindu-se și esplicându-se cuvîntul lui Dumnezeu, cel dat nouă spre mântuire. Inetul cu inetul însă serviciul divin de Duminică a luat o dezvoltare și mai mare, în cât creștinii trebuiau să-și petrecă Duminica în rugăciuni, în ascultarea serviciului divin și în ascultarea predicilor. Era o sfințită datorie pentru un adevărat creștin ca să sfințescă această zi în chipul acesta. Se vede însă, că unii din creștinii în decursul timpului s'au mărginit în a-și face rugăciunile a casă, iar alții de a nu veni de loc la biserică; de aci se și esplică rigorea canónelor amintite mai sus, cum și energia desfășurată contra acestora în predicii de către diferiții părinți bisericesci. Iată propriile cuvinte ale *Sf. Ioan Gură de aur*: «Te înșeli tu însuși omule, când spui, că a se ruga se poate și acasă, căci a se ruga ca în biserică, unde sunt o mulțime de

părinți, unde într'un gând se înalță cântarea lui Dumnezeu, nu e cu putință. Nu vei fi tu atâta ascultat rugându-te stăpânului acasă, cât vei fi rugându-te împreună cu frații. Căci aici e ceva mai mult, precum: unire, armonie, legătura dragostei și rugăciunile preoților. Pentru aceea și stau preoții înainte, ca rugăciunile poporului, fiind mai slabe, să le unescă cu ale lor, cari sunt mai puternice și să le înalțe la ceri»¹⁾. Iar în alte predici să plânga amarnic de acei, cari stau acasă sau se duc alturea în loc să vină la biserică²⁾.

Din aceste plângeri ale Sf. Ioan se poate deduce- că erau creștini, cari preferau mai bine să stea a casă și să se roge în loc de a merge la biserică și să asculte cuvintul lui Dumnezeu, iar alții nu mergeau de loc: cu alte cuvinte nu ținea să-și îndeplinescă îndatoririle religioase. Numai ast-fel se pot princepe unele din canónele Conciliilor, cum și unele din dispozițiunile împărătesci. Le sta la inimă căpeteniilor bisericesci și lumesci de a îngriji prin toate mijlocele de cultivarea religioasă a credincioșilor. De aceea biserică le oferia de toate: cântare plăcută, rugăciuni pioase, reprezentarea în serviciul divin al celor mai însemnate momente din viața Mântuitorului, cum și predici pline de învățăminte folositoare și producătoare de tendințe și fapte nobile. Cel mai folositor timp din săptămână pentru un credincios nu era altul de cât acela pe care 'l întrebuița cu ascultarea serviciului divin. Se luaseră toate măsurile pentru ca biserică, instituțiune de origină dumnezească să fie la înălțimea chemării. De aci diferitele canóne întemeiate pe cuvintele Apostolilor, ca în cler să nu se primescă de cât cele mai capabile persoane și diferitele pedepse în contra acelor ce nu vor predica Cuvintul lui Dumnezeu.

1) Sf. Ioan Gură de Aur: Omilia III-a contra Anomeilor.

2) Veđi „Biserica Ortodoxă Română“, anul I, pag. 941.

Din vécul al IX înainte și mai aprópe în tot evul mediú atât în biserica occidentală, cât și în cea orientală domnesce cea mai deplină libertate în manifestarea voinții credincioșilor. Tot aceea ce era oprit prin hotărâri imperiale, cum și prin canóne bisericesci era acum tolerat. Diferite împrejurări politice au contribuit la acésta. Starea jalnică în care se găsiaú popóarele și bine înțeleș și biserica sunt cauzele răcelii, dacă nu indeferenții față de împlinirea datoriilor religioșe. Cu tóte acestea bărbații bisericii sunt la postul lor și nu perd mai nici un mijloc din vedere de a convinge pe credincioși de obligațiunea divină spre a visita serviciul dumneđeesc în timpul Duminicii.

G....

(Va urma).

ORIGINA ȘI NUMIRILE PREDICEI.

Părinții Bisericii, după exemplul Apostolilor, au recunoscut tot-d'a-una importanța și folósele predicii. Toți au vădut în ea mijlocul cel mai nemerit pentru edificarea religioasă și morală a credincioșilor, și pentru instruirea lor în adevérurile credinței. În acelaș timp, toți au considerat'o ca singurul mijloc pentru propagarea credinței și lățirea religiunii creștine.

Cu timpul însă, serviciul liturgic luând o prea mare dezvoltare, iar administrarea misterelor credinței începând a fi însoțită de un ritual, care absorbia mai tot timpul de rugăciune și închinare al creștinilor, predica cu tótă importanța, eficacitatea și folosóle ei, a început a fi neglijată și înlocuită prin diferite cântări, imne religiose și citiri, cari însoțiau celebrarea misterelor și a ierurgiilor bisericesci.

În zilele noastre studiindu-se cu mult succes și din tóte punctele de privire starea Bisericii Creștine din primele secole și în special, din cele dintăiū trei secole, teologii au ajuns să discute: *dacă, în acele timpuri, predica era saū nu parte esențială a serviciului divin.*

Majoritatea teologilor Bisericii Papale și unii din teologii protestanți, înclin către această din urmă ipotesă. Mosheim, sprijinitorul ei țice: «Dacă examinăm lucrurile de aproape, ne convingem că predica nu este o parte esențială a serviciului divin public. Ea este ceva care s'a adăugat de necesitate și în vederea atingerii unui scop bun. Serviciul divin, drept vorbind, constă din aceea, ca creștinii să se adune împreună, și cu toții, la un loc, să laude pre Dumnezeu, recunoscând ast-fel public că'l mărturisesc și că'i sunt adoratori și credincioși ai Lui» ¹⁾.

Alții ²⁾, din contră, confundând'o, când cu omilia, când cu învățătura catehetică, o consider ca partea cea mai esențială a cultului ³⁾. Mai mult chiar; în biserica protestantă, predica a luat o ast-fel de dezvoltare, în cât, aci serviciul liturgic constă mai numai din ea. Intregul ceas, în care se oficiază serviciul divin, este absorbit de predică. Cântările cōrale ale celor 3—4 strofe, sunt executate cu acordul orgel în 5—10 minute, iar restul este predică.

Teologii Bisericii creștine ortodoxe aŭ recunoscut, după exemplul marilor dascăli ai bisericii, importanța și utilitatea prediceii. Dar cum și în această biserică, ca și în biserica de Occident, celebrarea și administrarea misterelor se face cu un ritual anume, destul de pompos și în acelaș timp didactic, constând din cântări, lecturi și recitări, și cum pentru predică nu s'a rezervat un anume timp și loc, ea nu a fost și nu este considerată ca parte esențială a serviciului divin, ci a rămas a se face ocașional și după și după împrejurări. În serviciul liturgic, când se predică, acesta are loc, când după cetirea evangeliului, când după sfârșitul liturghiei (în timpul chinonicului).

¹⁾ Mosheim Anweisung erbaulich zu predigen pag. 27.

²⁾ D'acastă idee sunt mai toți teologii protestanți.

³⁾ L. Chr. Vilhelm Handbuch der christlichen Archeol. II. p. 247.

Cu toate acestea este necontestat, că usul predicii în serviciul liturgic este foarte vechi, de și acele predicii, prin genul, coprinsul și forma lor, sunt cu totul diferite de aceea ce s'a înțeles și se înțelege astăzi prin predică religioasă.

După date certe biblice, primele urme le găsim în Sinagoga iudaică, de unde de sigur a trecut și în biserica creștină.

Dacă înainte de captivitatea babilonică era sau nu în us explicarea Scripturii în serviciul laite, scrierile Vechiului Testament nu spun nimic. În timpurile posteriore însă acestei captivități, din cartea lui Neemia ¹⁾, se constată, că *Liviții explicău poporului textul Legii pe care îl citia Neemia.*

Dacă în această explicare se coprindea pur și simplu numai o simplă traducțiune a textului Legii în limba aramaică, cunoscută și înțelesă de popor, iarăși nu se poate sci cu precisiune, căci cuvintele prin care se denotă această explicare ²⁾, nu au o însemnare îndestul de certă și cunoscută. Dar din scrierile posteriore ale Vechiului Testament și din istoria poporului Judeu, știm, că foarte de grabă au început usul d'a se explica Legea și d'a se discuta diferite chestiuni coprinse în ea. În istoria și literatura talmudică și rabinică a acestui popor, sunt foarte cunoscuți terminii פירושים (explicationes legis) și דרשות (quaestiones seu concionis de lege), cari în scrierile Noului Testament sunt reproduse prin ζητήσεις sau συζητήσεις ἐν ταῖς συναγωγαῖς (întrebări și discuțiuni în sinagoge ³⁾).

¹⁾ Comp. Neemia VIII, 1 și următoarele.

²⁾ În locul citat din cartea lui Neemia (cap. VIII, 8) sunt întrebuate cuvintele כְּפָרֵשׁ וְכִבְיָנִים cari sunt traduse de ordinar prin: *citiră clar și esplicară.*

³⁾ Locurile din Noul Testament unde se vorbește despre aceste discuțiuni, cari erau de ordinar cuvîntări și esplicări asupra unui text citit din Vechiul Testament, sunt foarte multe. Din ele se vede că chiar Mântuitorul și Apostolii, țineau și făceau ast-fel de cuvîntări și esplicări (comp. Math. XIII, 54; Luca IV, 16. Acta XIII, 15 XV, 21; II Corint. III, 15 etc.).

Cuvintele Domnului nostru Iisus Christos și ale Apostolilor, cuprinse în scrierile Noului Testament, esceptând explicațiile făcute în Sinagoge, după usul Judeilor ¹⁾, nu sunt nici în genul omiliilor părinților bisericești ai primelor secole, nici al învățăturilor catechetice ale acestora. Și dacă se deosebesc de omiliile lui Chrisostom și Augustin, precum și de catechisele lui Cyril al Ierusalimului și Gregoriu al Nysei, ele n'aū d'asemenea nimic comun, în gen, formă sau conținut nici cu predicile și omiliile bisericești ale timpurilor posterioare sau cu acele din zilele noastre.

În ele Mântuitorul, prin pilde, imagini și exemple din viața socială și din natură, prin dialoguri, și în genere prin revelațiuni, ne descoperă adevărurile credinței pe care noi cunoscându-le și urmându-le, ne putem mântui. Adesea ori predică aceste adevăruri în cel mai strâns raport și legătură cu învățătura lui Moise și a Profetilor și nu arare ori asupra cuvintelor acestora, Iisus ține întregi cuvântări ²⁾. Iar Apostolii îndeplinesc porunca dată lor de Iisus d'a vesti la totă făptura adevărurile mântuitoare predicate de Iisus și la cari ei fusese martori în Iudeea și Samaria ³⁾.

În genere vorbind, toate cuvântările pe cari Iisus și Apostolii le țineau în Sinagoge, aveau de bază Legea și Scripturile Vechiului Testament. Tote conțin explicații și învățături morale, simple și clare, extrase din textul legii pentru a fi înțelese și practicate de popor. Scopul de căpetenie urmărit în toate, fără excepțiune, era: *să facă tutulor cunoscut că a sosit plinirea vremei, când prin credința în Mesia, cel trimis de la Dumnezeu, toți să se îndrepte și să se mântuiască.*

Alături cu acest gen de cuvântări, în scrierile Noului

¹⁾ Comp. Luca IV, 16; Acta XIII, 15 etc.

²⁾ Comp. Math. V—VII etc.

³⁾ Comp. Math. XXVIII, 20. Acta I, 8. etc.

Testament găsim și alt-fel de cuvinte și predică ale lui Iisus și ale Apostolilor. Unele constau din explicarea unui anume loc din S-ta Scriptură; iar altele resumă fapte și întâmplări din istoria lui Israel. În genul celor din urmă, sunt cuvintele apostolului Petru din Faptele Apostolilor cap. I, vers. 15 și următoarele, unde el explică ideea coprinsă în ps. 41, 10; 69. 26 și 109, 8. D'asemenea, cuvintele sale din aceeași scriere Cap. II, vers. 14—36, având ca temă cele coprinse în scrierea profetului Ioil cap. III, vers. 1—4. Iar în categoria celor d'al doilea intră cuvintele martirului Ștefan coprinse în Faptele Apostolilor cap VII, vers. 2—53 și cuvintele Apostolului Paul, coprinse d'asemenea în Faptele Apostolilor cap. XVII, 22—31, cap. XXII, XXVI etc..

Din a doua epistolă a apostolului Paul către Timoteiș se constată că în aceste timpuri, atât Apostolii cât și următorii și conlucrătorii lor în predica Evangeliului mântuirii, vorbeau despre *usul și folosul ce'l puteau avea credincioșii din cunoșcerea și meditarea sântelor scripturi, cari fiind cuvântul lui Dumnezeu și inspirate de el, coprind tot ce trebuie a cunoșce omul și tot ce îi trebuie pentru a se mântui.*

În această epistolă apostolul ține lui Timoteiș: «Iar tu să petreci întru cele ce te ai învățat și te ai încredințat, știind de la cine te ai învățat. Și căci din pruncie ști sfintele scripturi, cari pot să te înțeleptiască spre mântuire, prin credința cea întru Iisus Christos. Totă scriptura este de Dumnezeu insuflată (θεόπνευστός) și de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțelepciunea cea întru dreptate, ca omul lui Dumnezeu să fie deplin, spre tot lucrul bun deservit» ¹⁾.

¹⁾ II Timot. III, 14—17. Cuvintele Apostolului din ultimele versete, (vers. 16 și 17) sunt: Πασα γραφή θεόπνευστος, και ωφέλιμος προς διδασκαλίαν, προς ἐλεγχον, προς ἐπανόρθωσιν, προς παιδίαν τῆς

În epistola I către Corintenii ¹⁾ și în cea către Efesenii ²⁾ apostolul Paul vorbește despre *Profeți*, cari, în misiunea lor, par a fi deosebiți atât de Apostoli ³⁾, Invățători și Făcătorii de minuni, cât și chiar de Evangeliști și Păstori. Fiind-că din cuvintele Apostolului nu reese clar, care era misiunea și îndeletnicirea acestor profeți în Biserica apostolică, mulți îi confundă cu espicatorii săi tâlcuitorii (οἱ ἐρμηνευταὶ sau διερμηνευταὶ), luând acest cuvânt în însemnarea sa cea mai largă și înțelegând, atât pe espicatorii Legii și ai Scripturilor, cât și pe aceia cari traduceau și espicau poporului și tuturilor națiunilor, în diferite limbi, cuvintele și predicile Apostolilor ⁴⁾. Că ei erau învățători și povățuitori ai credincioșilor, numai încapă nici o îndoială. Apostolul îi pune în locul cel mai de onoare între conducătorii bisericii apostolice, și îi consideră alături și în rând cu Apostolii.

În cea mai strinsă legătură cu predica și cuvântarea în Biserică, stă și citirea Sfintei Scripturi, asupra căreia cre-

ἐν δικαιοσύνην ἵνα ἄριστος ἦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνδρῶπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρισμένον Din ele reese clar ideea de mai sus. Toți puteau extrage din S-ta Scriptură tot ce le trebuia pentru a vorbi credincioșilor *despre edificarea și întărirea lor în credință*. Ei se puteau sprijini cu atât mai mult pe S-ta Scriptură în cuvântările și prediciile lor, cu cât credința comună a tuturor era, că în ea se coprindea însuși cuvântul lui Dumnezeu; căci după cuvântul Apostolului, *totă Scriptura era insuflată de Dumnezeu*.

1) I către Corint. XII, 28, 29.

2) Efesenii IV, 11.

3) În ambele locuri citate, apostolul Paul enumerând diferitele vreniciii cu cari se îndeletniciau cei ce conlucrau pentru propagarea, mărirea și întărirea Bisericii lui Christos, pe acești profeți îi pune imediat după Apostoli. El pare a le da această întâietate și preferință atât după însemnatatea pe care o aveau profeții Vechiului Așezământ, cât și după misiunea pe care o esercitau aceștia în Biserică. În locul întâi vorbesce și despre *espicatori*, de sigur espicatori ai Sfințelor Scripturi.

4) Comp. Luca XXIV, 27. Fapt. Apost. IX. 36. I Corint. XII, 30 XIV, 5, 13, 27, 28 etc.

dincioșii trebuia a se edifica prin cuvântări din partea povăzuitorilor și prin explicările făcute de aceștia.

Că scrierile Vechiului Testament se citeau în adunările credincioșilor și în Biserică, nu mai încapă nici o îndoială.

Locurile din Sfinta Scriptură a Noului Așezământ cari confirmă acest fapt sunt numeroase ¹⁾. Nu este însă mai puțin adevărat că se citia și Scrierile Apostolilor, chiar de la însăși aparițiunea lor ²⁾. Și dacă probele extrase din Noul Testament, asupra acestei din urmă suposițiuni sunt nesuficiente pentru unii teologi protestanți ³⁾, scrierile celor mai vechi părinți bisericesci, ale acelora cari au fost aproape contimporani cu Apostolii, confirmă cu prisosință acest fapt.

Sf. Iustin Filosoful și Martyr, († 165), în prima sa apologie ⁴⁾, afirmă că alături cu scrierile profeților ⁵⁾, se citeau și memoriile Apostolilor ⁶⁾, adică Evangeliile și epistolele sau scrierile Noului Testament. Mai mult chiar; el afirmă că asupra pericopelor cetite se făceau și ore cari esplicări. Cuvintele sale sunt: «După ce cetitorul termina, Proestosul «ținea o cuvântare, în care el îndemna și recomanda imitarea și urmarea faptelor bune» ⁷⁾.

¹⁾ Comp. I Tes. V, 27- Colos. IV, 16. II Petru III, 15, 16.

²⁾ Comp. I Tes. V, 27.

³⁾ Comp. I. Chr. Wilhelm Augusti Handbuch der archeologie II Band s. 249.

⁴⁾ Iust. I Apol. cap. 67.

⁵⁾ Cuvintele lui Iustin sunt: συγγράμματα τῶν προφητῶν—*Scrierile profeților*, înțelegând prin ele Vechiul Testament în genere, căci nu pōte fi vorba despre o colecțiune proprie numai a scrierilor profetice. Părinții Bisericesci numesc în genere pe toți scriitorii Vechiului Testament cu numele de profeți.

⁶⁾ Cuvintele sale prin care denota scrierile Noului Testament sunt: τὰ ἀπομνημονεύατα τῶν Ἀποστόλων—*memoriile Apostolilor*. Prin ele însă înțelege Evangeliile și epistolele, adică scrierile Noului Testament în genere, căci însuși se esplica, că aceste memorii (ἀπομνημονεύατα) se numiau și evangeli (τὰ ἀπομνημονεύατα τῶν Ἀποστόλων ἃ κληθόνται Ἐβανγγέλια).

⁷⁾ Iustin, locul citat.

Din cuvintele lui Iustin reese clar nu numai usul scrierilor sfinte în serviciul liturgic, dar chiar și esplicarea lor. Fie că această esplicare ar fi fost o omilie, o cuvîntare, sau chiar predică, un discurs, sau o paranesă, destul este că era în us în secolul al doilea și în timpurile cele mai apropiate de epoca apostolică.

Acelaș lucru reese și din descrierea pe care o face Tertulian despre cultul, moravurile și obiceiurile religioase ale creștinilor din secolul al doilea. El ȃice: «Ne adunăm ca «să cunoșcem sfînta scriptură (ad literarum divinarum commemorationem) și să învățăm din împrejurările timpului «de față ceea ce ne pôte fi de folos pentru viitor, sau să «aplicăm chiar în present. Cel puțin prin cuvîntul cel sfînt «ne întărim în credință, speranța noastră devine mai vie, «convingerea mai fermă și prin insistența sfintelor rugăciuni întărim în inimile noastre, învățătura cea mântuitoare. «Ne povățuim unii pe alții, ne pedepsim și învățăm a ne «conduce de cuvîntul lui Dumneșeu. Căci judecata lui Dumneșeu are aci cea mai mare putere, de ore-ce nimeni nu «se îndoiesce că se află înaintea feței lui Dumneșeu» ¹⁾

Cuvintele lui Tertulian sunt destul de clare. Ele probază nu numai explicarea scripturii și existența omiliei sau a predicii în adunările credincioșilor, dar se constată și diferitele feluri de omilii și cuvîntări; căci se amintesce de instruirea credincioșilor, de îndemnarea la bine, de mustrare etc.

În cea mai strînsă legătură cu aceste atestațiuni din o epocă atât de apropiată de timpurile Apostolilor stă fără îndoelă, amintirile ce găsim relativ de cesiunea ce ne ocupă, în aședămintele Apostolilor. Și în acestea este vorba atât de usul liturgic al sfintelor scripturi, cât și de expli-

¹⁾ Tertulian Apologet. advers. gent cap. 39.

care lor prin cuvîntări și omilii ținute credincioșilor de presbiteri și diaconi; dar mai cu sémă de Episcopii.

Relativ de usul liturgic al Evangheliei, așezămintele spun: «Iar când se cetesce evangelia. toți presbiterii și diaconii «și tot poporul să stea în liniște cu cea mai mare aten- «țiune..... Și după aceea presbiterii mângie poporul, fie-care «dintr'înșii pe rînd, iar nu toți de odată; iar la sfîrșit, e- «piscopul, ca acela ce este conducătorul 1)».

Iar în cap. 58 al cărței a II-a așezămintelor, se dice clar că «Episcopul trebuia să predice poporului cuvîntul despre «Dumnezeu 2)».

Ambele aceste locuri presupun, unul mai clar de cât cel-lalt, existența predicii. În primul fiind vorba de cetirea evangheliei se presupune că chiar după citirea ei urma predica; căci ce alt pôte să însemne mângaierea pe care trebuia să o facă poporului preoții pe rînd, și mai la urmă Episcopul, dacă nu diferite cuvîntări povățuitoare și îndemnurii la bine și virtute. Dar ceea ce primul s'ar părea că lasă neexplicit, secundul precisază cu tótă claritatea, căci aci se dice: «că Episcopul era cel ce grăia poporului cuvîntul lui Dumnezeu (ὁ Ἐπίσκοπος ὁ προσλαλῶν τὸν περὶ Θεοῦ λόγον 3). Locul însă hotărîtor în materie este cel din cartea a V cap. 19 a așezămintelor. Aci se dice: «Evangeliul «să se citescă cu frică și cu cutremur și să se grăiască «poporului cele necesarii mântuirii 4).

De sigur că tóte aceste cuvîntări ce se țineaū poporului pentru a 'i face cunoscut ce trebuie să credă și ce trebuie să facă pentru a se mântui, nu erau nici omilii, nici trac-

1) Comp. Așez. Apost. cartea II, cap. 57.

2) Așez. Apost. cartea II, cap. 58.

3) Așez. Apost, locul citat.

4) Καὶ ἀναγνοντες ὁ ευαγγέλιον ἐν φόβῳ καὶ τρόμφ καὶ προσλαλήσαστες πρὸς λαῶν τὰ πρὸς σωτηρίαν.

tate, nici predici sistematice, ci mai mult nisce alocuțiuni și îndemnuri pentru păstrarea credinței și îndeletnicirea către fapte bune și plăcute lui Dumnezeu.

O altă probă, și acesta ar fi decisivă despre existența predicii în chiar epoca apostolică, ar fi existența așa numitelor *clementine* (Clementina), a acelor predici în număr de 20, cari se atribuesc lui Clement episcopul Romei al căruia nume le poartă ¹⁾. Dar origina acestor clementine este recunoscută astăzi de toți ca apocrifă și obscură. După forma în care sunt redactate și coprișul lor, (căci copriș lucruri posterioare lui Clement), este cu neputință ași urca origina lor până la epoca în care a trăit acest urmaș și conlucrător al apostolilor. Este însă de netăgăduit că sunt foarte vechi și multe lucruri coprișe în ele datéză din secolul al doilea al erei noastre.

Lăsând chiar la o parte proba ce ar resulta din existența Clementinilor, care, de sigur, ar fi cea mai convingătoare despre existența predicii cu toate formele sale, ca parte esențială a serviciului liturgic, chiar în timpurile Apostolice, cele-l-alte probe aduse, atest îndestul vechimea, importanța și folóșele predicii. Din ele rezultă că predica bisericăscă de și mai veche de cât începutul Bisericii lui Iisus Christos, cu toate acestea, ea ca predică creștină, identificându-se cu această Biserică, a luat în ea, de la început, o foarte mare dezvoltare și a adus mari folóșe propagării creștinismului și dezvoltării sale doctrinale.

După esemplul Apostolilor și al Mântuitorului, carele în tot timpul activității sale messianice a predicat dumnezeesca sa învățătură pentru mântuirea ómenilor, Părinții Bisericii, mai ales acei din primele secole, cultivând predica, prin discursurile róstite de ei, au ajuns a se compara și a fi

¹⁾ Titlul acestor Clementine este: *Κλημεντος των πειτρον επιδημιων Κηρυγματων επιτομη.*

chiar neîntreçuți de cei mai iluștri oratori ai clasicismului grec și roman.

În Biserica creștină, predica avea tot-d'auna de bază Sfânta Scriptură. Fărte rar părinții bisericesci se vedeau nevoiți a vorbi poporului, fără a se referi la vre un text saũ citat din Sfânta Scriptură ¹⁾.

Consta dar de ordinar *din explicarea saũ din acomodarea Sfintei Scripturĩ*, ca ast-fel credincioșii sã se edifice moralmente prin ea, și sã se întãriascã în adevãrurile credinței.

În acest sens sunt și definițiunile ce se dau predicii creștine de toți cei ce s'aũ ocupat cu istoria, archeologia și organizarea Bisericii din primele secole ale Creștinismului. Ast-fel Mosheim ȃice: «În Biserica primelor secole, *predica era o învățaturã saũ o povãțuire fãcutã asupra unei pericope saũ citat din Sfânta Scripturã*, în scop d'a întãri pre credincioși în adevãrurile credinței și de a îi îndemna la virtute și fapte bune» ²⁾.

Dupã diferitele numiri ce s'aũ dat predicii bisericesci în primele secole se cunõsce fõrte bine atãt forma cãt și natura și coprinsul ei.

Raportãm aci numirile ei cele mai însemnate și mai în us în aceste timpuri.

I) Cele mai multe din cuvintãrile religiõse ale părinților greci din primele secole põrtã numirea de *cuvinte* (λόγος— oratio). Acest nume pare a fi împrumutat de la scriitorii clasici, mai ales de la cuvintãrile și discursurile politice ale lui Demosten, Isocrat, Eschil etc.

Este însã una din numirile cele mai vechi ale predicii,

¹⁾ Chiar și în aceste casuri, Pãrinții Bisericii creștine se refereau tot la citate din Sfânta Scripturã, cunõsute și sciute, saũ cel puțin presupuse, cãci la Origen, Ambrosiu, Chrisostom, Leo cel mare și alții, continuu se întãmpinã formulele: *Precum s'a ȃis, precum am aũdit* etc.

²⁾ Comp. Mosheim, Anweisung erbaulich zu predigen pag. 93.

căci își urcă origina sa până la epoca apostolică. Apostolul Paul în a doua sa epistolă către Corinteni se numește pe sine *prost în cuvînt* (ιδίως τῷ λόγῳ) ¹⁾, adică nedresat și neexperimentat în arta oratoriei. Iar în prima sa epistolă către aceiași Corinteni ține: «Și cuvîntul meu și propove-
«duirea (predica) mea, nu erau întru cuvinte îndemnătoare ale
«înțelepciunii omenesci, ci întru arătarea Duhului și a
«puterii» ²⁾.

Este de observat că în scrierile Noului Testament sub acest titlu (λόγος—cuvînt) se înțeleg și narațiuni mai mari sevă întregi istorisirii, descrieri și tractate despre o întregă serie de fapte sau lucruri ³⁾. În acest din urmă sens se ia foarte adesea ca titlu al multor tractate și scrieri ale părinților bisericești. Așa avem cuvîntul catihetic (ὁ κατηχητικός λόγος) al sfintului Grigoriu al Nisei. Cuvintele contra Arienilor ale Sf. Grigoriu de Nazianz și altele, cari sunt tractate îndestul de voluminoase ⁴⁾.

II. De la finele secolului al II-lea și în special din timpurile lui Origen, terminul de predilecțiune pentru cuvîntările bisericești a început a fi *omilia*, (ὁμιλία), pe care scriitorii latini unii a împrumutat-o întocmai, fără a o traduce, iar alții au reprodus-o prin *Sermo*, împrumutând ast-fel terminul de la scriitorii clasici romani. Aceste omilii, la început erau cuvîntări foarte simple, mai mult în formă de dialoguri, și fără nici o artă oratorică.

Despre acest gen de omilii, avem cunoștință chiar din scrierile Noului Testament ⁵⁾.

¹⁾ Comp. II Corint. XI, 6.

²⁾ Cuvintele Apostolului în acest loc sunt: „Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμα μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρώπινης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως“.

³⁾ Comp. Fapt. Apostolilor I. 1.

⁴⁾ Comp. d'asemenea cuvintele lui Ión Chrisostom. Epifaniu, ale lui Iustin, Tertulian, Ciprian, Augustin etc.

⁵⁾ Comp. Luca XXIV, 14, 15. Faptele Apost. XX, 9, 11 etc.

Insemnarea și rostul acesta al omiliei s'a conservat și în timpurile posterioare, căci Foțiu în Biblioteca sa dice că cuvântările lui Ión Chrisostom nu erau și nu purtau titlul de *cuvinte* (λόγος), ci *omilii* (ὁμιλία) și cu această ocaziune, el arată și deosebirea care era între *cuvînt* și *omilie*. *Omilia*, dice el, este o cuvîntare simplă și populară adresată mulțimei seú unei adunări bisericesci, în care vorbitorul ține mai mult o conversațiune cu auditorii seí, adresându-le chiar întrebări și primind și răspunsuri. Omiliei lipsește forma și planul unei cuvîntări. *Cuvîntul*, din contră, se face după o anume regulă și ordine amăsurată și trebuie să nu 'i lipsescă frumusețile și formele oratorice ¹⁾.

III. Prin *predică* (κηρύγμα) și *predici* κηρύγματα *praediconium*) în Noul Testament se înțelege întreaga activitate a Apostolilor și tot ce au săvîrșit ei prin cuvinte și fapte pentru Biserica lui Iisus Christos ²⁾.

Cu aceeași însemnare ca și despre Apostoli s'a întrebuițat cuvîntul predică și despre următorii lor, înțelegîndu-se în deosebi activitatea acestora în lățirea și propagarea religiunii creștine. În acest din urmă sens cuvîntul predică mai tot-d'auna este însoțit de *Evangeliu* (*Predica Evangeliului*). *Cuvînt* (*Predica Cuvîntului*), sub înțelegîndu-se Dumneđeú), *Mîntuire* (*Predica Mîntuirii*) etc.

În limbajul bisericesc a *predica* (κηρύσειν—praedicare) însemna și misiunea pe care o aveau diaconii și alți ser-

¹⁾ Comp. Foțiu Biblioteca No. 174. 1. Etimologicesce omilia corespunde latinescului concio, oratio pro concione habit. Cu deosebire numai eă la scriitorii latinii clasicii nu se află întrebuițat termenul omilie, de eăt numai din timpurile decadenții, de cînd limba latină își perduse clasicismul și căduse în barbarism, de și la clasicii se afla în us cuvintele concionarii, concionator. În Clementine sunt întrebuițate fără întrebuițate fără distincțiune cuvintele διαλεξεις, ὁμιλίας și κηρύγματα (comp. s. Coteler. Patr. Apost, T. I pag. 604).

²⁾ Comp. Faptele Apostolilor X, 42. I Corint. II, 4. Timot. IV, 17 Tit. I, 3 etc.

vitorii bisericesci inferioară de a anunța *orele serviciului divin, serbătorile, procesiunile*, precum și rolul pe care aceștia îl aveau în asemenea ocaziuni.

În înțelesul restrâns al cuvântului se numia și cuvântarea pe care o ținea Episcopul poporului și câte o dată și cuvântările ținute de presbiteri și diaconi în prezența episcopului.

IV. Cuvântările ținute de cei ce voiau a instrui și iniția poporul în dogmele credinței și în adevărurile cele mântuitoare al Evangeliului se numiau și *învățatură* (διδασκαλία); iar predicatorii *învățători* (διδάσκαλοι).

Terminul de și foarte vechi, căci se întâmpină chiar în scrierile Noului Testament, nu a avut însă un us comun, și fie că cuvântul *învățător* (διδάσκαλος) era foarte în us, căci după exemplul Mântuitorului, carele cel întâiu s'a numit învățător ¹⁾, Apostolii și următorii lor se socoteau prea onorați, când se învredniceau a' l purta, cuvântul *învățatură* și mai ales coresp. *doctrina*, a cădut foarte degrabă din us, și nici unul din părinții și dascalii bisericei nu obișnuiau a numi predicile lor ast-fel.

Aceeași sôrtă a avut'o și cuvântul *Bună Vestire*. (*Evanghelie* Ευαγγέλιον) đis despre buna vestire și predica Evangeliului mântuirei, precum și verbul *a bine vesti* (ευαγγελιζεσθαι), luat în acelaș sens, fie că ambele sunt în us chiar în scrierile Noului Testament și denotă predica mântuitoarelor învățătură ale Evangeliului lui Iisus Christos.

În schimb însă marii dascalii ai secolului al IV, Gregoriu de Nazianz, Chrisostom și alții, după exemplul lui Issocrat și al altor scriitori clasici, iubesc a intitula cuvântările și predicile lor cu numele de *înțelepciune* și *flosofie* (φιλοσοφία, φιλοσοφία), iar pe cei ce predicaă aceste adevăruri, îi numiau filosofi, înțelegând ast-fel că ei sunt aceia cari

¹⁾ Comp. I Corint. XII, 28, 29.

predică adevărata filosofie. Eusebiu își permite a numi cu acest nume chiar și pre Impăratul Constantin.

V. Nu arare ori omiliile și cuvântările părinților bisericesci, mai ales acelea cari se raportaū la sfânta Scriptură, se numiaū *explicări*, *expunerī* etc. ¹⁾. Acest titlu denotă natura și coprinsul acestor lucrări omilitice și a luat o forțe mare desvoltare în timpurile posterioare, mai ales în evul mediu, de când avem cu acest nume Expositiūni asupra Evangeliilor și a Epistolilor.

VI. Ca termin special la părinții latinī și forțe în us la ei, sunt cuvintele: *Tractatus*, *Tractare*, *Tractor* ²⁾. Prin acești termenī ei aū voit să arate că tōte cuvântările lor intitulate ast-fel aveaū de obiect sfânta scriptură, pe care voiaū a o face cunoscut în mod sistematic credincioșilor. Câte odată părinții latinī se par a traduce terminul grec *ἱερολογος* (cuvântător de cele sacre) prin *tractator*, și *τόμος* (tom) în us la Origen prin *tractatus* ³⁾.

VII. In acelaș sens și cu aceeași însemnare cu care părinții greci întrebuințază cuvîntul *omilie*, pentru a intitula cuvântările și predicile lor, adese ori părinții latinī întrebuințază cuvintele *Disputatio* și *disputare*. Prin ele și aceștia, ca și părinții greci, numiaū de ordinar acele cuvîntări, simple și populare, cari aveaū de obiect sfîntă scriptură și edificarea morală și religiōsă a credincioșilor ⁴⁾. Cu aceeași însemnare la Gregoriū cel mare se află întrebuințat și cuvîntul *Locutio* ⁵⁾.—In fine.

1) Numirile grece și latine sunt *Ἑξηγησεις*, *Ἑξηγήματα*, *Ἑξηγητικά* *Ἐκθεσεις*—*Exegeses*, *Expositiones*, *Explicationes*, etc.

2) Forțe în us la Tertulian, Cyprian, Petru Chrysologu, Optalu, Augustin și alții.

3) La Claudian Mamert (de statu animae lib. II cap. 10) *Tractor* se numesce ori și ce interpret saū explicator. Acela însă care explică sfînta Scriptură și cuvîntul lui Dumnezeu este numit *Autenticus*. Comp. și Tertul. de resurect. carnis cap. II.

4) Comp Aug. Tract. 89 in Iohan. Confes. lib. v. cap. 13. Ieron. Ep. XXII, ad Eustach. cap. 15 Tert. de anima cap. 9.

5) Greg. cel mare Hom. v. IX etc.

VIII. La scriitorii Syrienii sunt în us numirile *Mimre*, (λόγοι, orationes). Cu acest nume sunt intitulate omiliile sfintului Efrem Syrul. Dar cum aceste omilii și predică sunt în ritm poetic, ele au mai multă asemănare cu cânturile și pentru aceea foarte mulți teologi *Mimrele* lui Efrem Syrul le numesc *carmina sacra*.

Pe lângă această numire, la acești scriitori se mai află în us și următoarele: *Metamorunto* — *sermocinatio*; *Madroșe* — *explicatio, enaratio. tractatus, disputatio* etc. *Teșbechote-laudationes*. Aceste din urmă erau de ordinul predicile sevă imnele de laude aduse și cântate întru amintirea și lauda martirilor.

D.

CREDINȚA IN BINE.

E un alevër istoric netăgăduit, că biserica noastră ortodoxă națională a fost tot-d'a-una și în tóte împrejurările, orî cât de grele aũ fost ele, alături de țara și neamul nostru. Ba ce e și mai mult: ea a format sufletul și viéța neamului nostru. Păstrarea limbii, acest deposit sacru al fie-cărui neam nu e datorită în cea mai mare parte de cât bisericii nóstre. Primele manuscrise și primile tipărituri pentru cultivarea poporului în graiul sėu sunt fructul ostenelilor și îngrijirilor căpeteniilor bisericesci și prin urmare nu sunt datorite de cât bisericii. Numai mulțămită educațiunii și instrucțiunii religioase a părinților și strămoșilor avem noi țara acésta preserată cu monumente religioase, locuri de cultivare națională pe de o parte, iar pe de alta de adăpost în vremuri de grea restriște. Numai mulțămită piosității provenită din educațiunea și instrucțiunea religioasă aũ fost ei tot-d'a-una gata de a face tóte jertfele posibile, când a fost vorba de biserica, de neamul și de țara noastră. Istorisirile cronicarilor noștri ne sunt martori pentru susținerea acestui adevăr. Totul se făcea prin puterea și prin voința Celui de sus. El este care conduce vremurile și le schimbă. Cu alte

cuvinte, nimic fără Dumnezeu. Cu o asemenea credință tare s'a păstrat totul în țara acesta: limbă, moravuri, țară. Tóte nevoile cari aũ cădut asupra noastră în trecut aũ fost unile suportate cu răbdare adevărat creștină, iar altele înlăturate prin curagiul dobândit din încrederea cea mare în Cel de sus. Ori cât de jalnice sunt unile din paginile istoriei noastre de demult, ele ne învață că trebuie neîncetat să privim sus de unde vine tot binele și care ni l'a revărsat cu belșug în decursul timpului. Am făcut aceste reflecțiuni asupra unor fapte, care forméză temelia solidă a existenței, a binelui și fericirii țării și neamului nostru motivat de o frumoasă și patriotică circulară a actualului ministru de culte și instrucțiune publică dl. *Spiru Haret*, adresată direcțiunilor școlilor din țară. Circulara acesta e o bucată literară, care trebuie citită și recită, căci e plină de simțiminte patriotice și'ți caracteriséză de îndată pe bărbatul plin de dor de a vedea școla română concentrând în sine aspirațiunile nobile ale poporului român. Dl. *Haret* 'și dă bine sémă și cu o competență rară, care se póte citi printre rînduri, despre o viitoare luptă dintre neamuri și doresce ca tot omul din țara acesta, care pórtă numele de român să scie ce este, pentru ce este în lumea acesta și care e viitorul lui. Și doresce să se începă lucrarea în direcțiunea acesta prin formarea noilor generațiuni.

Aprópe totul se póte face prin școlă. În școlă se continuă și se completează educațiunea începută în familie. În școlă se desvoltă inteligența îmbogățindu-se cu idei, cu cunoscințe. Din idei se forméză sentimente și în urmă tendințe prin care se póte arăta personalitatea unui individ și prin urmare și personalitatea unui popor. Cum e școlă unui popor, așa va cugeta, va simți și va năzui acel popor. Acesta aũ recunoscut'o toți bărbații de stat din alte părți și de la noi; acesta aũ recunoscut'o toți acei, cari s'aũ ocupat cu fazele de desvoltare prin care a trecut o-

menirea; toți acei, cari s'aŭ ocupat cu școla. O dovadă despre acesta: Cine nu scie, că poporul german a devenit mare numai și numai prin activitatea și zelul dascălilor săi? Cine nu scie, că acest popor s'a impus lumii prin forța lui intelectuală și morală, producțiunii ale școlei sale? Ar fi să daŭ o prea mare desvoltare acestui mic studiu, dacă aș căuta să reproduc aici spusele celor mai de sémă bărbați din mijlocul altor popóre pentru confirmarea acestui adevér. Mă mărginesc numai în a aminti cum că mai tóte popórele aŭ admirat organizațiunea și felul de muncă al școlei germane și 'și aŭ impus și lor ca model acéstă școlă. Ei bine, ce constituie puterea școlei germane, care a adus un bine atât de mare poporului german și să fie admirată și imitată și de alte popóre? *Credința în Dumnezeu cu care se începe și se termină orî și ce lucrare în acéstă școlă.* Școla e înteméată pe sfintele și neperitórele învățături ale religiunii creștine. Și de aceea acéstă școlă lucréză cu atâta dragoste și cu atâta spor, fiind-că numai religiunea creștină dă vieță orî și cărei lucrări; numai ea întăresce pe om la muncă și 'l dă încredere în sine spre a nu șovăi. S'ar considera ca cel mai mare sacrilegiŭ în acéstă țară nu numai de a căuta să producă un dascăl saŭ o școlă óre-care o slabă îndoélă în sufletul cel freged al tinerii generațiunii, prin cărtirea contra sfintelor învățături dumnezeesci, dar chiar prin ocolirea lor cu intențiune. Prin urmare, voia lui Dumnezeu constituie forța școlei germane. Ródele date însă de alte școle ne arată cât de mult s'aŭ abătut acele școli de la voia lui Dumnezeu coprinsă în învățăturile nóstre creștinesci! Și cât de mult rău n'a făcut acéstă nepricepere saŭ indiferență în a organisa și a conduce școla acelor popóre! Din indiferență în cele religióse saŭ din suprimarea voii lui Dumnezeu, când e chestiunea de educațiunea și instrucțiunea tinerii generațiunii, nu póte resulta de cât un

desastru moral atât pentru individ, cât și pentru popore și state. Căci ce înseamnă viața unui individ ca și a unui popor fără un țel, fără un interes moral întemeiet pe învătăuri Dumneșeesci? Necredința și îndoela nu pot produce energie în sufletul tinerimii. Ele din contră, nu pot produce în suflet de cât slăbiciune, de cât lipsă de ori și ce țel înalt. O tinerime într'un stat fără ideal, fără un interes comun intelectual și moral, acea tinerime cu siguranță nu va forma viitorul plin de speranțe al unui popor și al unui stat. Singura religiunea creștină e în stare de a produce energie de muncă în sufletul tinerimii și de a o călăuzi către țeluri înalte, fiind că religiunea creștină singură învață că viața omului în lumea acesta are un rost și că omul să lucreze neîncetat cu credință spre a se apropia de Dumneșeu, perfecțiunea perfecțiunilor.

Trăim într'un véc, când o bună parte din omenire prin bărbați de sciință caută să se abată de la calea cea adeverată. Un vânt de pesisnism, de scepticism, de îndoelă și necredință bate din multe direcțiuni. Fructele unor asemenea direcțiuni sunt cunoscute și lumea întrégă la minte a început să se îngrijescă și să ia măsuri. Dorim ca toți să se desmeticescă, căci otrava morală și intelectuală e mai teribilă în consecințe de cât ori și ce altă otravă l.rută și acesta pentru individ, pentru popore, pentru omenire în genere!

Nu pot să mă plâng contra școlei românesce, dar nu pot în același timp să nu observ, că nu se face cât ar trebui să se facă pentru cultivarea sentimentelor patriotice în sufletul tinerimii nôstre, pentru educațiunea religiôsă a ei, pentru formarea de caractere solide și pentru îndrumarea ei către un ideal mare și acesta pentru binele țării nôstre. Se pare că trăim cu toți într'un meliú social de indeferență generală, cât privesce aceste înalte și de viață chestiuni. Ministrul actual al școlelor 'și dă sémă de du-

rerósele conștiințe ale unei asemenea educațiunii și de aci isvorul circulării despre care am vorbit. Și spre a i se judeca marea ei importanță, cum și momentul bine venit nu pot să nu reproduc o mică parte din care se va vedea, că e în totul în vederile espuse până aici. «Hotărîm ziua de 10 Maiu ca zi de serbare în tótă țara și vom începe a o serba chiar de anul acesta.... Serbarea va consta din conferințe asupra unor subiecte patriotice, precedate de imnul regal și urmate de alte cântece patriotice, executate de coruri.... Nu impun, nici nu recomand nici o programă. Conferințe, cântece patriotice, pelerinagii la locuri istorice, cari ar fi la îndemână, ori ce mijloc va fi bine venit, dacă va contribui la ajungerea țintei noastre. Pentru acésta căutați a face pe copii să prețuiescă evenimentele mari ale istoriei noastre mai mult de cât pe acele din istoria altor popóre; să se convingă că strămoșii lor aũ fost eroi, ce aũ luptat și și-aũ versat sîngele, ca să conserve țara, care 'i adăpostesce astă-dzi; redeșteptați în inima lor aceiași aprinsă iubire de țară, pe care și ei trebuie s'o aibă ca urmași ai acelor mari eroi. Siliți vè a-ĩ convinge, că țara lor este cea mai bună țară; că neamul lor este cel mai viteaz, cel mai nobil, cel mai energic din tóte neamurile. Nu vè temeți, că veți cădea în esces pe calea acésta; ori cât de departe veți merge, cu atât mai bine va fi.

Căutați încă a face să intre adânc în mintea tinerilor, că epoca în care trăim este una din cele mai mari din istoria noastră. Că suveranul nostru e unul din cei mai mari din câți aũ ocupat până acum tronul țării; că nici odată poporul român, nu a avut mai bine cunoștința esactă a valórei sale; că nici odată nu a dat intr'un timp așa de scurt, mai multe și mai mari doveđi de vitalitate și de pricepere; că nici odată nu a avut o poziție mai înaltă între popórele Europei, de cât aceea pe

care și-a câștigat-o în această din urmă jumătate de secol prin vitejia și înțelepciunea lui. Luptați pentru a nu lăsa să se prindă rădăcini la dinșii deprinderii de a găsi rău tot ce ved și 'i inconjură în țara lor. Combateți din toate puterile tendințele unei școle nenorocite, care lucrează pentru a distruge în sufletul lor ori ce avânt generos și ori ce încredere în ómenii și în instituțiile țării; iarbă veninosă, care paralizează tocmai ceea ce face puterea și bucuria tinereții: *Credința în bine*.

Mărturisesc din adîncul sufletului, că rar am citit asemenea staturii pedagogice adresate conducătorilor școlei românesce. Ele sunt de atâta frumuseță și de atâta putere în cât nu mă pot spune nimic. Doresc numai ca aceste sfaturi să fie prețuite de acei, către cari sunt adresate. Să devie călăuza fie-căruî dascăl în cariera sa didactică! Să formeze cređul pedagogic al școlei românesce!

Și de ce s'a ales tocmai ziua de 10 Maiu ca o ți de serbare școlară generală? Motivul temeinic ni-l dá D-l Ministru și 'l aprobăm fără nici o rezervă, căci corespunde în totul adevărului istoric indiscutabil. Iată acel motiv: «Nici o altă ți de peste an nu este legată cu realizarea unor aspirațiunii măi mari și măi nobile ale némului românesc, urmărite cu atâta energie timp de vécuri întregi și îndepălnite cu atâta fericire în mod așa de complect. Va fi dar ușor, ca în această ți, să se vorbescă cu căldură tinerimii despre faptele mari din trecut, despre cele realizate în ții-tele nóstre și despre destinele strălucite ale țării și ale némului nostru în viitor». La lucru decî conducătorii ai școlei românesce! Dați-vé séma de situațiunea geografică a țării nóstre; prețuiți situațiunea fericită de linisce în care ne găsim și nu perdeți nici un moment din vedere greutățile din trecut și faceți să se nască și să se desvolte în inima tinerimii nóstre focul sacru al iubirii de neam și de țară.

Veți fi alt-fel răspunzători înaintea lui Dumnezeu și a marilor Români din trecut, dacă tinerimea nu va fi la înălțimea așteptărilor noastre! Faceți ca tinerimea să fie mândră de numele de Român și să privească cu încredere într'un viitor și mai strălucit al némului românesc!

Biserica noastră națională 'și face cu sfințenie datoria față de această mare serbare națională. De la Mitropolie până la cea din urmă bisericuță de sat clopotele sună spre a sechiema credincioșii ca într'un gând și o simțire să se róge Celui a tot puternic pentru sănătatea și binele familiei regale; pentru binele și fericirea țării; pentru ferirea némului românesc de orî și ce nevoie și primejdie; pentru sufletele părinților și strămoșilor noștri cari aú lucrat și s'aú sacrificat pentru binele țării și al némului!

Acum: biserica și școla lucrând în comun acord și în deplină armonie, putem fi siguri, că scumpa noastră țară n'are de ce să se témă și póte fi liniștită, căci viitórea generațiune va întrece în virtuți pe părinții și strămoșii ei. Acésta va fi adevérata rêsplată a muncii celor din trecut!

Termin rugân! pe Dnmneđeu, ca serbarea de 10 Maiú. să fie pentru școla románescă o serbare de însuflețire, de mândrie națională! Biserica 'și face datoria, să 'și-o facă și școla!

G...

BOURDALOUE.

(Veđi Biserica Ortodoxă Română No. 1).

Massillon în acéstă privință numai în un singur punct devine elocvent și anume când vorbește de lupta de la Steenkerk și Neerwinden și cu acéstă ocasiune amintește și de Turenne: Totul este pierdut, ăice el, întręga speranță se reađimă pe prezența lui Condé, acolo unde Condé apare, prin sfatul seú, prin curagiul saú, prin cutezanța și participarea sa personală restabilește iarăș lupta, care se credea pierdută. Massillon numește pe Condé oracolul, sfătuitorul lui Turenne, liberatorul, care învinge tóte greutatele, conduce tóte întreprinderile, urmărește tóte planurile și ține victoria legată inresistibil de urmele sale. Bourdaloue nu amintesce nimic de Turenne, vorbește de geniul lui Condé, de plăcerea sa de luptă, de focul seú, care făcea orice posibil, de cutezanța sa, de vigența sa, de privirea sa pătrunđetőre, de hotărırile sale repeđi, de prevederea sa profundă, de activitatea sa, care în timpul pericolului se indoia, de sângele seú cel rece, de moderațiunea sa și tóte aceste calități le pune înainte spre a scóte în relief o calitate mai înaltă, adică modestia sa.

Dupě ce a descris pe Condé ca comandant, continuă mai

departe, urmărind tema sa de predilecțiune adică cea practică: «Acum gândiți-vă ca să fie cine-va un ast-fel de om, să scie, să audă în fie-care moment spunându-i-se că este un Dumnezeu între oameni—ce ispită! Pe lângă gloria de comandant mai adaogă el încă și renumele unui om de stat, asemenea dă probă de cunoștințe întinse în consiliu, cu învățații, la cercetările științifice, ce cultură! Ce minte pătrunzătoare, ce gust fin!»! De acum înainte, spune Bourdaloue, începe activitatea prevedinții divine și continuă mai departe, cu un entusiasm viu, a grămădi întrebare peste întrebare, lăudând modestia sa, iubirea de adevăr, ura contra lingușirii, bună voința sa față de oameni, persoana sa demnă de iubire etc. Bossuet povestește în un mod plăcut, iar Massilon reflectează nu așa de rece asupra acelorași calități despre care Bourdaloue ne entusiasmase. Când Massillon vorbește de viața lui Condé se exprimă ast-fel: «Oamenii cei mari sunt în lupte mai mult de cât oameni și cu totul contrar în viața privată, acolo represintă ei o persoană străină, aici însă ne represintă pe ei însuși, Condé însă s'a arătat tot așa de mare și aici ca și acolo». Frumósă și oratorică este partea acea, unde el vorbește de poporul Polon, care voea să alégă pe Condé de rege, însă din cauza desbinărilor lăuntrice aű căđut sub jugul rusesc: «Un popor resboinic avea nevoie de un prinț resboinic, un popor liber de un prinț înțelept, un popor zelos de religiunea sa de un prinț luminat și temător de Dumnezeu, un popor din sînul căruia se produce regiă sěi avea nevoie de un prinț care să'ı conducă din iubire: O popor! ce fericit al fi fost, dacă al fi putut dobândi pe Condé de rege, cuceririle tale cele noi ar fi întrecut pierderile suferite de tine și bravura ta ar fi fost teribilă pentru vecinul těu. Moscovitul însă va fi ehemat și va fi țiranul poporului, va distruge altarele sale, va îneca în sînge cîmpiile sale, tóte drumurile vor plînge și vor fi ca o pustie întristată, patria va peri și ei voesc încă să móră de mîinile lor proprii».

Sfârșitul său arată adevărata sa mărire. Atât Bossuet cât și Massillon ridică din nou glasul lor, Massillon vorbește de consternarea care a produs în Franca vestea de bôla lui Condé și asemenea de veselia pro lusa de însănătoșarea sa: «Môrtea s'a oprit, însă acesta a făcut'o spre a putea răpi pe neașteptate prada sa, Condé se arată preparat, Dumneđeũ luă locul omului în inima sa, tótã spaïma s'a risipit și numai iubirea cãtrẽ Dumneđeũ se afla în el».

Ce orator nu s'ar fi entusiasmat în un moment așa de majestos, când un principe așa de însemnat dă un mare exemplu de penitență, de resignare și de supunere lui Dumneđeũ și ca ultim îndemn lasă fiului său urmãtorele cuvinte: adu-ți aminte cã religiunea singurã numai, este în viêtã cea mãi sigurã și cea mãi nobilã și orĩ ce inimã mare trebuie sã caute a o poseda. «Lasiĩ, ñice Bourdaloue, se preparã înainte de môrte numai de frica morții, acesta este pedepsa pe care le o dã Dumneđeũ. Oamenii cei bunĩ fac ca și Condé, care, deja fiind mort pentru lume, 'și a îndreptat privirile sale spre Dumneđeũ, aici în singurãtate 'și a recunoscut tôte greșalele sale, aici a pronunțat rugãciuni, aici a îmbrãțișat crucea și tótã ocupațiunea sa n'a fost alta de cât de a plăcea lui Dumneđeũ. A murit, s'a dus principele cel renumit, ast-fel dispãre gloria ómenilor, însă el nu va dispãre dacã voi, fiũ nobil al acestui principe, 'l veți imita în credința sa».

Cãtre sfârșit espunerea lui Bossuet egalãzã cu cea a lui Bourdaloue, dacã nu și oĩntrece. El se adresãzã cãtre principii adunați împrejurul cadavrului ñicẽndu-le: «Acãsta este tot ce lasã dupẽ dĩnsa gloria și mãrirea». Bourdaloue sfirșește cu protecția de care s'a bucurat ordinul său din partea principelui: «El era mãntuirea sa, protectorul său, consilierul său, limanul său. În miĩ de casurĩ l-a ajutat prin vaza sa și prin prevederile sale, ne a acordat încredere în viêtã, a murit în mâinele nãstre, ne a dat nouã inima sa,

o inimă de care totă Franca este gelosă, câte inimă bate în noi, atâtea statui și mausolee și-a construit, marmora conservă cenușa sa, însă aducerea aminte de dinsul trăește vie în inimile noastre. Cât timp va exista societatea, tot atât va fi onorat și numele său». Massillon nu amestecă nici o personalitate în concluziunea ce o face, ci sfârșește scurt și puternic: «Săpați numele său în aur, piatră sau aramă însă toate sunt trecătoare, numai numele celui drept trăește, tu singur, Dómné, rămâi în eternitate, fericit cel ce se rezimă în tine, cel ce n'a primit în zadar suflul său și din dăilele acestei vieți își trage fericirea».

Cum am vădut, Bourdaloue și în această cuvîntare conservă caracterul său practic, care îi este propriu; el ca și Euripide, era tot așa de depărtat de o fraseologie sunătoare și de o limbă pitorescă, ca și de un stil mareț, sublim și înflorit. La Euripide ca și la Bourdaloue se pôte admira pătrunderea, finețea, trăsurile psihologice și observațiunea adâncă a naturei omenești. Euripide și arată totă puterea sa în colisiunea pasiunilor cu conștiința morală, Bourdaloue în colisiunea pasiunilor cu vieța creștină, amândoi descriu pe ómenî cum sunt, unul a avut a face mai mult cu Ochlocrația, cel-l-alt cu aristocrația; unul cu un popor care în afacerile politice proceda cu o ușurință de nedescris și cu un egoism răutăcios, însă posedă fineța gustului în lucrurile de spirit și puterea de a pricepe orî-ce cu ușurință, cel-l-alt—a avut a face—cu un popor și cu o curte, care, cu tot luxul, cu totă lingușirea, cu totă corupțiunea moravurilor, conservase o demnitate cavalerescă se remarcase prin fapte mărețe în resboie, prin cultivarea științelor și artelor și predomina lumea prin fineța spiritului.

M. P.

Iisus Christos și mărturiile Iudeilor și ale păgânilor.

I. Mărturiile Iudeilor.

De la Iudei avem o întreită mărturie despre Iisus Christos și Evangeliul său. Prima este coprinsă în scrierile Talmudice și Rabinice; a doua, în scrierile Sfinților Părinți ai bisericii și a treia, tratéză de la Iudeii timpurilor noastre.

1. Mărturia scrierilor Talmudice și Rabinice.

Poporul Iudeu, cu totă tenacitatea sa subsistând ca națiune a parte, împrăștiată pe totă suprafața pământului, timp de aproape două mii de ani, el însă, de la timpurile apariției Mântuitorului și distrugerea Ierusalimului 'și-a pierdut istoria sa. Se poate dar și dice, cu drept cuvânt, că ultimul lor istoric a fost Iosif Flavie.

Afară de atestațiunile și amintirile, ce a făcut acesta despre Iisus Christos, toate amintirile posterioare sunt coprinse în Talmud și în scrierile Rabinilor. Cum însă acestor scrieri le lipsese caracterul istoric și sunt scrieri doctrinale, în cari sunt coprinse toate tradițiunile Iudeilor, fără a fi supuse vre-unui control critic, pentru aceste amintirile, ce

găsim în ele, despre cestiunea ce ne ocupă, sunt cu totul alterate, câte-o-dată chiar bizare și atât de mutilate, în cât abia se poate distinge despre cine este vorba. Totuși ele sunt importante, căci din scrierile celor mai aprigi inimi ai creștinismului, avem mărturiile despre existența lui Iisus-Christos, despre învățătura sa și despre faptele și minunile sale.

Prima amintire despre Iisus Christos o găsim în Talmud, tractatul Sanhedrin fol. 107. «Aci se vorbește despre un masacru teribil, fuga sfinței familii în Egipt și reîntoarcerea în Ierusalim. Dar regele Irod, în această istorisire, este numit Ianeu. Sf. Iosif, numit Farachia, singur Iisus este numit cu numele său, dar atât el, cât și Farachia, sunt considerați ca rabinii mari, cari pentru a scăpa de furia ucigătorului rege, s'au refugiat în Alexandria. Reîntorși în urmă, după mórtea acestui rege în Iudeea, Iisus a venit la neînțelegeri cu dascălul său Farachia și cădând în idololatrie, a devenit un mare mag, seducând și corupând pre Israiltenii, înființând o religiune nouă ¹⁾.

Tóte aceste acusațiuni aduse lui Iisus de Talmud, fórte puțin difer de acelea, pe cari i le aduceau contimporanii săi Fariseii, Saduceii și toți cărturarii poporului, cari spuneau mulțimei, că săvârșea minunile sale prin ajutorul puterilor satanice ²⁾.

În tractatul Sabbat. fol. 104. Iisus este numit când fiul lui Stada, când al lui Pandera sau al Mariei. Aci se țice, că el ducându-se în Egipt și învățând acolo toate artele magiei, pentru că nu putea aduce cu sine în Iudeea nici o carte, a făcut o incisiune în corpul său și ast-fel făcea minuni cu propria sa putere ³⁾.

¹⁾ Wagensiel. Tela ignea satanae. tom. II.

²⁾ Comp. Mat. 12; 24, 27, 28. Marc. 3; 22. Luca 4; 14 și următ.

³⁾ Comp. Wagensiel. Ibid. Tom. I. pag. 77. Tom. II pag. 17.

Wagensiel, în tractatul său: *Tela ignea satanae*, reproduce o carte a Ebreilor, ținută de ei secret și care purta titlul: Șefer tholedoth Iehochua,—adică: Cartea némului lui Iisus. Aci se istorisesc, că nascerea lui Iisus Christos, Fiul lui Pandera, a avut loc, în timpul regelui Ianeu, la Betleem din Miriam (Maria) pe la anul de la zidirea lumii 3671. Că muma sa Maria 'l-a încredințat educațiunii lui Eleonan și că se deosebia prin geniul și talentele sale. Fôrte de timpuriu s'a retras în Galilea de sus, unde a stat mult timp. În urmă s'a reîntors la Ierusalim, unde străbătând în Sfînta Sfîntelor, a învățat a pronunța numele lui Dumneșeu. După aceea s'a dus la Betleem și a început a predica, dându-se de Fiul lui Dumneșeu, făcând minuni și înviind morșii. Locuitorii Betleemului, uimiș de minunile sale, s'aũ prosternat înaintea lui și 'l aũ adorat, șcându-i: *Tu ești cu adevărat Fiul lui Dumneșeu.*

«Vestea despre minunile sale a ajuns la Ierusalim. Cete 'l încungiuraũ s'aũ bucurat fôrte mult, dar ómenı de bine, înțelepșii și senatorii s'aũ întristat de acésta și aũ luat hotărîrea de a-l atrage la Ierusalim și a 'l condamna la mórte. Aũ trimis spre acest sfârșit la el, doi membri ai Sinedriului, cari 'l adorară și creșënd, că ei voiaũ să devină discipolii seı, i-a priimit. Aceștia insinuașii aũ cunoscut tóte misterele sale. Iisus a cedat stăruinșelor lor și a plecat către Ierusalim. Ajungënd la Nobè, care este aprópe de Ierusalim, a șis acestor doi: Nu se află pe aci vre-un asin? Și îndată i-aũ adus, pe care urcându-se, a intrat în Ierusalim. Tot orașul a eșit întru întîmpinarea sa; iar Iisus striga către popor: Eũ sunt acela, despre care a vorbit profetul Zaharia, șicënd: «Iată regele teũ vine la tine, șarac, dar drept, șeșënd pre asin; iar poporul, la aceste cuvinte șibucneaũ în lacrimi și așterneaũ vestmintele lor, pentru a trece peste ele. Înțelepșii poporu uı însă, aprinșii de mânia în sufletul lor, s'aũ dus la regina Helina saũ Olina, soșia

regelui Ianeu, cerând mórtea lui, ca acela care seducea poporul. Aduceți-l la mine, le-a răspuns ea, căci voiü a cunoșce de aprópe tóte cele despre dênsul. In cugetul ei însă voia să 'l scape. Înțelepții înțelegênd cugetul ei, i-au ñis: păziți-vê regină, d'a favorisa pe acest om; din contră gândiți-vê cum trebuie să-l pedepsiți mai aspru.—Voiü face ceea ce ñiceți, dar mai întâiü aduceți-l la mine. Și l-au adus. Am auñit, îi ñise ea, că tu faci minuni mari, fă măcar una înainte mea.—Voiü face ceea ce doriți, ñise el, numai să mă scăpați din mâinile acestor scelerați. Nu te teme, 'l răspunse ea. Aduceți un lepros, ñise Iisus și 'l voiü vindeca și aducêndu-l, întindêndu-și mâna asupra lui, l'a vindecat. Aduceți și un mort, a ñis atunci Iisus și aducêndu-l l'a înviét pre el, în acelaș mod, cum a făcut sănătos pre lepros».

«Cum cutezați a numi pre acest om fermecător, ñise regina? Am vêdut cu ochii mei minunile, pre care el le-a făcut, ca fiü al lui Dumneðeu. Duceți-vê de la mine și să nu mai îndrăsniți, d'a veni cu ast-fel de acușatiuni.

«Înțelepți, fiind ast-fel rușinați, pentru a-și resbuna, a căutat mijloc de a'l prinde pre el. Spre acest sfișit, aü căutat om, care se afile secretul cum Iisus, prin numele cel nepronunțat al lui Dumneðeu făcea minunile ¹⁾. Spre acest scop li s'a oferit Iuda. Acesta, intrând în sfinta sfintelor, a făcut ceea ce făcea și Iisus, adică: a luat numele lui Dumneðeu de acolo și l'a pus în trupul sëü. Venind apoi în oraș, a început a striga, ca și Iisus, că face tot felul de minuni. Aduși amândoi înainte reginei, acêsta ñise lui Iisus: Fă câte-va minuni înainte mea, ca și mai înainte; ceea ce el făcu îndalã. Să nu vê surprindã, ñise atunci Iuda reginei, căci acestea pot să le fac și eü. Și de îndatã amândoi se ridicarã către cer. Toți cei de față a rëmas surprinși. Că-

¹⁾ Aceeăși acușatiune aduceãu lui Iisus și Fariseii și cărturarii poporului. Comp. Mat. IX, 3. Marcu III, 7 etc.

duți pe urmă pre pământ, din cauza impurității lor, contra lui Iisus, s'a dat pedepsa de mörte. De vrei să scapi, îi ȃise atunci, fă minunile, pe cari le sėvirșial mai înainte, ceea ce nu putu».

«Fiind că el făcea tóte acestea, avėnd asupra sa și pronunțând numele cel necunoscut și nepronunțat al lui Dumnezeu, încercă pentru a străbate în sfinta sfintelor și a-l dobândi. Dar aci fu denunțat și prins de Iuda și ai sėi, cari 'l deteră pe mână înțelepților și mai marilor poporului. Aceștia l'aũ legat în piață de o colónă de marmoră, care era acolo și l'aũ bătut, puindu-ı pe cap cunună de spină. Fiindu-ı sete a cerut apă și 'ı s'a dat oțet. Și atunci a strigat cu mare glas: «Despre mine strămosul meu David a ȃis. Mi-aũ dat fiere pentru hrană și oțet, pentru a'mă stinge setea . Și plângėnd ȃicea: «Dumnezeul meu! Dumnezeu! De ce m'ai părăsit?» Iar înțelepții, luându'ı în rıs, îi ȃiceaũ: «De ești fiul lui Dumnezeu, de ce nu poți să scapi din mâinile nóstre?» Iar el le ȃicea: «Singele meu trebuie a expia pėcatele ómenilor, precum a preȃis Isaia profetul».

«In urmă l'a luat pre el și l'a dus la Sinedriul cel mare și cel mic, care l'aũ condamnat a fi ucis cu petre și spânzurat. Dar după ce l'a executat cu petre, voind a'ı spânzura pe lemn, tóte lemnele pe cari voiaũ a'ı anina se rupeaũ. Iuda atunci a adus din grădina sa un mare stılp, de care l'aũ spânzurat. Către sėră înțelepții, pentru a nu viola legea, l'aũ luat și l'aũ îngropat în locul, unde fusese lapidat. Dar de îndată discipoliı sėi aũ venit la mormintul sėu, pentru a'ı uda cu lacrimi le lor. Iuda însă, aflănd despre acėsta, a venit pe ascuns și luănd trupul, l'a imormintat în grădina sa. A doua ȃi, discipoliı lui Iisus, venind spre a' plānge la mormintul invėțătorului lor, Iuda le a ȃis: «Pentru ce plāngeți? Deschideți mormintul, ca să vedeți pre acela, care a fost pus aici. Iar ei deschidėnd mormintul

și ne aflând trupul sėu, saũ mirat și aũ strigat: «Nu este aici, s'aũ suit la ceruri, precum ne a spus, cãnd era în viėtã».

«Regina Elena, aũdind de pedėpsa lui Iisus, i-a chemat la dinsa și le a cerut trupul sėu. Iar ei aũ rėspuns: «L'am ĩmormintat precum ordonã legea». Ea le a đis: «Aduceți-mi-l aici». Ințeleptii, ducėndu-se la mormint și ne aflãnd trupul lui Iisus, s'aũ reintors și aũ đis: «Nu scim, cine l'aũ luat din mormintul, unde noi l'am pus». Voi nu l'aũ gãsit, le đise atunci regina, fiind-cã el este fiul lui Dumneđeu și s'a ridicat la ceruri cãtre Tatãl sėu, precum a đis, cãnd era ĩn viėtã. Nu pėte fi ast-fel, aũ rėspuns reginei, cãci era un ĩnșelãtor. Nu este nevoe de vorbã multã, le đise regina, de-mi veți aduce trupul lui sunteți nevinovați, de nu, veți fi pedepsiți cu mórte. Și le a acordat timp de trei đile».

«Vėđėnd cã acest timp trece, fãrã a putea gãsi trupul lui Iisus, cea mai mare parte dintr'ĩnșii a fugit din Ierusalim, spre a scãpa de pedėpsã. N'aũ rėmas dintre acuatorii lui, de cãt Iuda și Tanchuma».

Intrėgã acėstã istorisire ĩmpreunã și cu alte circumstanțe și injurii la adresa lui Iisus, coprinse ĩn scrierea amintitã, orĩ-cine vede; cã nu este alt-ceva, de cãt ĩnșirarea scirilor rėutãciose, pe cari le colportaũ vrãjmașii lui din tóte timpurile. Cu tóte acestea, lãsãnd la o parte insultele și calomniile, istorisirea ĩn trasurile ei principale, ne dã proba cea mai convingėtore, despre existența lui Iisus Christos și a faptelor și minunilor sėvirșite de El.

Bullet ne amintesc despre o altã istorie a lui Iisus Christos, compusã de Iudei și pe care a publicat'o Haldric. ĩn trasurile ei principale, acėstã istorie este coprinsã ĩn scrierea lui Basnage, ĩntitulatã: «Istoria Iudeilor» cartea V, cap. 14.

Dupė acėstã istorie, Iisus s'a nãscut ĩn timpurile lui Irod cel mare, carele indignat de faptele lui Pandera, s'a dus

în Bitleem și a masacrat pe toți pruncii. Acesta însă cu pruncul Iisus s'a refugiat în Egipt. Mai departe se țice, că Iisus a avut de învățător pe Ieșua, fiul lui Farachia, discipol a lui Achiba, că a locuit la Nazaret, unde din cea mai fragedă tinerețe se deosebea prin geniul și talentele sale; că a dobândit discipoli și esplica legea și tradițiunea într'un mod cu totul deosebit; că a fost persecutat de Irod, nu s'a lăsat însă a fi prins. Din contră un altul, Ioan, fu prins și i-se tăie capul, pe când Iisus predica în deșerturi, dându-se pe sine de Dumneđeș, ca născut din Fecióră, prin conlucrarea Sf. Duh, spuiud tuturor, că el este Mesia, venit a mântui genul uman. Făcea minuni, prin puterea numelui lui Iehova, pe care 'l luase din templu. In cele cîn urmă fu și el prins și aruncat la închisóre, unde i-s'a dat o băutură, așa că a uitat să pronunțe numele lui Dumneđeș. Discipolii săi, din ordinul regelui, aș fost uciși cu petre, iar pre el l'a trimis în judecata Sinedriului, care a opinat a nu'l omori, ci a'l ține pentru tot-d'auna închis. Regele însă n'a priimit acéstă hotărîre și l'a spânzurat pre lemn. Mórtea lui Iisus a causat un mare resboiș între Iudei și din acéstă causă, mulți nu îndrășniaș a lua parte la sərbătorile Iudeilor. Următorii săi susținësh, că învățătorul lor, după mórtea sa, coborășe foc din cer și inviase, iar Iuda arăta un trup, pe care'l ascunsese și țicea că este a lui Iisus. S'aș ridicat chiar contra regelui la Ierusalim, așa în cât Irod cel mare și fiul sësh, aș ridicat armele contra locuitorilor deșertului, cari adoraș pe Iisus, se inchinaș la chipul lui și la al Mariei, mumei sale. Acești idolatrii aș cerut ajutorul regelui Cesariei, contra fiului lui Irod, mai ales că supușii acestuia, se opusese la mórtea lui Iisus».

Există și o a treia biografie a lui Iisus Christos, făcută tot de Iudei, ea fu tradusă în secolul XIII din ebreeste în latinesce de către Reymond. Acéstă din urmă însă, de și

în multe părți identică, cu cele ce preced, dar are și unele părți ridicule.

Orî cum s'ar lua și judeca aceste biografii, din toate reese incontestabil trasurile esențiale și fundamentale, despre viața și activitatea lui Iisus Christos.

În ele se arată locul nașterii sale, o mulțime din cuvintele și învățăturile sale, minunile sale și influența, pe care a avut-o acestea asupra națiunii iudaice. Mai mult chiar, se arată rolul infam al lui Iuda, chinurile și maltratarile suferite de Iisus, încununarea cu spinii, băutura ce i s'a dat, vin amestecat cu fiere, patima sa, mórtea de cruce și învierea sa. Dacă toate aceste istorisiri sunt învăluite cu tot felul de injurii și atribuite magiei, nu trebuie să se uite un singur moment, pe de o parte, că ele datéză de la inimicii cei mai inverșunați, iar pe de alta, că în decursul timpului aceste istorisiri, au avut aceeși sórtă, ca și toate narațiunile și tradițiunile Talmudice și rabinice ale Iudeilor, în cari fórte cu greú deosebesce cine-va adevérul și faptele de adaosele fabuloase ale timpului, de fanaticismul și bogotismul, de care tot d'auna a fost stăpănit acest popor.

Tóte aceste piese, de ar fi supuse criticei celei mai severe, din ele reese existența istorică necontestată a lui Iisus Christos, omul providențial, extra-ordinar și făcător de minuni.

Acésta este mărturia Iudeilor despre Iisus Christos extrasă din însuși cărțile lor.

2. Mărturiile Iudeilor, coprinse în scrierile Sfinților Părinți ai bisericii.

Perfecta indentitate, care există între cele coprinse în scrierile Iudeilor, despre persoana lui Iisus Christos și cele ce ne raportă părinții bisericii în scrierile lor, ca și cele susținute de aceștia despre Mântuitorul, ne încredințéză, că acești scriitori, n'aú raportat de cât adevérul.

Iudeii, ȃice Evangelistul Mateiũ, susȃinẽu și ȃicẽu, cã Iisus nu scõte dracii, fãrã numai ȃntru Veelzevul, domnul dracilor ¹⁾).

ȃn vieȃta și faptele sfintuluĩ Pioniũ se spune, cã Iudeii susȃinẽu, cã Iisus Christos cunoscea și practica necromansia ²⁾).

Tertulian, ȃn scrierea sa contra Iudeilor afirmã, cã aceștia nu negãu, cã Iisus a sãvırșit minunã ³⁾).

Sf. Ioan Chrisostom, ȃn comentariile sale asupra psalmuluĩ 8, ne asigurã, cã Iudeii din timpurile sale nu negãu cã au crucificat pe Iisus Christos, din contrã susȃinẽu, cã au fãcut bine, cãci el era un rãsvrãtitor și fãcãtor de minunã.

Iudeul Herban, ȃn disputa sa cu Sf. Gregoriũ ȃice, cã Iudeii au ucis pe Iisus Christos, pentru cã el era mag și vrãjitor și pentru cã vindeca bõlele ȃn ȃiua Sãmbetei, ceea ce legea nu permitea ⁴⁾).

Sf. Isidor din Sevilla ne afirmã, cã ori de cãte ori, ȃn discuȃiunile sale, spunea Iudeilor, cã Iisus a fãcut minunã, aceștia nu le negãu, dar spunẽu cã și profeȃii au fãcut același lucru ⁵⁾).

ȃn scrierile fericituluĩ Augustin (apendice la tom. 8-lea) se aratã, cã un jurisconsult a compus o scriere intitulatã; Disputã ȃntre biserica și Sinagogã. Biserica ȃice Sinagogei, cã Iisus a venit la ea, ȃnviind morȃii, dãnd grãire muȃilor, vindecãnd ologii, dãnd vedere orbilor, sculãnd pe paralizici, curãȃnd pe leproși și cu tõte acestea, ea n'a voit a 'l recunõsce ca Dumneȃu.

¹⁾ Mat. XII, 24.

²⁾ V. Bolland 1 Febr.

³⁾ Tertulian Adv. Iud. cap. 9.

⁴⁾ Bibl. Pãr. Biser. Tom I.

⁵⁾ De nativ. Domini. 17.

Sinagoga nu contestă aceste fapte, de și nu crede în învierea și înălțarea lui Iisus la ceruri și fiind-că nu voesc să recunoască autoritatea bisericii creștine și a învățăturilor ei. Acesta era credința și ideile Sinagogei și a Iudeilor din acele timpuri. Biserica se adresa lor, pentru a'i convinge, iar ei, de și necredincioși, nu îndrăsniaă însă a nega adevărurile coprinse în Evangeliu, despre Iisus Christos și preferaă a lupta cu convingerea lor intimă, față de adevărul faptelor.

Aceleași idei și aceleași discuțiuni se ved și în scrierile părinților din secolele posterioare.

În secolul al IX-lea Agobard, arhiepiscopul de Lion, ne arată de asemenea, ideile și sentimentele Iudeilor din timpul său.

«Ei ăic, raportă el în scrierile sale, că au primit de la strămoșii lor tradițiunea, că în zilele împăratului Cesar, a existat în némul lor un om extra ordinar, numit Iisus, care a fost instruit de Ioan Botezătorul și care a avut un mare număr de discipoli și că unuia din aceștia, din cauza îndărătnicieii sale, 'i-a dat numele de Chefa, adică, pétră. Acest Iisus fiind așteptat de serbarea Paștelui la Ierusalim, multă lume și mulți din discipolii săi, 'i-au eșit întru întâmpinare cu imne și cântări, primindu-l ca pre Mesia și strigându-i: Osana, fiul lui David.

Dar în fine acest Iisus, acusat de martori mincinoși, fu aruncat în închisore din ordinul lui Tiberiu. În umă a fost spânzurat ca un vrăjitor, și după mórtea sa, îngropat într'o grădină. Păzirea corpului său a fost încredințată unui Iudeu, dar corpul său a fost luat de ape, din cauza unei ploii mari și a apeductului, care trecea pe acolo. Pilat a ordonat să se caute trupul, dar, de și această căutare a urmat timp de 12 luni, nu s'a putut găsi. Atunci el, încredințat despre minunea Dumneđeescă, a publicat acest decret: Cu adevărat acest Iisus, pe care voi l-ați ucis din ură,

a înviét precum promisese, fiind-că nu se găsesce trupul său nici în mormântul, unde a fost pus și nici într'un loc. Pentru acest cuvînt vè ordon a 'l adora și acela, care s'ar opune, să știe că partea sa va fi infernul ¹».

În tomul al 5-lea al scrierilor înedite ale lui Dom Martin, se găsesce un tractat intitulat: Disputa bisericii cu Sinagoga, căria i se atribue de autor pe Gilbert. După Dom Martin manuscriptul ar fi mai vechiū ca 500 anī. În acest tractat Sinagoga ȃice bisericeī: «Nimic nu 'mī pare mai neînsemnat, de cât să vèd, că biserica, care pôte să fie fiica mea să se pretindă, că 'mī anunțā lucruri nuol. Și dacā ea astā-ȃi mē covirșesce prin arta magiei, eū mē vèd nimicită împreună cu ceremoniile și legea, pe care 'mī a dat'o Dumneȃeū, prin servul său Moisi».

Mai jos, în aceeași scriere Sinagoga ȃice bisericeī: «Fiica mea! Tu ești dominată de multă vreme de o învățatură falșă și cotropită de o mare putere a vrăjitoriei și a magiei, prin care ai ajuns să faci și minuni. O, fiica mea! Tu, care ai învățatori așa de admirabili, abili și isteți, fôrte dresați în arta magiei, pentru ce-mī ești vrăjmașă?»

În tomul XXI al scrierilor părinților bisericesci, se găsește un dialog între un Iudeū și între un creștin, în care se raportă aceleași lucruri. Acéstă lucrare se crede a fi compusă de un Iudeū convertit, care pune în gura strămoșilor săi Iudei cele mai tari argumente, pe cari aceștia obicīnuiaū a le aduce în contra creștinilor. Aci se raportă următoarele: «Creștinul întrebă pe Iudeū, unde a putut Iisus să învețe atāta magie, în cât să facā așa mari minuni: să prefacă apa în vin, să sature 5000 de ômeni cu cincī pâini, să vindece leproși, să facā pe ologi să umble, pe surȃi să audă, pe orbi să vadă, să învieze morți și altele multe».

¹) Veȃi scrierile lui Agobard, publicate de eruditul Petru Francisc Kistel. La Dijon în 1656.

La toate acestea Iudeul răspundând, nu negă faptele și minunile lui Iisus, dar ține, că el a învățat magia în Egipt.

În tom. XX al bibliotecii părinților bisericești se arată, că Andronic a scris în casa împărătească a Comnenilor din an. 1327, un dialog între un ebreu și un creștin. Aci se raportează discuțiile jurisconsultilor Iudei cu creștinii în Adrianopole.

În cap. XV creștinii vorbesc de minunile lui Iisus pe care Iudeii nu le tăgăduiesc, dar nu vor să creadă în ele.

În timpurile mai noi Iudeul citat de Buxtorf, crede minunile lui Iisus dar el ține, că el n'a făcut ceva mai mult, de cât făcea Enoh, Ilie și Elisei.

Midraschohelet, în explicarea sa asupra Ecclasiastului, raportează minunile lui Iisus, ca timpurile cele mai înfloritoare ale Iudeilor.

Toate acestea constată neîndoelnic existența lui Iisus Christos și a minunilor săvârșite de el, fie că din partea acestei istorisirii, cele privitoare la Iisus sunt învăluite cu o mulțime de narațiuni și descrieri fabuloase; iar mai presus de toate cu toții atribuesc lui Iisus cunoștința magiei, din care ei cred, că săvârșea minunile sale.

(Va urma).

C.

BISERICA SĂRINDAR.

Piosul domn *Mateiŭ Basarab* a clădit 40 de biserici, dintre care cea din urmă a fost Sărindarul din Bucurescŭ, arătând numărul acesta prin chiar numele său. Acéastă biserică a fost însă dărîmată din cauză că era în stare din ruină. Se vede, că atunci când s'a dat permisiune de a se dărîma s'ar fi promis, că se va ridica pe același loc o frumoasă biserică, demnă de capitala țării. Lucrările s'aŭ întârziat, în cât I. P. S. Mitropolit al Moldovei D. D. Iosif a făcut o interpelare în Senat guvernului în acéastă privință.

Reproducem aici interpelarea I. P. S. Sale, cum și răspunsul D-lui Prim ministru D. Sturdza.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldovei și Sucevei: D-lor senatori, interpelarea mea este formulată ast-fel: «Anunț interpelare guvernului întreg, și în parte d-lui ministru al cultelor, pentru dărîmarea bisericii, fosta mănăstire Sărindar din Bucurescŭ, din punctul de vedere religios, moral și istoric național».

Acum, fiind că am avut fericirea ca să am câte-va momente, vă rog să mă ascultați.

Nu sunt orator; eū vorbesc ca un popă, căci vorbesc pentru biserică. Staū însă să mă gândesc de unde să încep, ca să nu mi se ȃică că sunt prea ruginit și nu sunt de moda nouă,— voiū reveni asupra modei noui;— eū vorbesc pentru biserică și când vorbesc pentru biserică voiū să vorbesc pe temelie statornică.

Eū sunt din felul acelora cari iaū în serios pe «Tatăl nostru».

Am ȃis de temelie, de statornicie, pentru că eū mă ȃin de învățatura Evangheliei, care ȃice: «Ce, mă chemați: Dómne, Dómne și nu faceți cele ce ȃic?» «Tot cela ce vine către mine și aude cuvintele mele și le face pre ele, voiū arăta vouē cui este asemenea»: «Asemenea este omului ce 'și zidesce casă, carele a săpat și a adincat și a pus temelie pe pétră, și vărsare de apă făcēdu-se, a lovit riul în casa aceea și nu o aū putut clăti pre ea, căci era întemeiată pe pétră. Iar cela ce a auȃit cuvintele mele și nu a făcut, asemenea este omului carele 'și-a zidit casa sa pe pămînt fără de temelie, în care a lovit riul și îndată a căȃut casa, și s'a făcut sfărîmarea casei aceleia mare». Biserica este temelia acēsta statornică.

Am ȃiș'o și în altă ocasiune, că religia este temelia Statului, precum familia este temelia societății. Póte orī-ce bine-cugetător și orī-ce bine-simțitor să înțelēgă cum ar putea sta societatea fără familie și Statul fără religie? Ridi-cați ideia de credință în Dumneȃu, poporului în de 'obște, și veți vedea rezultatele: pe fie-care ȃi un pistol în tîmplă saū la inimă.

Senatul se compune din tóte ramurile saū clasele societății; în acēstă Adunare s'a vorbit despre tóte: despre sănătatea poporului de către doctori, de ómenī competenți; s'a vorbit despre legi, de ómenī de legi, de jurisconsulți; s'a vorbit despre școle și despre tóte, însă, tóte acestea despre cari s'a vorbit privesc pe om în partea lui mate-

rială; dar omul nu este numai animal, ca toate bestiile care se hrănesc, și îndată ce 'și-a îndestulat trebuințele materiale răsuflă și se culcă jos, că a isprăvit; ci, omul este materie și spirit, este trup și suflet. Despre toate cele ce privesc buna stare a corpului s'a vorbit, să vorbim și despre cele ce privesc buna stare sufletéscă morală.

Să vă citesc un pasagiū din Sfinta Scriptură. Am ȃis adinéurī că eū sunt din felul celor care iaū în serios pe Tatăl nostru; iată ce ȃice în Sfinta Scriptură marele apostol Pavel:

«Și fiește căruia se dă arătarea Duhului spre folos. Că unuia prin Duhul se dă cuvīntul înțelepciunii, iar altuia cuvīntul cunoscīnțīl întru același Duh. Și altuia credință întru același Duh; iar altuia darurile tāmăduirilor întru același Duh. Iar altuia lucrările puterilor, iar altuia proorocie, iar altuia alegerile duhurilor, iar altuia felurī de limbī, iar altuia tāmăcirea limbilor. Și toate acestea le lucréză unul și același Duh, împărțīnd deosebī fiește căruia, precum voesce.

«Că precum trupul unul este, și mădulări are multe, și toate mădulările ale unui trup multe fiind, un trup sunt. Așa și Christos. Pentru că printr'un Duh, noi toți într'un trup ne-am botezat, orī Iudei, orī Eleni, orī robī, orī cei sloboȃi, și toți într'un duh ne-am adăpat. Că și trupul nu este un mădular, ci multe. Că de ar ȃice piciorul, că nu sunt mână, nu sunt din trup: aū dōră pentru aceea nu este din trup? Și de ar ȃice urechia, că nu sunt ochū, nu sunt din trup; aū dōră pentru aceea nu este din trup? Că de ar fi tot trupul ochiū, unde ar fi auȃul? Și de ar fi tot auȃ, unde ar fi mirosul? Iar acum a pus Dumnezeu mădulările, pre unul fiește-carele dintr'insele în trup, precum a voit. Iar de ar fi fost toate un mădulariū, unde ar fi trupul? Iar acum multe mădulări cu adevărat sunt, dar un trup este. Și nu pōte ochiul să ȃică mâlni, nu am

trebuință de tine, său iarăși capul, piciórelor, nu am trebuință de voi. Ci cu mult mai virtos mădulările trupului cari se socotesc a fi mai slabe, sunt mai de trebuință. Și care ni se pare că sunt mai necinstite la trup, acestora cinste mai multă le dăm: și cele nesocotite ale noastre mai multă slavă aũ. Iar cele de cinste ale noastre nu aũ trebuință.

«Ci, Dumneșeu a tocmit trupul, celui mai de jos mai multă cinste dând, ca să nu fie desbinare în trup, ci să grijescă mădularele între sine asemenea unul de altul. Și orî-ce pătimesce un mădular, pătimesce tóte mădularele împreună; orî de se slăvesce un mădular, împreună se bucură tóte mădularele.

«Iar voi sunteți trupul lui Christos și mădulări din parte. Și pre unii aũ pus Dumneșeu în biserică, întâi pre Apostoli, al doilea pre Prooroci, al treilea pre Dascáli, după aceea pre Puteri, apoi darurile tãmaduirilor, ajutorințele, isprãvnicile, felurile limbilor. Aũ dórã toți sunt Apostoli? Aũ dórã toți Prooroci? Aũ dórã toți Dascáli? Aũ dórã toți Puteri? Aũ dórã toți aũ darurile tãmaduirilor? Aũ dórã toți în limbă grãesc? Aũ dórã toți tãlmãcesc? Ci să rãvniți darurile cele mai bune. Și încã mai înaltã cale vë arãt voue».

(Apostolul Pavel, Epistola I către Corintenți, cap. 12, vers 7).

Așa dar, am șis că temelia Statului este religiunea. Constituțiunea noastră ne adună pe toți aci, ca să ne consultãm împreună pentru binele comun al tututor claselor societății.

Eũ voiũ să vorbesc despre temelia temeliilor, despre religiune și despre biserică. Puține vorbe am să spun, nu multe.

De la început, d-lor, bătrânii noștri domnitori, de când aũ pus temelie acestei țãri, cu religiunea aũ mers și aũ înaintat. Dragoș Bogdan în Moldova, când a eșit din Transilvania pentru multe greutăți, cel d'întâi lucru ce a făcut,

a fost o biserică la Olovăț, astă-đi în Bucovina; această biserică făcută dintru întâi de lemn, Ștefan-cel-Mare, a strămutat' o la Putna și în locul ei a făcut una de zid. Radu Negru, când a trecut aici de dincolo pe la Rucăr, la C.-Lung, a făcut acolo întâi o biserică. Când s'a strămutat de la C.-Lung la Argeș, peste deluri mai încóce, a făcut biserică și 'și a stabilit acolo și curtea domnescă, de aceea s'a și ăis *Curtea-de-Argeș*.

Maí încóce, Alexandru cel bun al Moldovii a făcut mănăstirea Bistrița, a regulat ordinea religioasă, a înființat episcopii de Roman și de Rădăuți, mitropolia în Suceva „și pe mitropolit, ăice istoria, '*l-a pus epitrop al legii*“, cum am ăice astă-đi, președinte al Casațiunii, căci acolo se concentrează tóte lucrările ce țin de judecățile civile.

Mircea cel bătrân, care s'a luptat cu Turcii și a impus prin tractat să le dea un tribut sub un nume de *bacșiș*, acest domnitor, care în luptele lui a trecut Dunărea, a stăpânit și Dobrogea și se întitula stăpân al Dobrogei și domn al Mării-Negre, a făcut mănăstirea Cozia pe malul cel drept al Oltului, și de atâtea vécuri Oltul a bătut în zidurile mănăstirii și nu le-a surpat, așa temelie sănătósă are această mănăstire și astă-đi ea a ajuns peștera tâlharilor, adică penitenciar! Tóte mănăstirile erau penitenciare, dar erau penitenciare voluntare, iar nu pentru făcătorii de rele, pentru cei duși acolo cu lanțuri de picióre.

Ștefan-cel-Mare asemenea în Moldova a făcut mulțime de biserici și mănăstiri pe cari le-a înzestrat cu averi îndestulate, iar mărēja biserică de la Curtea-de-Argeș, ca un monument strălucit de artă, va aminti în tóte vécurile numele piosului și fericitului Domnitor Négoe-Vodă-Basarab.

Vasile-Vodă-Lupu și alți Domni, asemenea au făcut biserici, precum *Sfinții Trei Ierarhi* din Iași, iar alții altele, precum Galata pe del, Cetățuia asemenea pe del, zi-

dită de Duca-Vodă, care înființase și o tipografie, unde tipărea cărți românesce și grecesci.

Caselă de la Cetățuia s'a răruit în cât nici paracliserul n'are unde să stea ca să păzescă biserica.

La mănăstirea Galata este închisore; la Frumosa, ca-sarmă.

Acesta este progres de moda nouă.

Vin la Matheiă-Vodă-Basarab, care a fost contimporan cu Vasile-Vodă-Lupu. Acești Domni erau într'un fel de rivalitate între dînșii; între ei au avut și răsbóie unul cu altul, și pentru împăciuire au pus condițiune ca Vasile-Vodă să facă o biserică în Muntenia și Mateiă Basarab să facă altă biserică în Moldova.

Vasile-Vodă a făcut biserica Stelea în Târgoviște, Mateiă Basarab a făcut mănăstirea Soveja, din Județul Putna pe Sușița.

Mateiă-Vodă-Basarab în cele din urmă, între alte multe biserici a făcut și biserica Sărindar, de aci din Bucuresci, care este a 40-a biserică, *Saranda*.

Să nu mi se ăică că sunt bătrân, când vă voiă spune că am avut cunoscință cu unul din ctitorii primitivi ai mănăstirii Sărindar, cu marele Logofăt Ión Cocorăscu, care era cunoscut cu venerabilul Costache Cantacuzino, care a fost și caimacan la 1848; eram în bună prietenie cu boerul Iancu Cocorăscu, venea pe la mine de mă lua cu trăsura; mă duceam și eu la el de multe ori, și 'mă spunea o dată de originea bisericii Sărindar. Locul unde e biserica Sărindar, îmi ăicea el, a fost grădina familiei nóstre Cocorăscu. Mateiă-Basarab era înrudit cu familia Cocorăscu, care pe acel loc avea și un paraclis, o capelă cum s'ar ăice astă-ăi, căci pe atunci boerii mergéu la biserică, și mulți dintr'înșii avéu paraclise, adică capele, chiar prin casele lor; Mateiă-Basarab 'i ăicea lui Cocorăscu (dacă nu mă înșel Radu Cocorăscu): Arhon logofete, de ce nu 'mă dai paraclisul acesta să 'mă fac în locul lui o biserică mare?

— De ce nu, Măria Ta, bucuros. Și așa Matei Basarab a făcut biserica Sărindar, Saranda, a 40-a.

Acastă biserică a existat și s'a prefăcut pe la începutul secolului present, așa cum era până mai erî.

Matei Basarab, care a luptat 30 de ani cu sabia într'o mână și cu crucea în altă mână, a avut grije și pentru înstreinare.

Există un hrisov care s'a tipărit și prin care se arată cum Matei Basarab a întrunit pe toți boerii cu Mitropolitul, cu episcopi și cu toți archereii, și a făcut jurămint să nu se mai închine în străinătate bisericile, mănăstirile.

Ei bine, cu toate acestea, biserica acesta a fost închinată cu totă averea ei, cu toate veniturile, cu toate mănăstirile.

Astă-ți să ajung eu, care am fost și egumen 2, 3 ani la Biserica Sărindar, se ved că pe locul ei uni voesc să facă un club militar. Dar bine nu sunt destule cluburi, destule casarme, nu se rescumpără destule locuri, nu votăm noi aci milioane și iar milioane pentru diferite construcțiuni și asemenea rescumpărări? Și nu uitați că milioanele sunt tot ale bisericii; biserica le-a păstrat, după cum a păstrat și limba și naționalitatea și istoria. La mănăstiri s'a scris și s'a tipărit, cum a fost de exemplu: Tipografia de la mănăstirea Némțului până ieri, tipografia de la mănăstirea Govora, zidită tot de Matei Basarab; tipografia de la Mitropolia din Târgoviște, unde Matei Basarab a tipărit îndreptarea legii în anul 1652. Mănăstirile au fost citadelele religiunii, au fost, centru de gravitate, de unire și de legătură al tuturilor simțimintelor românesce, morale și naționale.

Astă-ți dar se vede în locul unde a fost biserica Sărindar, — a 40-a biserică a lui Matei Basarab, acela care a luptat, cum am șis, 30 de ani cu sabia într'o mână și cu crucea în alta, în contra inamicilor țării, — se vede, șic, că unii ar voi să se facă club militar.

Țara multe sacrificii face, dar înainte de toate respectul bisericii trebuie să 'l avem.

S'a dărâmat biserica Sărindar; nu a putut să reziste pentru că era crăpată.

Prea bine, dar această biserică își avea veniturile ei peste 40—50.000 de galbeni; și de aceea cuvântul meu este ca să rog atât pe guvern cât și pe toți bine-voitorii și binecredincioșii români, ca biserica Sărindar să se rezidescă din nou unde a fost până ieri.

Aci este locul nemerit chiar pentru *Cathedrală*, căci în această biserică Sărindar se făcēju mai 'nainte toate solemnitățile cele mari, aci este centrul.

Dar se va ȃce că nu are loc destul de larg pentru o cathedrală: apoi chiar ieri nu am votat noi să se rescum-pere nisce case cari sunt trebuincioșe pentru spitalul Col-țea?

Tot așa și aci se póte rescumpăra terenul necesar și să se facă o *catedrală*, care să rămână și monumentul istoric al nemuritorului domnitor Matei Basarab.

Biserica cu religia a îndreptat tot-d'auna simțimintele și creștinesci și omenesci. Și ca să vedeți cât de mult erau înrădăcinate simțimintele de dreptate și religioșe la boerii noștri cei bătrâni, să 'mă dați voe, să vă spun 2—3 vorbe ale unui mare boer, pe care 'l am apucat eű, ale lui Grigore Bălenu, tatăl lui Manolache și Nicolache Bălenu, care familie era înrudită cu familia Brâncovenu.

El era cel d'intăi boier, și cum era pe atunci, el era președinte al Inaltei curți de justiție.

«Un óre-care avea o pricină de judecată acolo și după obiceiul țării a mers mai întâi la președintele, marele ban Grigore Bălenu, ca să explice cestiunea.

Grigore Bălenu îl ascultă și la un loc bătrânul boier îi ȃce: aci nu este așa, eű am cercetat cestiunea, o cunosc.

Iar 'l-a mai ascultat și la alt loc iarăși 'l-a oprit și 'l-a

spus: că nu este așa și a treia oră s'a repetat același lucru și atunci bătrânul boier Bălenu 'l a ȃis: nu pȃte sĂ fie aŐa, de ȃre-ce eŐ am studiat pricina acŐsta; Ńi ĩmpri-
cinatul atunci ĩ rŐspunle, aŐa ĩn felul Ńi ĩnteresul sŐŐ; iar
bŐtrŐnului boier ȃre cum supŐrat 'l ȃice: *d-le dintre noi
amŐndoi unul mĩnte, dar eŐ nu, cŐci cunosc ces-
tiunea d-tale.*

BŐtrŐnului BŐlenu nu era om cu ĩnvŐŐaturŐ de cartŐ multŐ,
dar era om cu simŐiminte sŐnŐtose Ńi religiŐse.

Biserica a fost tot-d'auna respectatŐ; eŐ! astŐ-Ői cŐnd
vine un primar, cum a fost acela care a fŐcut bulevardul
Ői 'l a dus pe acolo Ńi a dŐrimat biserica, este bine ȃre
ca sĂ 'l ridicŐm statuie pentru acŐstŐ ispravŐ? SĂ dŐrŐme
biserica Ńi sĂ nu punŐ mŐcar o cruce ĩn locul eŐ?

Dar ce folos, o sĂ ȃicŐ cine-va?

EŐ, cu acŐsta se ĩnvaŐŐa poporul a respecta ceea ce este
de respectat?

AŐa dar, eŐ care nu pot sĂ ȃic multe, sfirŐesc rugŐnd
pe guvern Ńi pe toŐi reprezentŐnŐii ŃŐrii, ca sĂ stŐruiasŐ
ca biserica SŐrindar, al 40-lea monument istoric al ferici-
tului MateŐ-VodŐ-Basarab, sĂ se facŐ pe locul eŐ unde a
fost pŐnŐ eri.

TerminŐnd, 'mĩ aduc aminte de cŐnd ascultam lecŐiile
de istorie aci la Sf. Sava, cŐnd profesorul de istorie vor-
bind de RomŐni, carĭ aveau neĩncetat lupte cu CartagineŐii,
ne spunea: cĂ toŐi oratoriĭ RomŐni, ĩn cuvintele lor din
Senat, tot-d'auna sfirŐŐiau cu refrenul: *Sed Cartago de-
lenda est.*

EŐ sfirŐesc din contrŐ ȃicŐnd: biserica monastireĭ SŐ-
rindar sĂ se zidŐscŐ! (AplŐuse).

D. preŐedinte al consiliului Dim. A. Sturdza. I.
P. S. Mitropolitul Moldovĭi are fŐrte mare dreptate, ca sĂ
se ĩngrijescŐ de buna stare a clŐdirilor bisericescĭ. ClŐdi-
rile bisericescĭ la noi de fŐrte mult sunt ĩn stare rea Ńi

deplorabilă. Acastă stare datéză din timpul în care cele mai multe monastiri și biserici trecuse din mâinile pămin-tenilor în mâini streine cari nu le administrau așa după datoria către religie și către țară; căci streinii nu puteau avea tragere de inimă, și după cum multe alte lucruri au dărâmat, au dărâmat și au lăsat să se dărâme și bisericile noastre. De aceea astă-đi încă, când ne uităm la monastiri și biserici, vedem cu durere dărâmare în toate părțile.

Dar pe de altă parte nu trebuie să uităm începuturile de îndreptare cari s'au făcut.

Ast-fel, 'i voiú aduce aminte că mitropolia din Iași a fost începută pe la anul 1840; ajunsese așa o ruină în cât mulți se gândeau să o dărâme cu desăvirșire. După patru-đeci de ani de ruină, I. P. S. Sa Mitropolitul a avut fericirea de a o vedea clădită, nu numai cum a fost concepută de mitropolitul Veniamin, ci mai frumósă și mai splendidă.

Nu e numai Mitropolia din Iași care s'a reclădit în totă frumusețea; sunt încă în Iași alte două biserici: una a lui Ștefan-cel-Mare, și cea-l-altă biserica Trei-Erarchi, cari în curînd se vor sfinți iarăș, și cari aparțin între cele mai frumóse monumente bisericesci ale creștinătății, spre lauda simțimintului religios din trecut și present.

Asemenea s'a restaurat în mod minunat biserica de la Curtea de Argeș.

Mai sunt în curs de a fi terminate Sf. Dimitrie din Craiova și Mitropolia de la Târgoviște. Pot să adaog la acésta că la Curtea-de-Argeș s'a clădit un palat episcopal splendid, si iarăș I. P. S. Sa Mitropolitul Moldovii a avut fericirea să mute seminarul Veniamin lângă mtropolie, spre a fi mai de aproape supravegheat.

Vedeți că, după ce glorioșii noștri domni: Mircea, Alexandru-cel-Bun, Matei Basarab, Vasile Lupu și alții, au clădit

bisericii mari și frumoase, îndată ce au încetat timpurile de restriște, pe lângă alte clădiri mirenesce, s'a pus mâna și la clădirile bisericesci, ceea ce dovedește că simțul religios al poporului nu s'a stricat cum nu s'a stricat și spiritul vitejesc al lui.

Cred că trebuie să avem cu toții încrederea că și celelalte locașuri după puterile țării vor fi restaurate și reclădite, rând pe rând, căci nu trebuie să uităm că dacă Iașul are o catedrală frumoasă, și în Bucuresci trebuie să se ridice o catedrală demnă de Capitala țării. Cred că an cu an va adăoga la restaurarea clădirilor celor vechi și la clădiri noi. Ceea ce s'a început, este o siguranță pentru aceea ce se va face, fie pentru noi, fie pentru aceia cari vor urma după noi.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldovei și Sucevei: Sunt dator să mulțumesc d-lui prim-ministru pentru răspunsul românesc și creștinesc ce 'm'i a dat.

Fiind-că a pomenit de restaurarea vechilor monumente, și în special a lui Ștefan-cel-Mare, Sf. Nicolae Gospod din Iași, să vă spun ce fel de restaurare se face.

Sciam că se reînnoește biserica, dar nu s'a reînnoit, s'a rezidit; toți cunoșcem că această biserică era cu 3 altare, adause în urmă făcute de la Antonie-Vodă-Rosetti

M'am dus și eu să ved; m'am plimbat pe did; am venit în partea de la intrare; n'am găsit pe nimeni de cât pe un tânăr care supraveghia, căruia 'i-am țin: dar nu ved 3 altare. Apoi, ține, nu se face așa cum a fost de la Ștefan-Vodă. Bine, dar pe colea pe dinăuntru ce este șanțul ăsta de jur împrejur? 'i am ține eu? Este pentru calorifer, răspuns tânărul. A! Așa a fost de la Ștefan-cel Mare, 'i am răspuns eu? (Ilaritate). Tânărul a rămas cu gura căscată.

Așa dar două altare s'au desființat și s'a înființat caloriferul! Sunt și în alte părți asemenea lucruri de observat;

dar ceea ce ași avea de observat, este că ved prea multă zăbavă până să se isprăvescă S-tul Nicolae Domnesc din Iași și S-ții Trei Ierarhi. In sfirșit bun e Dumneđeș.

Biserica cea mare, catedrala Mitropoliei din Iași, s'a început de fericitul părinte Mitropolit, Veniamin, la anul 1833, cu un an înainte de a veni Domnitor Mihai-Vodă-Sturdza.

S'a urmat cu lucrarea până la finele anului 1841. Veniamin a avut multă greutate și multele nemulțumiri 'l aș pus în pozițiune să'si dea demisiunea, și în demisiunea lui ăice: de astă-đi înainte rêmân simplu monachul Veniamin, și retrăgându-se la monastirea Slatina, de lângă hotarul Bucovinei, a mai trăit vre-o 5 ani, unde apoi a și murit, și biserica Mitropoliei a rêmas în nelucrare 40 de ani până la 1881, când, din mila lui Dumneđeș și cu bună-voința Regelui nostru, care are Dumneđeș și care are și deviza: «Nihil sine Deo», și singur a contribuit și nu a lăsat să se dărîme, cum doresc cei cari dărîmă bisericile, ci s'a făcut așa cum trebuie să se facă bisericile.

Eș rêmân mulțumit de răspunsul d-lui prim-ministru și vă mulțumesc și d-vostre de buna atențiune ce 'mă aș dat și rêmân și eș mulțumit în sine-mă că 'mă am făcut datoria. Și sfirșind repet o vorbă din sf. Evanghelie: «de nu aș fi venit și nu aș fi vorbit lor, păcat nu ar avea».

SILVESTRU BALĂNESCU

Episcop Eparchiei Huşilor între anii 1886—1896.

I.

Iconomul Coman Vasilescu, revisorul eparchiei Huşilor a adunat şi a publicat la un loc din cele scrise, vorbite şi făptuite de P. S. Silvestru în timp de 10 ani, de când se află ca episcop de Huşi. Lucrarea acésta a apărut cu titlul de mai sus în tipografia Guttenberg din Bucureşti şi conţine 930 de pagini.

Cine vrea să cunoscă pre cine-va bine, trebuie să pătrundă în sufletul său, să vadă de ce sentimente este el animat, dacă din aceste sentimente rezultă vre-o tendinţă şi în fine dacă se traduce în fapt vre unul din aceste sentimente saū tendinţe! Natura psihică a omului e tot ce pôte fi mai greu de studiat, mai greu de cunoscut! Acesta e un adevăr tot aşa de vechiū, ca şi omenirea însăşi.

Ceea ce ne pôte ajuta însă ca să ne dăm părerea asupra cui-va nu sunt de cât faptele sale. Faptele aprópe în totalitatea casurilor 'ţi arafă ce fel cugetă, simte şi năzu-escce cine-va! Ei bine, cine vrea să cunoscă dragostea cea

mare a P. S. Silvestru pentru binele turmei sale cuvântătoare, n'are de cât să citască cu luare aminte această importantă lucrare. Sau mai bine ȕis, cine va vrea să cunoască munca acestui prelat în timp de un deceniũ cum și faptele sale caritabile, acela nu se pôte lipsi de această călăuză. De aceea, dreptate are și părintele Vasilescu când spune în prefață că: „*neseecat isvor de staturĩ de părinte și exemple mari în mâinile tuturilor îndrăsnesc să cred, că va fi colecțiunea de față*».

În această colecțiune pe lângă cărți pastorale și conferințe ținute cu preoții, se găsesc 38 de predici complete și 117 resumate din predicele ținute mai cu sémă cu ocasiunea diferitelor vizite canonice. Spre a se vedea cam asupra căror chestiuni insista P. S. Sa în conferințele ce le ținea cu preoții, amintesc pe acelea din ȕilele de 20, 24, 26 și 28 Aprilie 1894. P. S. Sa a vorbit despre calitățile ce trebuie să aibă un preot și despre împlinirea datoriilor preoțesci. A atras atențiunea preoților asupra îngrijirii ce trebuie să aibă pentru moralitatea fiilor lor spirituali arătându-le însemnătatea, bunul și folosul căsătoriilor legitime și să combată concubinagiul. Le a vorbit despre respectarea dreptului altuia și înlăturarea urei, injuriilor și a instigațiunilor de tot felul; despre dragostea ce trebuie să existe între preot și preot și între preoți cu poporaniĩ lor, împăcarea unora cu alții, traiul bun în familie și între toți; despre respectarea legilor dumnezeesci și omenesci etc., etc.. Prin urmare, în aceste conferințe se discută chestiuni de viață pentru preot și pentru credincios, chestiuni de natură de a lumina și de a întări pe preot în greaua sa sarcină și de natură de a fi de un imens folos pentru credincioși. Pentru ca preoții să pótă citi și medita asupra diferitelor chestiuni pastorale, P. S. Sa a avut tot-d'auna obiceiul ca să anunțe temele de discutat cu mult timp mai înainte. Găsesc un program întreg de asemenea teme și pe care sunt silit să-l

reproduc și aici, și asupra căruia atrag deosebită atențiune a cititorilor clirici, căci asemenea chestiuni vor rămâne tot-d'a-una noui și bine venite pentru un bun păstor. Iată din acele teme:

1) Care sunt mijlocele prin care preotul se poate face apt și demn de misiunea sa?

2) În ce constă disciplina clerului în genere în biserică și afară?

3) Cum trebuie să fie purtarea și atitudinea preotului către diferitele vârste ale păstoriților săi pentru ca să potă fi respectat?

4) Care trebuie să fie atitudinea și purtarea preotului față de autoritățile bisericesci și civile?

5) Care trebuie să fie atitudinea preotului față de regulamentele Sf. Sinod, de ordinele și dispozițiunile Chiriarhului respectiv?

6) Cum trebuie să trăască preoții între sine și cu clerul inferior?

7) Care trebuie să fie atitudinea preoților dintr'o localitate óre-care față de un preot ce ar compromite clerul prin purtarea sa și ce mijloce de îndreptare ar putea fi întrebuințate din parte-le?

8) Ce ținută trebuie să aibă preotul și cum trebuie să se servescă serviciile în biserică și atară, pentru ca să potă atrage lumea să ia parte la ele cu plăcere?

9) Care ar putea să fie atitudinea preotului față de păstoriții săi și ce metodă ar putea să întrebuințeze pentru a-î face să frecventeze biserica în toate duminicile și zilele de serbători?

10) Cum trebuie să fie relațiunile preotului cu învățătorii și ce atitudine trebuie să aibă față cu copiii de prin școle?

11) Care trebuie să fie atitudinea și purtarea preotului față de creștinii indiferenți în ale religiunii, față de cei

necredincioși și de cei superstițioși și ce mijloace se pot întrebuința pentru înlăturarea ideilor lor contrarii spiritului sfintei religii creștine ortodoxe de răsărit?

15) Ce măsuri ar trebui să se ia pentru înlăturarea luminărilor de ceară falșificate din prin biserici?

16) Cum ar trebui să fie organizate epitropiile bisericesci pentru ca avutul bisericilor să fie bine administrat și venitul întrebuințat la destinație?

Din acesta se vede, cum P. S. Sa dă în studiu preoților din Eparchia Sa o mulțime de chestiuni variate, cari trebuiau în urmă dezvoltate și discutate în conferințe. Nică nu se poate o procedare mai bună pentru îndemnul la citire și meditațiune și pentru producerea unei emulațiuni nobile în sufletul preoților.

Tot în această colecțiune se găsesc și alte multe studii variate și de o deosebită importanță. Atrag atențiunea cititorilor, asupra studiilor relative la îmbunătățirea sôrtei Clerului mirean, făcute cu autorisațiunea Sf. Sinod și cari se găsesc publicate la pagina 230—284, cum și asupra lucrării intitulată: *Catichismul Ortodox* și care e publicată la pagina 617—688. Avem deci și un *Catechism ortodox*, în care chestiunile dogmatico-morale sunt tratate cu întrebări și răspunsuri. Stilul acestei lucrări e foarte curgător și nesilit, iar limba cât se poate de curată, așa în cât poate fi folosită cu profit și de preoți și de învățători și institutori. Nu pot să nu recomand în destul această lucrare și acelor, cari pregătesc cărți de citire pentru clasele primare și cari sunt obligați conform programei de a introduce și chestiunile dogmatico-morale din Catechismul bisericii noastre ortodoxe, ca să caute de a consulta Catechismul întocmit de P. S. Silvestru.

Cu un cuvânt: Colecțiunea Păr. Iconom *Coman Vasilescu* și are deosebita sa importanță, pe de o parte pentru cunoșcerea activității P. S. Silvestru în timp de 10 ani

de când e Episcop al Eparchiei Huşilor, iar pe de alta pentru profitul celor ce se vor îndeletnici cu citirea acestei colecţiunii.

II.

Teologia Dogmatică Ortodoxă de Silvestru Episcop de Canev, tradusă în româneşte de Silvestru Episcopul Huşilor. Partea I şi a II-a, cari formeză vol. I, tipografia Gutenberg, Bucuresci 1896.

P. S. Silvestru şi-a făcut studiile în Rusia şi anume la Kiev. Pe timpul când studia P. S. Sa se afla acolo ca Rector al Academiei spirituale şi ca profesor, distinsul Archimandrit Silvestru, mai în urmă episcop de Canev. P. S. Silvestru Episcopul Huşilor a avut ocaziunea să asculte din savantele prelegeri ale Archimandritului Silvestru asupra Dogmaticelor şi să le vadă deja publicându-se în revista Academiei. De aceea se nasce în P. S. Sa dorinţa de a le traduce o dată şi în limba noastră. În scopul acesta se şi adresază în 1891 fostului său profesor de a-i da binecuvîntarea să le traducă şi în româneşte, ceea ce bătrânul episcop se grăbeşte de a-i răspunde afirmativ şi terminând scrisoarea cu cuvintele: *Să dea Dumnezeu să trăesci s'o isprăvesci.*

Teologia acésta dogmatică e una din cele mai importante în literatura teologică rusă; mai importantă şi de cât a lui Macarie, pe care a tradus'o în româneşte P. S. Timuş, Episcop de Argeşiu, pe motivul că e, judecând după primul volum, mult mai ştiinţifică şi mai strîns alcătuită.

Lucrarea acésta e în cinci volume. Până acum n'aŭ apărut de sub tipar în româneşte de cât partea I şi a II-a, cari formeză volumul I-iu. P. S. Silvestru speră că în curând le va vedea pe toate imprimare, mai ales că şi-a asi-

gurat concursul pâr. *Nazarie*, licențiat în teologie de la Kiev, unul din cei mai harnici teologi.

Din parte-ne dorim din tot sufletul ca lucrarea acésta importantă să fie cât mai curând și în limba noastră, căci nu va fi de cât spre folosul studenților facultății noastre de teologie, cum și spre folosul clerului în genere. Dorim acésta cu atât mai mult, cu cât scim, că P. S. Silvestru de îndată ce va termina acéastă lucrare se va gândi și la altele nu mai puțin importante pentru mult săraca noastră literatură teologică.

G...

Instalarea P. S. Episcop de Roman.

Duminică 30 Martie a avut loc instalarea P. S. Iónikie Flor în scaunul de Episcop al Eparhiei Romanului. P. S. S. a sosit în Roman cu trenul de dimineață împreună cu D-l D r. Dragomir Demetrescu directorul Cultelor și delegat al Onor. Minister de Culte și instrucțiune publică și alte persoane între cari P. C. Archimandrit Canon Arămescu Donici, D-l Rădulescu Niger, protoiereii județului Putna, Tecuci și Bacău.

La gară cu tot timpul defavorabil, erau față pe peron următoarele persoane, venite spre a întâmpina pe P. S. S: D-l Leonida Panopol, prefectul județului Roman, împreună cu D-l Balaiș directorul său și o parte din personal; D-l Aug. Gorjan generalul divisiiei cu ofițerii garnisónei locale, D-l Titus Istrati președintele tribunalului cu personalul; D-l Grigorie Roiu decanul avocaților cu corpul avocațesc; Consiliul județian, D-l D. Marinescu, dirigintele oficiului telegrafo-poștal cu personalul disponibil; Ec. I. Constantinescu protoiereului jud. Roman cu sub-protoiereului V. Stupcanu și o parte din cler; D-l Gh. Petrovici ajutorul de primar cu consilierii și o parte din personalul primăriei; D-l I. Dudescu casierul județului și D-l M. Gheorghiu sub-casier cu personalul; D-l Nejen inginerul județului; D-l Grigorescu doctorul orașului; D-l Al. Vasiliu doctorul primar al județului; D-l R. Simulescu doctorul veterinar al județului; D-l C. Dafinescu, revisor școlar cu institutorii. D-l Calistrat Hoș, directorul gimnasiului; D-l șef al regiei Monopolurilor Statului, D-l N. T. Naum polițaiul orașului și alți mulți no-

tabilă printre cari vom nota pe D-l Ernest Vârnav, fost prefect, D-l Emil Casimir deputat; D-l I. Verner, farmacist, avocatul Gh. Botez și alții a căror nume ne scapă.

După urările de bună-venire ale celor de față, cortegiul compus din o mulțime de trăsură se îndreaptă spre episcopie în sunetul clopotelor bisericilor orașului. La Episcopie P. S. S este întâmpinat cu mantia de cler. După ce D-l Dr. Dragomir Demetrescu, delegatul Onor. Minister cîtesce decretul de numire, iar Ic. Coonstantin Știubei directorul Sf. Mitropolii, delegatul I. P. S. Mitropolit Moldovei și Sucevei D D. Iosif Naniescu diploma Mitropolitană, P. S. S. adresază fiilor săi spirituali adunați în mare număr în biserică câte-vă cuvinte prin care promite că va lucra din tot sufletul pentru binele bisericii, al Patriei și mîntuirea sufletescă a credincioșilor încredințați păstoriei P. S. S.

După terminarea serviciului divin oficiat de P. S. S. încunjurat de un cler numeros, a urmat, în palat, cuvenita recepțiune, unde P. S. S. a fost felicitat de către revisorul eclesiastic Gh. Manoliu, protoiereul Jud. Roman Ic. I. Constantinescu; protoiereul jud. Bacău Ic. Gh. Crivetz; protoereul jud. Tecuci, Ic. Ion Andreescu, protoereul jud. Putna Ic. St. Ionescu, de clerul orașului, de autoritățile locale și aprópe tot publicul ce existase la serviciul divin.

La dejun a fost reținute peste 60 persoane afară de clerul orașului. S'a rădicat mai multe toaste. P. S. Sa Episcopul Ioanikie a toastat în sănătatea M. S. Regelui și a I. P. S. Mitropolit Primat și I. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei. D-l Dr. Dragomir Demetrescu a toastat în sănătatea P. S. Episcop al Romanului, arătând misiunea Episcopatului în Biserica creștină. În urmă a rădicat toasturi D-nii: Ernest Vârnav, Ernest Casimir, D-r. Grigorescu și alții între cari remarcabil a fost toastul D-lui D. Horvat profesor la seminar.

BISERICESCÎ.

La 1 Mai a fost deschisă cu ceremonialul obișnuit sesiunea de primă-vară a Sfintului Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române.

NOUL PATRIARCH DE CONSTANTINOPOLE.

Am anunțat la timp dimisiunea Patriarchului de Constantinopole și numirea unui Loco-țiitor în persóna I. P. S. Mitropolit al Efesului D. D. Constantin, până la noua alegere. În fine alegerea efectuându-se în persóna I. P. S. Loco-țiitor, care fiind confirmată de către Sultan, *investitura și instalarea* s'a făcut în ziua de 8 Aprilie a. c. cu o programă ad-hoc, la care a luat parte întreg sinodul patriarchicesc, cum și înalții demnitari ai patriarchiei. Întréga procesiune pornind de la Patriarchie excortată cu jandarmi călări a mers la palatul Ildiz-Kioșc. Aci Patriarchul e introdus în sala tronului însoțit de Mitropolitul *Niceei Ieronim* și de al *Lisaniei Atanasie* și în prezența înalților demnitari ai curții imperiale e investit de către Sultanul Abdul-Hamid. Cu această ocaziune noul Patriarch a ținut o mică cuvîntare la care a răspuns Sultanul. De la palat Patriarchul a fost condus în trăsura imperială mai întâiu la Inalta Pórtă și în urmă la Patriarchie, unde în biserica patriarchală s'a făcut întronarea conform usului tradițional, iar cârja a fost înmânată noului ales de către *Mitropolitul Eraclei Gherman*.

Prin urmare, crisa prin care a trecut Patriarchia de Con-

stantinopole s'a rezolvit în bine, prin alegerea ca Patriarch a I. P. S. Mitropolit al Efesului D. D. Constantin. Noi ne bucurăm de această alegere fiind-că noul Patriarch e un bărbat foarte cult: *e doctor in teologie*. Pe lângă acesta e de un caracter blând și cu inima aplecată de a asculta dorințele tuturilor credincioșilor ortodoxi din Imperiul turcesc. Și acesta ne produce o deosebită bucurie, fiind-că ne gândim la frații noștri Români din imperiul turcesc. Amintesc încă cu această ocaziune, că noul Patriarch are la noi aici coleg de promoțiune la gradul de doctor în teologie pe D-l *Dragomir Demetrescu*, profesor la facultatea de teologie și director al cultelor, căruia i-a produs o deosebită mulțămire sufletească șcirea despre alegerea ca patriarch a Sanctității sale.

G...

O CARTE ANTICĂ.

Sub acest titlu citim în ziarul „*Voința Națională*” de la 16 Martie următoarele:

«Se anunță din Londra că savanții societății «Egiptian Exploration Fund» au găsit, cu ocazia unor săpături în Africa, una din cele mai celebre cărți ale antichității Creștine: *Logia Kuriaka*.

Cartea acesta e o colecție a cuvintărilor lui Iisus Christos și a fost publicată în'to epocă anterioară aceleia a Evangheliilor.

Nu se știe sigur dacă savanții au aflat chiar cartea *Logia* sau numai interpretația pe care 'i-a dat-o, în vécul al 2-lea, episcopul Papias.

În orice caz, descoperirea acesta e de un interes nespus de mare pentru istoria originii ereștinismului.

Tradiția spune că *Logia Kuriaka* e opera sfintului evanghelist Matei, care a colecționat și comentat, în limba ebraică, cuvintările lui Christos. Această colecție prețioasă a fost izvorul Evangheliilor.

Chestiunea cărții *Logia* a pasionat, în vécul nostru, critica religioasă.

Descoperirea despre care vorbim va da naștere unor discuțiuni foarte interesante din punct de vedere religios.

Pentru ca cititorii «Bisericii Ortodoxe» să înțeleagă conținutul acestei notițe și despre ce anume carte este vorba, dăm dar următoarele explicații.

Critica sacră și în special teologi și exegeți germani, presupun că evangeliile celor trei Synoptici (Mathei Marcu și Luca), au rezultat dintr'un evangeliu anterior (ein Ur-evangelium) intitulat Λόγια - *cuvintele*, sau Λόγια Κυρίου ἡ κυριακά—*Cuvintele Domnului sau Domnesci*.

Ei presupun că acesta a fost prima scriere care cuprindea tot ce Mântuitorul predicase în toate minunile pe care le săvârșise; și de ea s'a servit mai târziu evangeliștii spre a compune evangeliile, pe care noi le avem astăzi. Iar acel prim evangeliu s'a pierdut.

În secolul al II Papia episcopul Ierapolei din Frigia a compus o scriere intitulată: Λογίων Κυριακῶν ἑξηγήσεις—*Explicarea cuvintelor Domnului sau domnesci*. Această scriere s'a pierdut foarte de timpuriu și din ea nu ne a rămas decât de cât câte-va mici fragmente Istoricul Eusebiu.

Acum nu se știe dacă cartea aflată de savanții societății «Egyptian Exploration Fund» este cartea lui Papia, sau acel presupus prim Evangeliu.

- Și într'un caz și în altul scrierea aflată de va fi cu adevărat una din cele două de mai sus, este de cea mai mare importanță pentru teologie.

Raportul Epitropiei Bis. sf. Nicolae, din com. Zavalu, plasa Jiului-de-jos, jud. Dolj, către P. C. Protoereu respectiv.

Prea Cucernice Părinte!

Sub-semnații, conform îndatoririlor ce ne impune art. 40 din Regulamentul în vigoare al Epitropiilor Bisericesci, venim prin acésta cu cel mai profund respect, a supune la cunoscința Prea Cucerniciei vóstre, următoarele considerațiuni cu privire la starea *morală* și *materială* a parohiei locale, în cursul întregului an 1896.

I. Serviciul cultului la singura biserică parochială, cu patronagiul Sf. Nicolae, se face de unicul preot paroch: Nicolau Barzénu, cu studiul seminariului inferior; și de cântăreți: Trică Popescu și Nicolae Ionescu, ambii fără studii speciale; însă cel d'întâi cu etatea peste 40 ani, iar cel d'al doilea în etate mai mică și în drept d'a satisface studiul școlii de cântăreți, din Craiova, conform Regulamentului școlii. Clerul local satisface cu prisos toate necesitățile religioase ale celor 1097 de suflete din parohie; având în prima linie grija și datoria, a oficia serviciul divin cu Sf. Liturgie, în toate duminicile și sărbătorile de peste an.

II. Starea generală a parohiei, cu privire la conduita morală religioasă a locuitorilor, este bună; și regretăm că nu putem dice: foarte bună! din cauză că locuitorii fie bătrâni, fie tineri, de ambe sexe, — nu frecventază biserica în număr mai mare, de cât numai la câte-va sărbători principale din cursul anului, cum la Sf. Inviere și la Botezul Domnului. De dorit ar fi, ca față cu timpul de progres științific și cultural al secolului present, să se vadă ați și în biserica de țară, óre-care propășire a creștinismului ortodox, prin frecventarea poporenilor la biserică; prin aprecierea de dinșii a marelui importanțe și a necontestatului

rol, ce 'l are într'o societate și în totă lumea, religiunea creștină, cu sublima sa lege evanghelică, întemeată pe egalitate, iubire și ajutorul reciproc. Primarul respectiv, ca primul factor al autorității comunale, ar trebui să ofere tot concursul la consacrarea repausului dominical; la închiderea cârciumilor, la suspendarea lucrului de la arendaș în zilele de sărbători, cari opresc pe parochieni — vrând nevrând de la visitarea bisericii și adorarea lui Dumnezeu.

III. Starea socială a parochienilor este mediocră. Ei nu se bucură de amicitia, reputația, nici chiar de cuscria cu locuitorii comunelor vecine; din cauză că școla lipsind inclusiv până în anul 1886 și nefiind în trecut nici un motor de cultură sau alt progres, totă populația parochiei se vede privată de lumină, obscură și indiferentă d'a cunoște bunurile ce decurg din unirea socială mai depărtată. Altoirea între membrii familiei prin maritagiū, în sânge, în moravuri și în alte nuanțe, — se consideră de toții Fisiologiștii umani, ca o înrîurire bine-făcătoare; ca primul și ultimul bun ce s'ar putea obține prin maritagiū, spre sănătatea și durabilitatea familiei și indivișilor.

Conchidem dar și stăruim a convinge pe parochienii noștri, ca să se siléscă prin moravuri plăcute, a căpăta stima vecinilor, ca să li se permită maritagiul reciproc; căci numai când timpul va ridica bariera acestei *încruciașări*, vom putea spera la o nouă viață: fizică, morală și intelectuală, parohienilor noștri.

IV. Starea Sanitară a parohienilor este bună; însă trebuie mari îngrijiri igienice respectate, ca să fie bună! Mulți medici autorizați și competenți, ne-au asigurat la inspecțiile făcute comunei, că cel mai mic abus de igienă, ne-ar ruina sănătatea și ne-ar costa și viața. Adevărul este observat și de noi îndestul: că parochia Zavalu fiind situată pe platoul înalt după malul de apus al Jiului, și lângă delta ce face Jiul aruncându-se în Dunăre, — bălțile deltei, apele stagnante, mlaștini'e, etc. apoi aerul viciat, cauzedă diferite maladii locuitorilor de totă etatea; atât primă-vara, vara, tómnă cât și iarna. Din care cauze: *variola*, *anghina*, *pojarul* sau *scarlatina*, *trigurile tifoide*, *tusa sécă* sau *pulmonară*, *dolacul*, *pelagra*, etc. înaintedă cu pași teribili la recolta lor. Acestor inconveniente se atribuie cele mai multe casuri de deces, din numărul de 25

morți ce s'a ivit în anul 1896, la o populație de 1097 suflete; adică cam $\frac{2}{100}$ (și cu diferență saă o eróre aritmetică în $+\frac{306}{1097}$).

Primul avânt spre îmbunătățirea acestei stări sanitare, ar trebui să 'l dea Primarul: a) Prin adunarea gârlelor de sub sat în albia Jiului, spre a le scurge spre Dunăre; și b) Prin înființarea Comisiunii de executarea Legii clădirilor locuințelor țărănesci, ca treptat să se impue locuitorilor părăsirea bordeelor umede și igrasiose, și construirea de locuințe sistematice și igienice, cari ne oferă salubritatea publică.

V. Situația economiei Rurale a parohienilor este puțin satisfăcătoare; din cauză că apele Jiului care debordă de la munți în mare abundență, în urma ploilor, primă-vara și toamnă, inundăză totă recolta ce ar afla în cale-î, după proprietatea rurală a locuitorilor, care este situată între delta Jiului și apele Dunării; ast-fel că le ridică chiar speranța d'a mai recolta acest pământ. Iarna spre primă-vară este și mai tristă, mai temută și mai păgubitoare acéstă inundație; căci pornindu-se ghețurile Jiului, vine în grămești colosale și mase enorme, așa că totă scórța ghețosă a Jiului de la Carpați și până în Dunăre, se aședă pe acest pământ de muncă al locuitorilor, ca nisce rovine pustiitoare, degerând și despuind din pământ totă semănătura grăului de toamnă. Din cauza acestei decadente economice, parohienii slăbiți și sărăciți în continuu: nu pot cu nimic ajuta biserica parochială; fie în reparație, fie în înființare de mobilier, fie în ori ce alt ajutor material.

În acéstă privință ar fi de dorit, ca onor. Primărie să stăruiască pe lângă oficiul Tecnic al Județului, spre a afecta lucrarea prestației locuitorilor pe anii viitori, la lucrarea zăgazurilor pentru stavilarea inundației Jiului. Numai așa se va putea obține ore-care ameliorare în munca agricolă; salvându-se cu acésta în viitor și pozițiunea critică a bisericii în avutul material.

VI. Averele reală a bisericii parohiale. în cursul anului 1896, au fost și este singura cifră de 55 lei. Adică 30 lei proveniți anual din ofrandele bene-vole ale discului, în ziua Sf. Invieri; iar 25 lei din arenda erbei noului cimitir; — care sumă vërsându-se în condica de venituri, se servește cu ea pe cât ajunge, la cumpărare de lumânări, unt-de-

lemn, etc. obținându-se compturi în regulă, spre justificarea încheerea socotelilor anuale ale bisericii

De și conform Art. 106 din Regulamentul aplicării legii clerului mirén, se află alocat în budgetul comunei suma de 120 lei anual, pentru întreținerea bisericii, însă primăria nu ne-a eliberat nici un ban pe cei trei ani expirați: 1894/95, 1895/96 și 1896/97, de la punerea în aplicare a legii clerului și până astăzi. Noi am pretins formal aceste sume, ba încă conform Art. 115 din Regulamentul legii clerului, am avisat și la concursul autorităților bisericesci și civile, și n'am obținut nici o satisfacție.

D-l Primar ar trebui să considere serios, că această subvenție — în parte — e artera vitală a bisericii și neachitarea ei — trădează neputința comunei d'a întreține biserica parochială; și de fapt dă la ivelă o mai mare neputință: desființarea parochiei?

VII. Epitropia bisericii este în regulă, fiind înființată odată cu punerea în aplicare a legii clerului; fără ca să fi suferit vre-o schimbare între membrii săi. Ea continuă cu activitatea cerută, lucrările sale. Cancelaria parochiei se ține de parohul respectiv, efectuând toate lucrările de corespondență oficială, între parochie și autoritățile bisericesci sau civile, constituite ale Statului. Însă din cauza lipsei averei materiale, cancelaria suferă de lipsa mai multor registre, cum și d'a sigiliului parochiei.

VIII. Biblioteca, parochială încă nu s'a putut înființa, din cauza lipsei expuse la punctul VI din acest referat. Asemenea cărțile ritualului divin, cu litere străbune, ediția sf. Sinod, nu s'a putut procura în total, ci numai parte din ele; rămânând a mai cumpăra Triodul, Penticostaul și corpul Mineelor.

IX. Reparațiunea Bisericii — Accidentele naturale cum: vânturile și vijeliile tari din cursul anului, a frânt crucea principală a turlei; a despuiat câte 4 metri pătrați de tablă, după aripa dreaptă și stângă a bisericii. Pentru care reparație, ar trebui să se îndemne parohienii, atât de noi epitropii, cât și de primărie, ca cu ofrandele lor să vină cât mai neîntârziat în ajutor, spre a nu se da loc unor mai mari stricăciuni.

Încă mai adăogăm: că biserica fiind de zid, construită în stilul Bizantin din vechime, este prevădută cu ferestri

înguste, cari nu permit pătrunderea luminii. Dacă parohienii ar fi animați de iubirea podobei casei Domnului, și dacă ar dori o reparație mai ridicată bisericii, atunci ar fi de dorit ca pe lângă lărgirea ferestrelor, a unui nou coferiș de tablă, — să se construiască și o a doua turlă pe mijlocul bisericii, cu ferestre, spre a permite străbaterea luminii. Acastă restaurare s'ar putea face cu umblarea Pantacusei, spre adunarea ofrandelor de la locuitorii vecini. Acastă observație, înserându-se și în Condicta de inspecție a parohiei, de foștii Protoerei, ne credem datorii a o aduce și la cunoștința locuitorilor locali spre a lua act de dînsa și a pune o în lucrare; oferindu-le și noi tot concursul posibil.

X. Înființare de mobilier — Ca înființare de mobilier necesită în primul rând: a) Un scaun Archieresc; b) Un scaun pentru Suveran; c) Una sobă pentru căldură în timp de iarnă; d) Una scară la turla cu clopotul, prevădută cu încuetóre la capătul de sus, spre a nu mai permite locuitorilor a trage clopotul la morți în neregulă fără scirea cântăreșilor; saũ și Ferașilor ¹⁾ cari trăgându-l nóptea cu forță, 'i causedă spargere. Ar fi de dorit ca pe viitor, Consiliul comunal, căruia i-am reclamat d'atâtea ori, să opună forța poliției rurale, acestor neregularități, cari págubesc biserica de un obiect sacru și costisitor.

XI. Reparațiuni externe. — Curtea bisericii fiind alcătuită din stobori de salcie încă din anul 1883, amenință a se dărîma. Apoi biserica fiind în centrul comunei, a căria curte era recunoscută în planul improprietărirei rurale de la 1864, ca suprafață drept-unghiulară, locuitorii vecini ce se împrejmuesc cu curtea, aũ ciupit'o încontinuu de tóte părțile, rêmânând ađi în formă de poligon cu 5 laturi și cu un urât aspect.

Vecinii causedă și un alt rêu curței bisericii: căci stoborii curței le servea lor de singura îngrădire și adăpost la spate, și prin grămădirea fânurilor și paelor de vite lângă curte, aũ frecat-o până a ruinat'o? permițend râmătorilor

¹⁾ Ferași se numesce adunarea la un loc, a tuturor flăcăilor satului, în noștile de vară, când e lipsă de plóe, și trăgend mult clopotele bisericilor, umblă sberând pe tóte ulișile satului, mugind și făcend mare șgomot, în scop d'a implora căderea ploilor.

și altor vite, a pătrunde la pășune în curtea Bisericii. Încă e știut că asemenea pae lipite de curtea bisericii, din óre-care întâmplare, a ars în anul 1888, din preună cu parte din curte care nu s'a reparat nici astă-đi.

Trebue ca pe viitor să se procedă la reintregimea și alinierea curții bisericeí, în forma sa de la 1864; apoi a se despărți d'o parte și de alta de locuitorí prin ulițe; făcându-și locuitorii deosebite curți. În urmă, uluca veche se va întrebuița la închiderea cimitirului, iar curtea bisericii se va închide cu uluci de ștejar; apoi vedënd biserica ast-fel adăpostită, noi Epitropia, vom planta curtea de jur împrejur cu arbori de diferite specii, spre a-í da un aspect plăcut.

XII. Pangalul Bisericii, de și înființat din anul 1895 și îndestrat cu mai multe mărimi de lumânări de cêră, tã-mãe, etc. Însã parohienilor noștri le este atât de impropiu a cumpêra de la biserică, în cât în cursul a doi ani, nu s'a putut vinde nici 1 kilogram de lumânări. Pentru motive că locuitorii nu cumpêră pe bani, ci cumpêră pe bucate: grâu, porumb, etc, și le convine a merge la alte stabilimente (carii dispun de ómeni și de vase pentru adunarea productelor) de unde odată cu procurarea lumînărilor, pentru rest mai târguesc și alte lucruri pentru casă.

De dorit ar fi, ca pe ori-ce cale primăria să se unescă cu noi, a îndemna pe locuitorí ca să-și procure lumînări numai de la biserică.

Acésta fiind în trãsuri generale, starea parohiei în cursul întregului an 1896, cu profund respect o supunem la cunoscința Prea Cucerniciei Vóstre, și a tuturilor autorităților Bisericesci și Civile, constituite, ale Statului; ca în dorința unei prosperări mai bune, dorită în viitorul Bisericii: rugãm a ni se da tot concursul posibil spre a ne îndruma cu facilitate într'o nouă eră de progres moral și material, pentru triumful Bisericii lui Christos, în Statul Român.

Bine-voiți, vă rugãm, Prea Cucernice Pãrinte, a primi cu acéstă ocaziune, asigurarea prea deosebitei noastre considerațiuni.

DONAȚIUNI.

Din partea sântei episcopii a Hușilor se aduc căldurose mulțumiri persoanelor mai jos notate și anume: D-nei Smaranda I Mărza, pentru că a dăruit bisericii parohiale cu patronul S-tul Ierarh Nicolae, din Orașul Huși, următoarele obiecte necesare serviciului divin: Trei rânduri vestimente preoțesci complete; un stihar diaconesc cu toate accesoriile lui, una Evanghelie îmbrăcată cu argint, trei covore și un leviceer, una icoană Sf. Spiridon, două perdele bune de mătase pentru ușile împărătesei, trei pôle, a îmbrăcat și strana arh'erescă, în total a cheltuit suma de 1330 lei. De asemenea D-lui Andrei Brighiu pentru că a dăruit aceași biserici una îmbrăcămintă de plisă cu flori pentru sânta masă în valoare de 130 lei.

Epitropia bisericii parohiei Lipovăț din Jud. Vaslui, aduce căldurose mulțumiri D-ului V. Mareu din comuna Bursucani Jud. Tutova, pentru că a dăruit bisericii parohiale din menționata parohie, patru perdele albe la ușile împărătești, două felinare portative, reparând și ferestrele la clopotnița bisericii, cheltuind în total suma de 35 lei.

D-l Ión Kiru din Cotuna Gaugagi, Jud. Tulcea, a oferit un rând de vestimente preoțesci, în valoare de 220 lei, pentru casa de rugăciune din numita cotună, cu care să se servă la biserică din parohia Camina până la construirea unei biserici în Gaugagi; iar D-l Tânase Vălcu din parohia Camena a oferit bisericii din această parohie un sfeșnic mare de lemn cu cinci făclii. Cbiriarhia Dunării de jos le aduce mulțumiri publice pentru aceste fapte pioase.

Se aduc mulțumiri publice următoarelor persoane ce au contribuit la facerea unui rând complet de vestimente preoțești din material borangie și arnicii turcoez pentru înf umusețare serviciului divin al bisericii parohiale din comuna Dănețu, pl. Blahnița, jud. Mehedinți, și anume: d-nei Maria soția preotului paroh Dumitru Părvulescu, Cătălina Cristea Ciungu, Sanda Gh. Mocsut, Ióna Gh. Matu cari au țesut materia; D-nei Ilinea Șt Chimirea a țesut galonul pentru garnitura vestimentelor din ațișoră albă alăsată cu lăniță de diferite culori; iar D-ilor au contribuit cu material borangie cât și cu răsucitul borangiei și arniciului și anume: Ilinea I. Bucurănu, Stanca I. Ghițoiacă, Nița St. Ghițoiacă, Stanca Gligor Dăeanu, Constantin Gh. Isor,

Ióna I. Isor, Maria I. Tudorică, și Ióna N. Stănică, iar d-nei Safta Melencu din urbea Turnu-Severin a donat un rind complet acopereminte pentru sfintele vase din stofă atlas în valoare de 16 lei.

D-l I. Calenderu Administratorul Domeniilor Corónei, bine-voind a veni în ajutorul reparației bisericii filiale cu hramul Sf. Nicolae din parohia Mierlesoi, Județul Olt, înzestrându-o în acelaș timp cu următoarele obiecte bisericești: Un policandru, două sfeșnice împărătești, patru sfeșnice mai mici și două sfeșnice pentru Sf. Masă și proscomidie, acopereminte și Sf. Vase de argint, două străni, trei uși împărătești, nouă candelare argintate, învelitoare pe sf. Masă, un Epitaf, și o cădelniță, to e în valoare de 9800 lei. D-l Miltiade Gheorghiu, proprietarul moșiei din comuna Ieóna, plasa Mijlocu, Județul Olt a dăruit bisericii parohiale Ieóna, mai multe odóre trebuincioase acelei bisericii în valoare de lei 150. De asemenea mai mulți locuitori din Comuna Vișóra acelaș județ a venit în ajutorul reparației bisericii filiale cu hramul Sf. Voivodă din parohia Măruntăi cu suma de 765 lei. Pentru aseste pioșe și laudabile fapte creștinesci, epitropia le aduce numiților donatori mulțumiri publice.

Se aduc mulțumiri publice următoarelor persoane și anume: Ieromonahului Inochentie, eclesiarhul M-rei Ciolan, care a dăruit bisericii filiale din Cătunul Căpsuna, parohia Frăsinei județul Dâmbovița, un rând de vase pentru serviciul divin, toate în valoare de lei 100, precum și un rând de vestiminte bisericii parohiale Frăsinei, în valoare de lei 45. D-șorei Maria Tomescu, care a cumpărat bisericii parohiale din Comuna Tomșani tot acel județ un rând de cununii în valoare de lei 35. D-lui Dinu Zădărniceanu din cătunul Dâlga-Mică, pendinte de Comuna Marsilien județul Ialomița, care, cu testament în regulă a făcut donațiune bisericii parohiale Sf. împărați din numita comună patru-șeci pogóne de pământ arabil.

D-l Gh. Constantinescu unul din Epitropii parohiei Comunei Dobrenii Județul Némț a dăruit bisericii cu patronul Intrarea în Biserică, un acoperămint pe sf. Masă și unul la Iconostas, ambele de bumbac; iar D-l Nicolae Velciu din Urbea Pétra a dăruit acelei bisericii un vas de aramă spoit și cu pedestal de fier, în care urmăză a se face aghiazmă; Ambilor donatori epitropia le exprimă căldurose mulțumiri.

D-l Constantin Fotea, d n comuna Lunca, Jud. Bacău a dăruit bisericii parohiale „Intrarea în Biserică“ din acea comună o cădelniță de argint, în valoare de 52 lei, pentru care i se aduce mulțumiri publice.

Se exprimă mulțumiri publice persoanelor mai jos notate și anume: D-nei Bița N. Ionescu din comuna Malu Jud. Ialomița care a făcut donațiune bisericii parohiale Adormirea din acea comună, patru perechi perdele de borangie și două fețe de masă de arnici în valoare de 70 de lei. D-l Ión sin Ión din comuna Alexeni județul Ialomița

a făcut donație bisericii parohiale Sf. Nicolae din citata comună, o pereche sfeșnice de marmură în valoare de 20 lei. D-l Mihail St. Porumbiță din comuna Putinei care a donat bisericii parohiale Sf. Ión Botezătorul acea comună din județul Vlașca, o Evanghelie îmbrăcată în argint în valoare de lei 400, două stéguri în valoare de 200 lei și un potir în valoare de lei 80. Precum și persónelor de mai jos care au contribuit la returnarea clopotului bisericii parohiale din comuna Ciolănescii din dél județul Teleorman, și anume D-l Ilie Ionescu 20 lei. Pr. M. Marinescu, Pr. D. Popescu, M. Măreșescu și D. A. Măreșescu fie-care câte 10 lei. Petre Popescu 2 l. Stan Iliescu 10 l. Gheorghe Doga 5 l. Ión M. Tescaří 5 l. Voicu Costea 3 l. I. S. Mărășescu 10 l. Radu Popescu 10 l. Tânăsăhe I. G. Daia 5 l. Nicolae Popescu 5 l, Ión Cosoi, Voicu I. Jurliu și Radu N-delea câte 1 leu. Costache Robescu 2 l, Sandu I. Georgescu 1 l. Mitran Pană 1 l. Gheorghe Robescu 5 l. Panait St. Marica 1 l. Han I. Dragna 1 l. Ión Gh. Robescu 5 l. Hristea Popa 2 l. Ión Georgescu 2 l. Pandele Robescu 5 l. Nicolae Toder, Ristea M. Tânăseccu, Radu M. Tânăseccu și Nedelea Vladu fie-care câte 1 leu. Dimitrie Alexandrescu 5 l. Alexandru Voicu escu 2 l. Ión Popescu 2 l. Penciu Dumitrescu 2 l. Dican Ivănescu 2 l. Ene Măreșescu 1 l. Grigore Popescu 2 l. Ianou Paciurea 2 l. Nicole Osman, Stan Daon, Marina (Văduva), și Preda Măreșescu fie-care câte 1 l.

Următorele persóne bine-voind a dărui bisericii parohiale „Curtea Domnescă“ din urbea Târgoviște următoarele obiecte și anume: D-na Maria N. Lascu, o masă de etamină lucrată în lănurí. D-na Elena Chr. Constantinescu asemenea o masă de etamină, și alta de creton; D-l G. Petrescu a dărui bisericii filiale Oboru-Vechiú din acea parohie două candelă mari de sticlă colorate; D-l Visarion Francovici, un disc de argint cu soaun, o stea și o copie; D-l N. Bolovăneru o masă de lemn și o scară tot de lemn dublă, li se aduc mulțumiri publice.

Din partea Sf. Episcopii a Hușilor se aduc căldurose mulțumiri persónelor mai jos notate cari au dărui mai multe obiecte de valoare bisericilor din parohia și comuna Adam Jud. Tutova și anume: D-l Dimitrie Drăgănescu, comerciant în Orașul Galați, a dărui bisericii parohiale cu patronul S-ții Voivodí din com. Adam Jud. Tutova, un rând complet vestminte preoțesii de stofă, precum și trei acopereminte pentru Sf. Vase tote în valoare de 240 lei; iar D-l Constantin Ciucă căntăreț la biserica Mavromol tot din orașul Galați, a dărui bisericii filiale cu patronul Duminea tuturor S-șilor aceeași comună și Parohie un clopot în valoare de 600 lei; De asemenea D-na Ana Proschinița Neculaú din M-rea Adam a dărui la ambele biserici arătate mai sus, câte un rând vestminte preoțesii de adămasoă cu acoperemintele necesarii Sf. Vase, tote în valoare de 240 lei.

Epitropia parohiei Botești din jud. Fălciu aduce mulțumiri preotului Paroh Const. Cosma, pentru că au dărui bibliotecii acelei parohii următoarele cărți: Una carte intitulată Teofilact, Una carte 64 pre-diei, și una Dreptul eclesiastic.

Epitropia bisericii parohiei Albesei din Județul Fălciu, aduce căldurose mulțumiri D-lui Gh. Ionescu și soției sale Delfina din orașul Huși, pentru că au dăruit bisericii parohiale cu patronul S-ții Voievozi din menționata parohie, una perdea de postav brodată, pentru ușile împărătesei.

Epitropia parohiei Parpanița din Județul Vaslui aduce căldurose mulțumiri obștii locuitorilor din comuna Parpanița, pentru că au contribuit la facerea din nou a acoperământului bisericii parohiale din acea parohie, făcând un rând vestminte preoțesci și un sfeșnic de lemn.

Epitropia parohiei Viltotești, din comuna Băsești, Jud. Fălciu, aduce căldurose mulțumiri persoanelor mai jos notate care au făcut donațiune bisericii parohiale cu patronul Sf. Ierarh Nicolae din acea parohie și anume: D-nii Gavril Coșer cu soția sa Ecaterina din Urbea Iași, au dăruit un poicandru de alamă în valoare de 60 lei; iar D-na Smaranda V. Sandu, o perdea la ușile împărătesci.

Se aduc mulțumiri publice următoarelor persoane, care au bine voit a contribui cu obiecte și bani pentru îngrădirea Cimitirului de la parohia Gherăesci com. Gherăesci, plasa Moldova Jud. Roman precum și pentru ornarea bisericii parohiale „Adormirea Maicii Domnului“ din sus și a corună, și anume. Prin stăruința D-nei Elena C. Gheorghiu din comuna Gherăesci s'a strâns pentru îngrădirea Cimitirului următoarele sume: D-l Daniil Thoma comuna Hălăucesei a dat cincă măsuri de nule, în valoare de 20 lei. Proprietatea Moșiei Hălăucesei o muna Hălăucesei cincă măsuri nule în valoare de 20 lei. Preotul Gheorghe Drăgan Parohul comunei Hălăucesei 2 l. Preotul Grigorie Simionescu parohul comunei Gherăesci 10 l. D-l Constantin Gheorghiu din comuna Gherăesci 4 l. D-na Anouța Ghervase 1 l. D-l Gavril Dimitriu 3 l. David Lăzărescu 1 l. Gheorghe Răducanu din comuna Săbaoni 2 lei; Nicu Șerban 1 l. 50 b. Prin stăruința D-lui I. n Buncur s'au adunat următoarele sume: D-l Ion Buncur a contribuit 5 lei. Mihail Rădulescu Judeoștor, 4 lei. Alexandru Cihorénu 2 lei. Constantin Petrovici 2 l. Nico'ae Popovici 1 l. Vasile Ionescu 1 l. Iancuș I. Cobzaru 2 l. Mihail Antohi una sută pari de răchită, în valoare de 3 l. Ion Robu 4 l. X. V. G. 5 l. Colonel Boerescu urbea Roman 5 l. Doctor Casasovici 3 l. Căpitan Cercez 2 l. Constantin Balaisu 5 l. Căpitan Th. Antonescu 2 l. M. Enăchescu din comuna Cârlig 1 l. D-na Anastasia V. Dimitrescu 10 l. D-l Al. A. Geosanu din urbea Roman 1 l. D-na Elena David Lăzărescu din comuna Gherăesci a donat o perdea în valoare de 15 lei pentru biserica din comuna Gherăesci. D-na Anastasia V. Dimitrescu o cruce de paradă în valoare de 40 lei.

D-l Teodor Georgescu din cătunul Slimnicu județul R-Sărat a donat bisericii parohiale cu patronul „Cuvioasa Parascheva“ o Evanghelie ediția Sf. Sinod, legată în valoare de 35 lei. Asemenea D-l Ion Muga din com. Macrina, a dăruit bisericii parohiale „Sf. Nicolae“

Se aduc mulțumiri publice D-lui Iorgu Softa proprietarul moșiei Ioneșa, care a făcut pe contul său următoarele fapte bune: a reparat clopotnița bisericii cu patronul Sf. Ierarh Nicolae de pe acea moșie și anume pardoséla de ștejar din interiorul bisericii, a reparat clopotnița și a făcut din nou îngrăditura din jurul bisericii.

una cădelniță argintată, în valoare de 20 lei. D-na Maria S. Oprea, două rinduri de vestimente preoțesci în valoare de 90 lei. D-na Uța N. Băzăr și Trifan N. Băgăr din comuna Grădiștea de sus au prefăcut din nou cristelnița bisericii parohiale cheltuind suma de 54 l. iar D-nii Négu I. Négu, Vasile Moroianu, Ion Dumitrescu și Ivancu Minculescu, au contribuit la facerea oblonetor și a podului de la clopotnița bisericii parohiale. Tuturor acestor ploși donatori Epitropia le exprimă mulțumiri publice.

Preotul Ion Moisescu, parohul bisericii parohiale din comuna Dedulesci, plasa Râmnicul de sus, plaiul Râmnic aceluiași județ, a dăruit numitelor biserici, un mirișor de argint în valoare de 5 l. D-l Ion N. Negulescu a legat două minee; iar D-nii Négu St. Buliti, Gheorghe Sandu, Rada Voicu, Ion Anghel, Grama Iamandi, Ștefan I. Moisescu și Vasile Burlacu, a legat fie-care câte un mineiș. Pentru care Epitropia le exprimă mulțumiri publice.

D-na Sița B. I. Isbășoiu din comuna Ohiojdu, a oferit bisericii parohiale din aceeași comună un potir de argint, poleit pe din lăuntru în valoare de 60 lei. Asemenea, D-l Anghel Teodorescu din comuna Cioranca a donat bisericii parohiale un Mineiș pe luna Noembrie. D-l Ghiță Doga cu soția sa Chira, din parochia Tisău, a dăruit bisericii parohiale de acolo, un rînd complet de odăjdii în valoare de 180 lei; iar D-nii Ispas Moldovénu, Ștefan Oprea, Dimitrie Iliescu, Ghiță Necula, Coman Necula, Ion Costache, Dragomir Oprea și I. J. Cernat, din comuna Costești, a oferit fie-care câte 5 lei, și D-l Ghiță Ionescu 4 lei în total 44 lei, cu care s'a cumpărat un policandru cu 12 lumini la biserica parohială din aceeași comună. Tuturor Epitropia le exprimă mulțumiri publice.

Din partea Sf. Episcopii a Hușilor se aduc căldurose mulțumiri D-lui Petru Gheorghiu din comuna Ghidigeni Județul Tutova, pentru că a dăruit bisericii parohiale cu patronul Sf. Impărați din parochia Ghidigeni un prapur în valoare de 40 lei, și o cădelniță în valoare de 80 lei.

Se aduc mulțumiri publice D-nei Ana Maior Popescu, care a binevoit cu a D-nei sale cheltuielă să imbrace în argint icóna mică a hramului bisericii „Sfântul Nicolae“ de la biserica Mihail Vodă din Capitală.